

«ԳործԱրար» ամսագրի մասին

Տարիները գլորվում են, ներկան անցյալ է դառնում, պատմության գիրկն են անցնում ապրած ու ժամանակագրությունը և դրանց հետևանքները ժողովուրդների բարեկամության պայծառ էջերը... Այս իրողության գիտակցումով Ռուսաստանի առավել գործունյա և աշխույժ հայկական գաղթօջախներից մեկում՝ Կալուգայում 1999 թ. հուլիսի 7-ին ծնունդ առավ ևս մի մեսրոպատառ լրատվամիջոց-հանդես: «ԳործԱրար» հանդեսը Հայաստանից Ռուսիա գաղթած «ԳործԱրար» ամսագրերի ծնած հրաշամանուկն էր: Դարավոր հայ մշակույթը նոր Ռուսիայում ապրեցնելու առաքելությամբ քրիստոնյա «մանուկը» իր ծնողների սիրո պտուղն էր և բնականաբար կարիք ուներ կնունքի: Աստծո կամոք «ԳործԱրար»-ի կնքահոր պատիվը վերապահվեց Կալուգայի լրագրող, պոետ, «Վեստ» թերթի հիմնադիր և նրա առաջին գլխավոր խմբագիր Ալեքսեյ Պետրովիչ Չոլոտիևին, ով կնքահոր առաքելությունն ստանձնելով, հոգաց նորածին «ԳործԱրար»-ի երջանիկ մանկությունն ու կանաչ ճանապարհը ապահովելու հիմնախնդիրը:

Երկրագուն՝ հայերեն ու ռուսերեն նկարագարող, գունավոր ու շքեղ տպագրությամբ ամսագիրը հրատարակվում էր Ռուսաստանի կենտրոնում՝ Կալուգա քաղաքում, ուր մեծ թվով հայեր էին ապրում: Նշանակալի երևույթ էր: Նպատակն էլ մեկն էր՝ միավորել արտերկրի հայերին, նպաստել հայ-ռուսական բարեկամությանը, նախանձախնդիր լինել Հայաստանի և Ռուսաստանի տնտեսական, մշակութային կապերի ամրապնդմանը:

Տարիներ շարունակ հանդեսը դրվել է ընթերցողի սեղանին՝ չկորցնելով իր դեմքը: Իսկ դեմքն այդ ներկայանալի է ճշմարիտ խոսքով, որով կամրջվում են մայր հայրենիքն ու սփյուռքը: Կարևոր շեշտը դրվում է ոչ թե նյութական արժեքների, շլացնող շքեղության, այլ ազգային գաղափարի ու դրա շուրջը հայ ժողովրդի համախմբման վրա:

«ԳործԱրար»-ն իր էջերում պատկերում է սփյուռքահայ (հատկապես Ռուսաստանի Դաշնությունում ապրող մեր հայրենակիցների) ազգային ու մշակութային կյանքը, արձագանքում է հայրենի մշակույթի և գիտության նվաճումներին, դառնալով սփյուռքահայությանը Հայաստանին կապող օղակներից մեկը: Ամսագիրը հայերեն և ռուսերեն լեզուներով տեղեկացնում է թե Հայաստանում, թե Ռուսաստանի հայկական գաղթօջախներում տեղի ունեցող հիշարժան իրադարձությունների մասին: Կենսատու բարեգործության ոգին արթնացնելու և հայանպաստ ձեռնարկումներում հայ գործարարներին ներգրավելու նպատակ հետապնդելով՝

գրավիչ հոդվածներ են տպագրվում Գալուստ Գյուլբենկյանի, Ալեք Մանուկյանի, Զորք Զորքորյանի, Սամվել Կարապետյանի, Ռուբեն Գալստյանի, անցյալի և մերօրյա մյուս երևելիների մասին: Բնականաբար, «ԳործԱրար»-ն իր էջերում չի մոռանում անդրադառնալ իր ակունքներին: Տարաբնույթ կյուրթերի թվում ներկայացվում են Լոռու մարզի արվեստագետների ստեղծագործություններ, նրանց մասին դիմանկար-ակնարկներ:

«ԳործԱրար» ամսագրի անցած ճանապարհը, ինչպես ամեն մի երևույթի ընթացք, սկսվել է առաջին քայլից: Առաջին քայլերը համարձակ ու հաստատուն էին, որովհետև կատարվեցին գործարար Սամվել Կարապետյանի գործուն աջակցությամբ ու մասնակցությամբ: Եվ պարբերականը կայացավ: Այդ են վկայում այն բազմաթիվ շնորհակալագրերը, որ հասցեագրվում են ամսագրին: Հայոց ազգային ինքնության պահպանման գործում ներդրած մեծ ավանդի համար 2010թ. «ԳործԱրար» հանդեսը արժանացավ ՀՀ Սփյուռքի նախարարության և Համաշխարհային հայկական կոնգրեսի «Սփյուռքի լավագույն հայկական լրատվամիջոց» մրցույթի մրցանակին: Անհերքելի է, որ յուրաքանչյուր լեզու իր հողում, իր հայրենիքում է գրնգուն ու գորեղ: Այնուամենայնիվ, կարծում ենք վերապահումները բացառելի չեն: Մասնավոր, երբ խոսքը վերաբերում է դրսում հայի որակակնիչը, հայրենասերի վարկը բարձր պահող, պատմամշակութային արժեքներ քարոզող խոսուն վաստակով ու ձեռքբերումներով բովանդակալից հայաշունչ պարբերականին: Տարիների ընթացքում տպագրված ավելի քան 282 համար, ամեն մեկն ավելի քան 5 մամուլ: Ասել է՝ տասնյակ հաստափոր գրքեր, որոնցում ներկայացված են հայ համայնքներ, մշակույթ, պատմություն, մեծանուն մարդիկ...

Հարգարժան Բեկչյան, ընդունեք ջերմ շնորհավորանքներ՝ Լյուբերցիի հայ համայնքի նախագահ Տիգրան Միքայելյանի և հայկական կիրակնօրյա դպրոցի անձնակազմի կողմից՝ «ԳործԱրար» ամսագրի 25-ամյա տարեդարձի առթիվ:

Ընդունեք նաև մեր՝ ընթերցողներիս շնորհակալական խոսքը՝ կուլտուրայի բաժնի միջոցով լուսավորություն տարածելու Ձեր հայրենանվեր և հայապահպանության համար կատարած դժվարին, բայց շնորհակալ աշխատանքի համար:

Ինչը կարող է օտարության մեջ ապրող հայուկանցը հայ պահել, եթե ոչ հայ մամուլը, առկա՝ «ԳործԱրար» ամսագիրը:

Սայա ՉՍԽԱԼՅԱՆ,

Լյուբերցիի կիրակնօրյա հայկական դպրոցի հիմնադիր ուսուցչուհի

Շնորհավորանքներս «ԳործԱրար» ամսագրի, «Բարի առավոտ» թերթի հիմնադիր, գլխավոր խմբագիր պարոն Վահրամ Բեկչյանին

Երկար տարիներ հոգով ու սրտով լինել Սայր Հայրենիքի հետ, բայց ֆիզկապես ապրել նրանից հազարավոր կիլոմետրեր հեռու...

Այդպես արդեն 25 տարի Ռուսաստանի Կալուգա քաղաքում կանոնավոր լույս տեսնող երկլեզու ռուս-հայկական «ԳործԱրար» ամսագիրը որպես մուկնեղիկ համբերատար, խոսքի ու իր գործի կարևորությունը գիտակցելով ավետում է հայկականությունը ողջ Ռուսաստանի ու նախկին հորհրդային պետությունների տարածքում:

Ճանաչանալով «ԳործԱրարի» և նրա հավելված «Բարի առավոտ» թերթի անցած հարուստ ուղուն, ռուսաստանյան մամուլի դաշտում ծավալած գործունեությանը՝ ըստ արժանվույնն են մատուցում հետսովետական ծանր շրջանում մեկ քառորդ դար ձեռք գարկերակին պահող հայ տպագիր մամուլի ունեցած ձեռքբերումներին ու հաջողություններին: Ասել, որ անցած 25 տարիները երկլեզու տպագիր մամուլի համար եղել են հարթ, միայն համայնքային կյանքն ու մշակութային անցուղարձը, Հայաստան-Ռուսաստան երկկողմ հարաբերությունները արձանագրող տարիներ, նշանակում է ոչինչ ճասել հանդեսի էջերում տարբեր տարիներին բարձրացված, ռուս հասարակության մեջ հայությանը հուզող այնպիսի խնդիրների մասին, ինչպիսին տարածաշրջանում Ռուսաստանի ազդե-

ցությամբ Հայաստանի ունեցած միջազգային հարաբերություններն են: Եվ այս նուրբ աշխատանքն արվում է միայն բացառիկ նվիրվածության և հայրենասիրության մղումներից ելնելով՝ «ԳործԱրար» ամսագրի և նրա հավելված «Բարի առավոտ» թերթի հիմնադիր, գլխավոր խմբագիր, Ռուսաստանի լրագրողների միության անդամ, Կալուգայի մարզի զանգվածային լրատվական միջոցների վաստակավոր աշխատող Վահրամ Բեկչյանի կողմից:

Բարձր գնահատելով Ռուսաստանի հայաշատ համայնքում «ԳործԱրար» ամսագրի առաքելությունը, հատկապես այս օրերին գնահատվում է նրա ներկայիս ու հետագա դերը հայ-ռուսական առողջ հարաբերությունների ձևավորման շրջափուլում, թող որ սրտաբուխ խոսքը, պատգամը ներկա ժամանակների հայկական ուղեկից փարոսը լինի առաջիկա բոլոր հոբելյանական տարեթվերի:

Զեզ երկար ընթացք, «ԳործԱրար»: Զսասանինգամյա տարեդարձի առիթով մաղթում եմ երկար, կանաչ ճանապարհ ու հարատևություն:

Աշոտ ԿՆՅԱԼՅԱՆ,

Նիդերլանդական հայ համայնքի կյանքը լուսաբանող «Նիդերլանդական օրագիր» էլ. թերթի հիմնադիր, գլխ. խմբագիր

Дорогой Ваграм! В темном царстве невежества, в коем пребывает большая часть наших соплеменников, покинувших родину, издаваемый тобою журнал подобен Лампаде Просветителя... Стосковавшие по родному языку твои читатели, листая его, испытывают те же чувства, что и царь Аршак, ступивший во вражеском шатре на родную землю... Ты едва ли не единственный светоч на чужбине,

в диаспоре, которой пока не удается осознать себя в быстро меняющемся мире. Здесь ты достойный правопреемник Маштоца и хранитель исторической памяти народа.

*Ашот Аристакесович САГРАТЯН,
переводчик, литературовед, эссеист, художник и педагог.*

Поздравление с юбилеем, 25-летием русско-армянского журнала «ГОРЦАРАР»

У нашего армянского народа есть такая особенность, оказавшись вдали от Армении, они на чужой земле создавали учебные заведения, печатные издания, издавали свои журналы. В Европе – Амстердаме, в Азии – в Калькутте, в России – в Санкт-Петербурге.

Дорогой Ваграм Владимирович, Вы не нарушили эту благородную традицию: оказавшись в городе Калуге, как и бывшие наши предки: патриоты истории, родного языка начали издавать армянский двуязычный журнал «ГОРЦАРАР», которому сегодня – 25 лет. Этим Вы помогли землякам быть в курсе событий, происходящих как в Армении, так и во всем мире.

Журнал «ГОРЦАРАР» твердо вошел в Армянскую энциклопедию как двуязычный летописец не только жизни московской диаспоры, но и многих других городов России.

Поздравляю Вас и Ваших читателей с этой почетной датой – 25 лет.

*Роберт Заветович БАБЛОЯН,
писатель, журналист и художник.*

07.07.2024.

**Многоуважаемый ВАГРАМ БЕКЧЯН
и коллектив редакции журнала «Горцарар»**

Примите наши искренние поздравления по случаю 25-летнего юбилея международного двуязычного русско-армянского журнала «ГОРЦАРАР».

Выражаем Вам нашу искреннюю благодарность за постоянное освещение всех наших благотворительных и патриотических инициатив-мероприятий, проводимых нашим международным центром в Армении и странах Европы.

Желаем Вам и Вашим коллегам благополучия и успехов в ваших плодотворных деяниях.

От имени руководителей благотворительных центров «ИНТЕРКАП» Армении, Германии и Франции

Норайр ЗУЛЯН.

07.07.2024.

Շնորհավորում եմ «ԳՈՐԾԱՐԱՐ» հանդեսի հիմնադրման 25-ամյակի կապակցությամբ: Չնահատում և արժևորում եմք հանդեսի քառորդդարյա անցած ուղին և կատարած հսկայածավալ աշխատանքը ի պահպանություն հայ ազգային արժեքների: Ձեր կատարած աշխատանքը հատկապես կարևորվում և արժևորվում է սփյուռքում: Մաղթում եմք հետագա ստեղծագործական նորանոր բարձունքների նվաճում: *Հարգանքներով՝ Արթուր ՂԱՐՎԱԶՅԱՆ
hhtert.am կայքի խմբագիր*

ՄԱՇՏՈՑ կրթամշակութային կենտրոնի նախագահության և «ՄԱՇՏՈՑ» հանդեսի խմբագրակազմի անունից սրտանց շնորհավորում եմ «ԳՈՐԾԱՐԱՐ» հանդեսի լույսընծայման 25-ամյակի առթիվ, մաղթում պահանջարկված երկարակյացություն և բազմաթիվ բարձրաճաշակ ընթերցողներ: *«ՄԱՇՏՈՑ» հանդեսի խմբագրապետ
Փազիկ ԱԹԱԲԵԿՅԱՆ*

Սրտանց շնորհավորում եմ «ԳՈՐԾԱՐԱՐ» հանդեսի խմբագրակազմին հանուն հայրենիքի և հայության 25-ամյա շատ առատ ու օգտակար գործունեության համար: Ի սրտանց ցանկանում եմ նոր նվաճումներ, նորանոր հաղթանակներ, հաջողություններ ու ամենայն բարիքներ: *Մեծ սիրով ու հարգանքով՝
Լևոն ՂՈՍԲԵԼՅԱՆ
քաղաք Աստրախան*
7 հուլիսի 2024 թ.

Двум народам божий дар –
Двуязычный «Горцарар»!

Труд в основе, дружба в корне,
Просвещает всесторонне
Вот уж 25 лет подряд
Он на все имеет взгляд!

Этот взгляд стремится в вечность,
В нем основа – человечность,

Потому что слово – храм,
Честь, хвала тебе, Ваграм!

Это детище твое,
Пусть живет сто лет оно!
Развивает, побуждает,
Радует и прославляет

Труд и дружбу всех людей,
Ширит круг своих друзей!

Серго АРАКЕЛЯН.

ԻՆՆՍՈՒՆԱՄՅԱ ՀՈՒԲԵԼՅԱՐԸ

Մարտի 1-ին Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի (ՀՀ ԳԱԱ) հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի գրադարանում ջերմ մթնոլորտ էր: Մարտի 1-ին՝ զարնան առաջին օրն է ծնվել գիտական այս կառույցի երկարամյա աշխատակից, Բանագիտության բաժնի

առաջատար գիտաշխատող, անվանի բանահավաք և բանագետ, բ.գ.դ. Վերժինե Գառնիկի Սվազյանը: Ներկաները՝ պատմաբաններ, հնագետներ, բանասերներ, այլ բնագավառների ներկայացուցիչներ, ծափողջյուններով դիմավորեցին հոբելյարին:

ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրություն ինստիտուտի տնօրեն Արսեն Բորոխյանը ողջունեց ներկաներին և ասաց. «Ջերմագին շնորհավորում ենք մեր վաստակաշատ բանագետ-բանահավաքին իր 90-ամյա հոբելյանը բոլորելու առթիվ, մաղթում ենք արևշատություն և ստեղծագործական նորանոր ձեռքբերումներ»: Նույն ինստիտուտի փոխտնօրեն Տորք Դալայանը համառոտ ներկայացրեց Վերժինե Սվազյանի կենսագրական ու գործունեությունը: Ծնվել է 1934 թվականի մարտի 1-ին Եգիպտոսում: 1947-ին Սվազյանների ընտանիքը հայրենադարձվում է Մայր Հայաստան: 1956 թվականին Վերժինե Սվազյանը գերազանցությամբ ավարտել է Երեվանի Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի պատմալեզվագրական բաժինը: Ստեղծագործական կյանքի ընթացքում Վ. Սվազյանը հեղինակ է 500-ից ավելի գիտական և հրապարակախոսական հոդվածների, շուրջ 30 գրքերի, որոնք տարբեր լեզուներով լույս են տեսել Հայաստանում և Սփյուռքում: Վ. Սվազյանը հատկապես հայտնի է Հայոց Զեղասպանությունը վերապրած ականատես-գոհերի բանավոր պատմությունները գրանցելու և հրատարակելու իր անխոնջ գործունեությամբ: Հայոց ցեղասպանության վերաբերյալ նրա աշխատությունները թարգմանվել և հրատարակվել են իսպաներեն, հինդի, չեխերեն և այլ լեզուներով: 1958-1961 թթ., հայտնի ակադեմիկոս Կարապետ Մելիք-Օհանջանյանի գիտական ղեկավարմամբ, ուսումը շարունակել է ԳԱ ասպիրանտուրայում՝ «Հայ ժողովրդական բանահյուսություն» մասնագիտությամբ: Ասպիրանտական ուսումնառության ընթացքում եղել է Մ. Աբեղյանի անվան թոշակառու: 1996-2004 թթ. եղել է ՀՀ ԳԱԱ Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ, իսկ 1996-2018 թթ.՝ ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության, ինչպես նաև Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտներում գործող մասնագիտական խորհուրդների անդամ:

մարդկության դատին: Բազմամաստակ գիտնական արժանացել է հայրենական և արտասահմանյան ավելի քան երեք տասնյակ պարգևների, այդ թվում՝ Հայոց ցեղասպանության ուսումնասիրության գործում նշանակալից ավանդ ներդրելու համար ՀՀ Նախագահի Առաջին մրցանակի և «Ոսկե հուշամեդալի» (2006), «Մովսես Խորենացի» մեդալի (2013): 2016 թվականին գիտության և կրթության բնագավառում ունեցած վաստակի համար շնորհվել է ՀՀ գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում:

Այնուհետև եղան ելույթներ տարբեր մտավորականների կողմից, ովքեր ժամանակին աշխատել են, համագործակցել Վերժինե Սվազյանի հետ: Բոլորն էլ սիրով արտահայտվեցին իսկական հայի, գիտնականի, լավ մարդու մասին: Ներկայացրեցին նրա հրաշալի կերպարը, աշխատասիրությունը, հզոր կամքն ու ձգտումը, որի շնորհիվ կարողացել է մեծ գործ կատարել: Նշվեց նաև՝ 2000-ին, վեց լեզվով, այդ թվում՝ թուրքերեն, հրատարակվել է «Հայոց ցեղասպանությունը և ժողովրդի պատմական հիշողությունը» ծավալուն աշխատությունը: Դրա համար հեղինակը վաճառել էր հարսանեկան մասուկ-սկեղեղներ, հայրական թանկարժեք նվիրույթությունները՝ գորգեր, այլ պարագաներ: 2020-ին լույս է տեսել նաև «Հայոց ցեղասպանություն. ականատես ապրողների վկայություններ» գիրքը, որում 600 վկայություններ են, երգեր, գրույցներ:

Վ. Սվազյանը, հայտնելով շնորհակալություն, իր հասած հաջողությունները համարեց համատեղ աշխատանքի արդյունք: Սակայն կարևորեց հոր դերը, որ ինքը կարողացել է հասնել նման հաջողությունների: Հայրը՝ արձակագիր, հրապարակախոս, հասարակական գործիչ, ծաղղանկարիչ, ԽՍՀՄ գրողների միության անդամ (1947) Գառնիկ Մարկոսի Սվազյանը վախճանվել է 44 տարեկան հասակում, սակայն հասցրել է դասերը դաստիարակել հայրենիքի իսկական զավակ: «Մեծ է հորս դերակատարումն իմ հոգեգիտակցական աշխարհի ձևավորման գործում: Տակնվրա մանուկ հասակից ես միշտ ներկա եմ եղել, մասնակցել եմ նրա կազմակերպած բոլոր միջոցառումներին, հասարակական-քաղաքական ձեռնարկումներին, ինչպես մայր հայրենիքում Հովհաննես Թումանյանի հիմնադրած Հայաստանի օգնության կոմիտեին աջակցելը՝ հայրս ՀՕԿ-ի մասնաճյուղի նախագահն էր Ալեքսանդրիայում. նա դրամահավաքներ էր կատարում և ուղարկում հայրենիք՝ նպաստելով երկրի վերաշինությանը: Նույնիսկ Լենինականի տեքստիլ տրիկոտաժի ֆաբրիկայի առաջին դագաղները 1930-ականներին հայրս է ուղարկել Եգիպտոսից», – ասաց Վ. Սվազյանը:

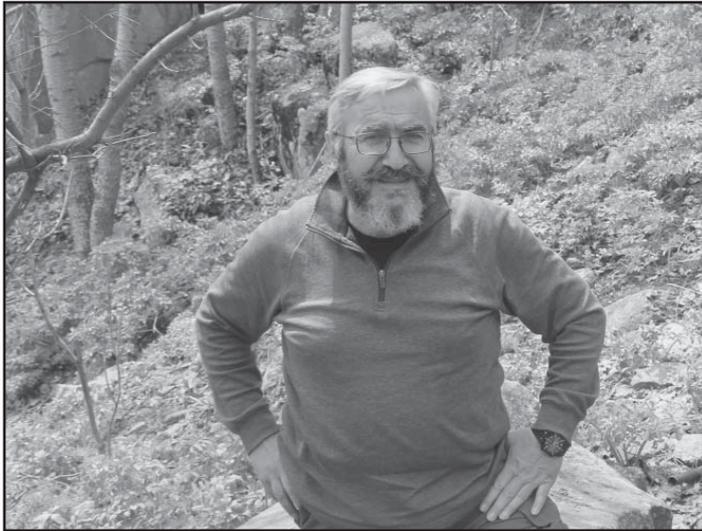
Ցերեկային ավարտին Վ. Սվազյանն իր հեղինակած «Ամերիկահայոց բանավոր ավանդույթը ժամանակի հոլովություն» խորագրով գիրքը (904 էջ), որը բացվում է «Հայերի տեղաբաշխումը Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում» քարտեզով, մակագրեց և նվիրեց ներկաներին: Այս գիրքը 40 տարիների ստեղծագործական աշխատանքի արդյունք է: Վ. Սվազյանը 1979, 1990, 2001, 2004, 2008 թթ. այցելել է Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ, եղել է տարբեր քաղաքներում, հանդիպել ամենատարբեր զբաղմունքի ու տարիքի հայերի հետ, հավաքել ամերիկահայերի բանավոր ստեղծագործության հյուսվածքները՝ դրանք դարձնելով առաջինը հայ ժողովրդի սեփականությունն ու ավանդ սերունդներին: Դրանք նաև հարված են անարդարությանը: Տեղեկացնեմ՝ 2022 թվականին, երբ դեռ գործում էր «Հայաստանի Հանրապետություն» թերթը, Վերժինե Սվազյանը մի քանի անգամ հյուրընկալվել է խմբագրությունում:

Չոհրաբ ԸՈՔՈՅԱԼ

Սկսած 1955 թվականից՝ ավելի քան 65 տարիների ընթացքում, անձնական նախաձեռնությամբ, գրառել, ձայնագրել, տեսագրել, ուսումնասիրել և հրատարակել է Արևմտյան Հայաստանի, Կիլիկիայի և Փոքր Ասիայի ավելի քան 150 հայաբնակ բնակավայրերից տեղահանվածների բարբառներով հաղորդած ժողովրդական բանավոր ավանդության նշխարները: Առավել կարևորել է նրանց կողմից արված փաստավավերական վկայություններն ու պատմական երգերը՝ հայերեն և թուրքալեզու: Դրանք հետագայում արդեն գրքի ձևով՝ հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն, թուրքերեն, ներկայացրել է համայն

ՆԱ ՀԱՅ ՄԱՐԴՈՒ ՏԵՍԱԿՆ ԷՐ

Ցանկացած ազգ-էթնոս իր պատմության ճանապարհը չի կարող անցնել առանց ազգային մշակույթի: Իսկ այդ կարևոր առանձնահատկությունն ինչքան էլ ժողովուրդն իր հետ տանի, պահելու համար, միևնույն է՝ պետք են անհատներ, ովքեր մշուշի միջից դուրս կհանեն արմատականը, ազգայինը, սեփականը: Այդ անհատներից է Գագիկ Գինոսյանը, ում Ամենայն Հայոց Պատուոյց կոչումը տվել է ժողովուրդը: Կառավարությունը տալիս է նման կոչումներ՝ «Ժողովրդական», «Վաստակավոր» և այլն, բայց այլ է, երբ ողջ ազգն է միաձայն այդ կոչումը շնորհում իր նվիրյալ զավակին, հավատում ու պաշտում է նրան: Դեռևս երիտասարդ, դեռևս շատ անելիքներ ուներ Գագիկ Գինոսյանը, բայց ճակատագիրն իրենն ասում է:

Մեծ ցավ ու կորուստ է մեր ազգի համար, բայց նա իր մահով էլ մեծ եղավ: Ողջ համացանցը, լրատվական միջոցները Գագիկին են ներկայացնում այս օրերին: Ժամերով սպասում էին մարդիկ Նոր Նորքի Սուրբ Սարգիս եկեղեցի մտնելու, նվիրյալ հայրորդու հոգեհանգստյան կարգին մասնակցելու համար: Նույնը՝ հուղարկավորության ժամանակ: Երիտասարդներ, շատ երիտասարդներ էին մասնակցում այս արարողություններին, ճանապարհում էին իրենց Մեծ ուսուցչին: Ուսուցիչ. առաջինը՝ գաղափարի՝ Ցեղակրոն, Նժդեհապաշտ, հայրենամուտ, Արցախյան պատերազմների ռազմիկ: Գագիկի մտերիմ մեկ այլ ազգային գործիչ Գուրգեն Մելիքյանը նշեց՝ վաղուց է ճանաչում նրան, ու միասին տարբեր ծրագրեր են իրականացրել, ասաց. «Նա հայ մարդու տեսակն էր»: Իսկ նրա դերը հայ պարզ դարերի խորքերից գտնելու, սովորելու ու սերունդներին հասցնելու գործում շատ մեծ է: «Որ ասում են՝ հայը ո՞րն է, ես Գագիկ Գինոսյանին եմ պատկերացնում», – ասաց ճանաչված դերասան Դավիթ Հակոբյանը, ով չկարողացավ արցունքը զսպել, երբ կամերային երաժշտության շենքի մուտքի մոտ հնչեց «Յարխուշտա»-ի երաժշտությունը:

Շատերն են Գագիկին համեմատում Կոմիտասի հետ, ու դա պատահական չէ: Դերասան և հաղորդավար Արսեն Ղազարյանը, ով հաճախ է վարել «Կարին»-ի համերգները, Գագիկի մտքի մոտ ասաց. «...Դու Կոմիտասի թոռն ես, Հայրիկ Մուրադյանի որդին, Նժդեհի ու Հայկ Ասատրյանի ոգեղեն զավակը, Լեոնիդի գինվորը, «Կարին» տոհմածաղիի հիմնադիրը: Պտուղները քաղցր են, ու շիվերը՝ դալար: Կոչված ես դու վերին կամքով որպես պայծառ մի ասպետ, գնա ասպետներից մոտ, որ կանչում են քեզ...»: «Երբ Արցախում մշակույթի նախարար էի, Գագիկ Գինոսյանի հետ համատեղ ծրագրեր ենք արել. իր շնորհիվ մենք հայկական պարը բերեցինք Արցախ: Մինչև վերջին օրերը մենք իրար հետ միասին աշխատում էինք: Գագիկ Գինոսյանը հայրենիքի գինվոր էր, բայց նա սովորական ազատամարտիկ չէր, նա հայկական ինքնության պահապաններից էր: Ամենևին զարմանալի չէ, որ նրա սիրտը չհիմնացավ, որովհետև երբ այսպան թիրախավորվեց ու խոցելի դարձավ հայկական ինքնությունը, պարզ էր, որ նման մարդիկ չեն կարող անտարբեր լինել: Կարծում եմ՝ այդ անգործության

զգացողությունից, ըմբոստությունից, ցասումից նրա սիրտը չհիմնացավ», – Գագիկի հուղարկավորության օրն ասել է Արցախի մշակույթի նախկին նախարար Նարինե Աղաբալյանը: Ինչ խոսք, Արցախյան 2020 թ. 44-օրյա պատերազմը և դրան հաջորդող ծանր իրադարձությունները մեր ազգի համար, իրենց սև բիծը շատերիս սրտում են թողել, ու հեշտ չէ դիմանալ: Դատեր՝ Շովինարի ասելով՝ հայրը, որ երբ հարցրել է՝ ունց ես, միշտ պատասխանել է լավ եմ: Սակայն 2020 թ. պատերազմից հետո «Լավ եմ» խոսքը փոխարինել է «Պինդ եմ»-ով: Այո, մարդ պինդ պետք է լինի, որ դիմանա նման ցավի ու կորստի: Գագիկին հուղարկավորեցինք, 2001 թ. իր կողմից հիմնադրված, «Կարին» ավանդական երգիկարի խմբի տղաների (Գագիկն ասում էր՝ «իմ տղերք») կողմից կատարած «Յարխուշտա» ռազմական պարով՝ Կամերային երաժշտության տան բակում և Ամենայն սրբավայր Եռաբլուրում: Այստեղ նա միացավ Հայոց Լուսե բանակի տղերքին:

40 տարի առաջ, երբ հուղարկավորում էին Շիրազին, նույն պատկերն էր, ինչ եղավ Եռաբլուրում. իր զավակին ժողովուրդն է պաշտում, անկախ կառավարական գործողություններից: Եռաբլուրում երգիչ, Գագիկի մտերիմներից Արսեն Համբարյանը կատարեց «Ձայն մը հնչեց» («Շարժում հայրենեաց Կարևոյ») երգը: Պատահական չէր այդ երգի ընտրությունը. Արմատներով Հայոց Կարին-Երզրում քաղաքից է Գագիկը: «Նվիրյալները որք են մտում ու խոցելի», – ասաց Արսեն Համբարյանը երգից հետո: Ու Եռաբլուրում բռնեց Հավերժի ճամփան ազգի նվիրյալը, ով ասել է. «Օտարի համար հանճարեղ տաճար կառուցելու փոխարեն՝ սեփական տաճարիդ գեթ մեկ քար ավելացրու, թեկուզ, ստիպված լինես այդ քարն ամբարնող շաղախի մեջ քո հանճարն անգամ թաղել»: Հիրավի, Հայոց հազարամյա մշակութային ու ռազմական տաճարի շաղախի մեջ է անթեղված Գագիկի հանճարը, և այն մշտապես է բորբոքելու հայի սրտերը: Այդ անթեղն է հատկապես այն, որ այսօր մեր դպրոցներում Գագիկի ջանքերով ուսուցանվում է ազգային պարը, և նրա հուղարկավորության օրը շատ դպրոցներում աշակերտները պարով հարգեցին իրենց ուսուցչի հիշատակը:

11 տարի առաջ՝ ապրիլի 27-ին, Քաջաթաղի շրջանի Կովսական քաղաքում հերթական անգամ հանդիպեցի Գագիկին: Կովսականի միջնակարգ դպրոցը կոչվում էր ազգի մեկ այլ նվիրյալ, Ամմահուլայան ճանապարհի բռնած Թաթուլ Կրպեյանի անունով: Եվ Քաջաթաղի շրջանի հարավային թևի Կովսականում Ազգային հերոս Թաթուլ Կրպեյանի հիշատակին նվիրված համերգին մասնակցում էին ճանաչված երգիչներ Մկրտիչ Մկրտչյանը՝ Մկրտ, ով նույնպես արդեն հավերժի ճամփորդ է, և նրա մահվան առթիվ Գագիկն ասել է. «Ընկավ հզոր կաղնին...», Դավիթ Ամալյանը, Արսեն Գրիգորյանը՝ Մրոն, Լեյլա Սարիբեկյանը, Գոհար Հովհաննիսյանը, Ռուբեն Սասունցին, Արաբո Իսպիրյանը: Համարելի ընթացքում Գագիկ Գինոսյանի գլխավորությամբ բազում հրաշալի պահեր նվիրեց ներկաներին «Կարին» հա-

ՆԺՏԵՅՅԱՆ ՈԳՈՎ, ԱՉՆԱՎՈՒՐՅԱՆ ԵՐԳՈՎ, ԳԻՆՈՍՅԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՈՎ

«Ծանոթանալը... Ես կարնեցու տոհմիկ ժառանգ, Ազգանուն մի տոհմածառ, իսկ անունս՝ նոր գաղտնագիր, Մնացածը ամենը թող ինքն իր համար հայտնագործի: Մեկի համար՝ անհաս գագաթ, մյուսի համար՝ սարսափի վիհ...»:
Գագիկ ԳԻՆՈՍՅԱՆ

Չոհրաբ ԸՈՔՈՅԱՆ

Մայիսի 22-ին ֆրանսահայ նշանավոր երգիչ, շանսոնիե, երգահան, բանաստեղծ, գրող, կինոդերասան և հասարակական գործիչ Շառլ Ազնավուրը (Վաղինակ Միքայելի Ազնավուրյան) կդառնար 100 տարեկան, սակայն 2018-ին հոկտեմբերի 1-ին Մեծ հայրը կնքեց մահկանացուն: Մայիսի 22-ին է ծնվել նաև ռազմական գործիչ, 33 ՉՈՒ գեներալ-մայոր, Արցախյան ազատամարտի լեգենդար հրամանատարներից, Հայաստանի և Արցախի ազգային հերոս Արկադի Տեր-Թադևոսյանը՝ Կոմանդորը: 2021թ. մարտի 31-ին 82-ամյա գեներալի՝ Շուշիի ազատագրողի սիրտը չդիմացավ: Արցախյան 44-օրյա պատերազմում կրած պարտությունը շա-

տերի վրա ծանր ազդեցություն թողեց: Մեծ հայերի ծննդյան օրը Երևանի Պեյո Յավորովի անվան թիվ 131 հիմնական դպրոցում կայացավ ցերեկույթ՝ նվիրված հայ ազգագրական պարերի մասնագետ, հասարակական գործիչ, արցախյան պատերազմի մասնակից Գագիկ Գինոսյանի հիշատակին ու Նժդեհյան գաղափարախոսությանը: «Ոգի-գաղափար-ինքնություն» խորագիրը կրող ցերեկույթը նախածեռնվել և կազմակերպել էր նույն դպրոցի ազգագրական պարերի ուսուցչուհի Չեփյուր

ՉՑ

60

մույթը: Հայ պարարվեստի նվիրյալը նաև ռազմական գործիչ է, եղել է Լեոնիդ Ազգալոյանի ջոկատի անդամ, անցել մարտական ճանապարհ: Գագիկը հաճախ էր այցելում Զաչաթաղ: 2017 թ. մարտի 19-ին «Գուրգեն Մելիքյանի՝ Զաչաթաղի բազմազգակ ընտանիքների հիմնադրամ»-ի կողմից, հիմնադրամի նախագահ Գ. Մելիքյանի նախաձեռնությամբ հիմնվեց Լեոնիդ Ազգալոյանին նվիրված պուրակը: Ծառատունկին, բացի ԵՊՀ ռեկտորից, դասախոսներից, ուսանողներից, մասնակցում էր նաև «Կարին» համույթը՝ Գ. Գինոսյանի ղեկավարությամբ: «Կարին»-ի տղաները, նրանց շարքում նաև 2020 թ. պատերազմի հերոս-նահատակ Հարություն Ստեփանյանը, յուրաքանչյուր տնկի հողին հանձնելիս հանդես էին գալիս ռազմական պարով: Նրանց էին միանում ուսանողները, բերծորցի աշակերտները, և արդեն պարային շրթան մեծ տարածք էր բռնում: Այդպիսի միջավայրում կայացավ ժողովրդի կողմից դեռ իր կենդանության օրոք հերոս հռչակված Լեոնիդ Ազգալոյանի 75 ամյակին նվիրված պուրակի հիմնումը: Ընթացքում լուսանկարում էի, հիանում հայոց պարով: Չրուցեցի Գագի-

կի հետ, ով սիրով խոսեց Լեոնիդի ու Արցախյան գոյամարտի նվիրյալների մասին: Ասաց. «Սիրով մասնակցում եմք ծառատունկին և հիանում ու զարմանում Գուրգեն Մելիքյանի եռանդով. նրա աստծոհաճո առաքելությամբ: Ազատագրական բանակի հրամանատարին նվիրված պուրակի հիմնարկեցին այստեղ եմք: Բացի ընդհանուր

ՉՑ

70

Դովլաթյանը՝ տնօրինության, ուսուցիչների ու աշակերտների աշակցության: Ներկա էին Գագիկ Գինոսյանի հարազատները, ընկերները, մտերիները, արվեստագետները, զինվորականները, դպրոցի ուսուցիչները, աշակերտները, հյուրերը: Դպրոցի դահլիճի բեմի աջ կողմում Նժդեհի ու Անդրանիկի, Արցախյան առաջին գոյապայքարում ու 44-օրյա պատերազմում նահատակված Անմահ հերոսների լուսանկարներով պատահա էր՝ «Ողջույն, տղերք» վերնագրով: Տղերքի կողքին պատվուպահակ էին կանգնել, Ապագա զինվոր» դպրոցի (ղեկավար՝ Սամսոն Մուրադյան) սաները:

Ձախ անկյունում Նժդեհի ու Գագիկ Գինոսյանի նկարներն էին՝ ներքևում «Ոգի-գաղափար-ինքնություն» խոսքը: Յերեկույթը, Շառլ Ազնավուրի մասին ներկայացնելով, բացեց դպրոցի ուսմասվար Մարիամ Ոսկանյանը: Կարևորեց Ֆրանսիայի մայրաքաղաքում ծնված մեծ երգչի դերը հայ ժողովրդի ներկայացման գործում: Իր մահից հետո էլ Ազնավուրը պատմում է հայերի մասին: Եթե Ազնավուրը մշակույթի գործիչ էր, ապա Կոմախուսը մեր մասին աշխարհին ներկայացրեց իր ռազմական տաղանդով: Թիֆլիսում ծնված հայրորդին չէր կարող անմասն մնալ Արցախյան գոյամարտից, ու նրա հրամանատարությամբ հայ ռազմիկները շատ սիրուններ գործեցին՝ Շուշիի ազատագրումը՝ մեծ օրինակ: Ներկայացնելով նաև ռազմական մեծ տաղանդի տեր գործչին՝ Մ. Ոսկանյանը բարձրաձայնեց նաև իրենց կրթօջախի այն սաների անունները, ովքեր դարձել էին Հայոց բանակի զինվոր ու նահատակվեցին 44-օրյա ընթացքում: Դպրոցի տնօրեն Նաիրա Չաքարյանը, ողջունելով ներկաներին, նույնպես խոսեց հայի իսկական արժեքամակարգի տեր մարդկանց մասին: Ելեց՝ իր ղեկավարած կրթօջախում հաճախ են նման հանդեսներ կայանում, և հայրենակներ այս սովորույթը գալիս է դպրոցի հիմնավորման սկզբից՝ 1963 թվականից: Հավելեց՝ 1988-2017 թվականներին դպրոցը ղեկավարել է իր ուսուցիչը՝ ստեղծագործող մանկավարժ Գրիգոր Ռուբենի Սաֆարյանը, ում ազդեցությունը շարունակվում է: Շնորհակալություն հայտնեց ներկաներին ու ցերեկույթի կազմակերպիչներին, որ օրեր շարունակ աշխատել են՝ հայոց ոգին Նժդեհյան գաղափարն ու մեր ինքնությունը ներկայացնելու համար: Այնուհետև դահլիճ մտան դպրոցի սաները՝ վառվող մոմերը Նժդեհի ու Գ. Գինոսյանի մեծադիր նկարների տակ տեղադրելով: Ու մոտ 2 ժամ դահլիճի բեմում նրանք էին՝ հանդես գալով հայկական ազգագրական ու ռազմահայրենասիրական երգ ու պարով: Մի պահ նրանց միացավ նաև Գուսան Հայկազունը, երբ հնչեց նրա հեղինակած երգերից մեկը: Պարային գեղեցիկ կատարումներով հանդես եկավ նաև դպրոցի ուսուցչուհիների պարախումբը: Աշակերտները ներկայացրեցին նաև Գ. Գինոսյանի կենսագրական տվյալներ:

Շվեյտլե Է 1966 թ. օգոստոսի 3-ին Ջավախքի Ախալցխա քաղաքում: 1972-1982 թթ. սովորել և ավարտել է Ախալցխայի թիվ 3 միջնակարգ դպրոցը: 1990 թ. ավարտել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի «Տեխնիկական կիբեռնետիկա» ֆակուլտետը: Եղել է «Վան» և «Ակունք» ազգագրական համույթների կազմում: Արմատներով լինելով Կարին քաղաքից՝ հիմնել է «Կարին» ավանդական երգ ու պարի խումբը՝ ղեկավարելով այն մինչև 2024 թ. փետրվարի 6-ը, երբ նրա սիրուն էլ չղիմացավ հայրենիքի ծանր կորուստների բեռին: 1985-1987 թթ. ծառայել է ԽՍՀՄ բանակում: Մասնակցել է Արցախյան պատերազմին: Եղել է Լեոնիդ Ազգալոյանի հրամանատարությամբ գործող «Ազատագրական բանակ» ջոկատի զինվոր: Ներկայացվեց նաև 1942 թ. Նոյեմբերի 22-ին Թիֆլիսում ծնված ֆիզիկոս, ռազմական գործիչ, Արցախյան ազատամարտի մասնակից, Արցախի հերոս

Լեոնիդ Ազգալոյանը, ով 1990 թվականի փետրվարից վարել է «Անկախության բանակ» ռազմաքաղաքական կառույցի հրամանատարությունը: 1991 թվականի հունիսին Հոլմսի Հոլմսի-Կյանի հետ կազմավորել է «Ազատագրական բանակ»-ը, որի գլխավոր հրամանատարը մնաց մինչև իր կյանքի վերջը: 1992 թվականի հունիսի 21-ին Լեոնիդը նահատակվեց Մարտակերտի շրջանում՝ Տոնաշեն գյուղի մոտ: Նժդեհյան գաղափարակիր Գ. Գինոսյանն սպայի կոչումով 1994 թվականից ծառայել է ՀՀ զինված ուժերում: 2001-2008 թթ. աշխատել է Պեյր Յավրոպի անվան թիվ 131 միջնակարգ դպրոցում որպես զինղեկ: Մասնակցել է նաև 2020 թ. 44-օրյա պատերազմին:

Ցերեկույթի մասնակից, ճանաչված օպերային երգիչ Վահրամ Թադևոսյանը՝ Վանո Թադևոս, հանդես եկավ Շառլ Ազնավուրի երգերի կատարումով՝ նվիրված Արցախյան գոյամարտերում նահատակված բոլոր քաջորդիների ու Գ. Գինոսյանի, Սկրտիչ Մկրտչյանի՝ Մակիչի, Սահակ Սահակյանի և խաղաղ օրերին վախճանված մշակույթային ու ռազմական գործիչների հիշատակին: Երգիչ Արսեն Համբարյանը հանդես եկավ Նժդեհին նվիրված իր հեղինակած երգերով: Ընթացքում եղան նաև ելույթներ ներկա արվեստագետների կողմից: Երգիչ Դավիթ Ամալյանը, ում Վարդան որդին նույնպես նահատակվեց 44-օրյա պատերազմում՝ Շուշիի մատույցներում, կարևորեց նման հանդեսները՝ հայտնելով շնորհակալություն կազմակերպիչներին ու դպրոցի սաներին, որ կարողացան ընթացքում ոգևորել հանդիսատեսին: Ցերեկույթի կայացումը բարձր գնահատեցին գրող Կրեժ Սարուխանյանը, «Մարաթուկ» համույթի գեղարվեստական ղեկավար Երվանդ Թորոսյանը, Գագիկ Գինոսյանի դուստրը՝ Անի Գինոսյանը: Ազգագրական, ժողովրդական ու ռազմահայրենասիրական երգերի հրաշալի կատարող, երգչուհի Գոհար Հովհաննիսյանը ողջունեց ցերեկույթը և դպրոցի սաների հետ երգեց ազգագրական երգերի շարան, հայտնեց շնորհակալություն կայացած ցերեկույթի և կատարված աշխատանքի համար: «Ակունք» համույթի երգչուհի Աննա Թովմասյանը հանդես եկավ օրորոցային երգի կատարումով: «Մասունք»-ի խմբից Տիգրանը նույնպես անմասն մնաց. մեծ էր ոգևորությունը, և դպրոցի սաների հետ «Յարիսուշտա» էր պարում: Հյուրերից Ռոման Բալայանը դպրոցին նվիրեց Շառլ Ազնավուրի և Գարեգին Նժդեհի նկարները և շնորհակալություն հայտնեց Նժդեհյան ոգով կայացած ցերեկույթի համար: Ցերեկույթին ներկա էին նաև «Հանուն հայրենիքի» հասարակական կազմակերպության նախագահ Ներսես Ներսեսյանը և անդամ Վարդիմիր Նիկողոսյանը: Ն. Ներսիսյանը բարձր գնահատեց կազմակերպիչների աշխատանքը և իր ղեկավարած ՀԿ-ի կողմից 2. Դովլաթյանին հանձնեց պատվոգիր, որում գրված է. «Հանուն հայրենիքի ՀԿ-ն, բարձր գնահատելով Երևանի Պեյր Յավրոպի անվան թիվ 131 հիմնական դպրոցի սաներին ազգագրական երգի ու պարի միջոցով Նժդեհի ու Մանուկ Աբեղյանի հարախոսության հետ հաղորդակից դարձնելու պարունույց Չեփյուռ Դովլաթյանի անմնացորդ ջանքերը, նրան նվիրում է Լեռնահայաստանի սպարապետ Գարեգին Նժդեհի կիսանդրին: Համոզված եմ, որ հավատարիմ մնալով մեր նախնիների բնապաշտական աշխարհընկալումներին և Նժդեհի վեհ գաղափարներին՝ մենք միասնական ուժերով կընթանանք դեպի հայ ժողովրդի վերջնական հաղթանակ՝ մեր կորուսյալ Հայրենիքի վերատիրման ու ամբողջական Հայաստանի վերակերտման բաղձալի նպատակի իրականացում»: Արդեն մի քանի անգամ ներկա եմ եղել այս կրթօջախում կայացած տարբեր միջոցառումների, և կա մի ընդհանրություն՝ հայրենասիրություն, մատաղ սերնդի ճիշտ դաստիարակություն:

70

ծառատունկից, մեր տնկիներից մեկը նվիրված է Լեոնիդի ուսանողական ու մարտական ընկեր Ալեքսանդր Թամանյան-Կրոստերի հիշատակին: Մի ծառ էլ տնկել ենք մեր խմբի՝ «Կարին»-ի անունով: Նույն օրը եղավ այցելություն նաև Մոնթեռին նվիրված պուրակ, որտեղ նաև կար հուշաքար՝ մեծ հրամանատարի՝ «Եթե կորցնենք Արցախը, կչրջենք մեր պատմության վերջին էջը» զգուշացնող խոսքը:

2022-ի ապրիլի 24-ին Սպիտակավոր եկեղեցու բակում՝ Նժդեհի շիրմաքարի մոտ Գագիկը ներկայացրեց Մեծ հային: Եղավ խոնարհման ու ինկարկման, երդման արարողություն: Երևանում էլ ներկա եմ եղել Գագիկ Գինոսյանի կազմակերպմամբ կամ մասնակցությամբ տարբեր միջոցառումներ ու միշտ հպարտացել՝ ունենք նման ազգային գործիչ: Վերջին անգամ նրան հանդիպեցի այս տարի՝ հունվարին, Սուրբ Աննա եկեղեցու բակում՝ դարձյալ պարելիս՝ ժպիտը դեմքին ու հպարտ: Միշտ այդպես եմ հիշելու Գագիկ Գինոսյանին:

Հզոր ու արմատներով կաղնի է նաև Գագիկը, և ինչպես առակում է ասված՝ հազար տարի էլ պառկած կգոյատևի՝ հավերժ է մնալու ազգայինը:

2ոհրաք ԸՈՔՈՅԱԼ

Հայերի հիմնական ողբերգությունը՝ օտարների նկրկամոռաց նվիրվածությամբ ծառայելու մեջ է: Ֆրիտյոֆ ՆԱՆՍԵՆ

ԴՈՒ ԵՍ ԶՈՒՅԱԸ

19-րդ դարում խոշոր տերությունների ու արդեն կազմավորված միջազգային կառույցների կողմից հաճախ էր հնչում «Յայկական հարց» եզրույթը, որով փորձ էր արվում զսպելու Օսմանյան կայսրությանը: Ինչպես այն ժամանակ, այնպես էլ 20-րդ դարում ու այսօր նույն երևույթն է իրականանում: Այսօր գերված է Արցախը. հայաթափ է: Վտանգված են Յայաստանի Յանրապետությունը սահմանները, հայոց պետականությունը: Միջազգային կառույցներն ու խոշոր տերությունները դարձյալ կողքից են նայում, և եթե արվում է փորձ՝ ի նպաստ մեր ժողովրդի, ձևական է, պարզապես մեր ցավն օգտագործվում է ի շահ կարևոր դերակատարների: Թուրքիան ու Ադրբեջանը որևէ կորուստ չեն ունենում:

Իսկ ո՞րն է մեր ժողովրդի անելիքը, որ կարողանանք դիմակայել արտաքին ճնշումներին, ներքին անկազմակերպվածությանը: Առաջնայինը հայոց դպրոցն է, որտեղ հայ երեխան, բացի հանրակրթական գիտելիք ստանալուց, կարևորի իր դերը երկրի, հայրենիքի, պետության, ազգի գոյատևման հարցում: Միշտ են երագել՝ լինել այնպիսի աշխարհ, որ գենք բառը միայն հնչելը որպես անցյալի երևույթ: Բայց այլ է իրողությունը, և պարտավոր ենք ազգովի լինել նաև ՉԽՆԿՈՐ: 19-րդ դարում էլ մեր ժողովուրդը, թե Օսմանյան կայսրության, և թե Ռուսական կայսրության ներքո ստիպված էին նաև գենք կրել: Առավել դժվար էր արևմտահայության վիճակը, ու պատահական չէ, որ սկսվեց հայրուկային շարժումը, և խաղաղ հողագործն ու ատաղձագործը, ուսուցիչն ու աշակերտը դարձան հայրուկ՝ պաշտպանելու ժողովրդին: Այսօր մեր դպրոցներում պետք է առավել ներկայացվի հատկապես այդ իրադարձությունների, դրանց կողմնակից մասին:

Մեծ հայրենականի հերոսների մասին չպետք է մոռանանք: Յաճախ են հնչում համաշխարհային այդ պատերազմին մասնակիցների մասին քննադատական խոսքեր. «...Ում համար էին կռվում» և այլն: Արցախյան գոյամարտում մենք հաղթեցինք, ունեցանք ազատագրված հայրենիք: Յազարավոր քաջորդիների շնորհիվ եղավ այդ ձեռքբերումը: Յազարավոր Մարտիրոս-Նահատակներ, որ բռնեցին Ամմահուլայան ճամփան: Չմոռանանք նրանց, ցերեկույթներ ու այլ արարողություններ իրականացնենք դպրոցներում, որ հայ մանուկը ճանաչի իր հերոսին: 2016, 2020 թվականների Զառոյա ու 44-օրյա պատերազմներում, դրանից հետո դարձյալ ունեցանք հազարավոր Մարտիրոս-Նահատակներ, հաշմանդամներ: Առավել ցավ է, որ կորցրեցինք նաև Արցախը, հայրենիքի այլ տարածքներ: Արցախ անունը և հայրենիքի այս հատվածի հետ կապված Ամմահ հերոսների անունները պետք է՝ որպես անշեշ հուր, անթղթված լինի բոլորիս սրտերում: Չմոռանանք նաև ողջ մնացած հերոսներին: «Յայաստանի Յանրապետություն» թերթի էլեկտրոնային էջերում պարբերաբար կներկայացնենք Յայ հայրուկային շարժման առաջամարտիկների, Մեծ Յայրենականում հերոսացած հայորդիների, ինչպես նաև Արցախյան բոլոր պատերազմներում ու Յայոց սահմանը պաշտպանելիս Ամմահուլայան ճամփան բռնած հերոսների մասին:

ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՅԴՈՒԿՆԵՐԻՑ ԱՐԱՔՈՆ

Յայ հայրուկային-ֆիդայական շարժումը հիմնականում ձևավորվեց 19-րդ դարի 80-ական թվականներից և շարունակվեց մինչև 20-րդ դարի առաջին 2 տասնամյակները: Խնդիրն էր պաշտպանել հայ բնակչությանը թուրք հարստահարիչների ոտնձգություններից, վրեժխնդիր լինել նրանց կամայականությունների

ու չարագործություններին զոհ դարձող արևմտահայ աշխատավորի համար: Յայ հայրուկային առաջին խմբերն առաջացել են Տարոնում, Վասպուրականում, Կեսարիայում և Արևմտյան Յայաստանի այլ վայրերում: Առավել հայտնի էին Մարգար Վարժապետի, Արաբոյի, Ռ. Շիշմանյանի (Դերսիմի քեռի), Գ. Արխանյանի (Մեծուրի Առյուծ), Ա. Աչքբեյաշյանի, Մինասոյուն խմբերը, Մեծ և Փոքր «Զելուները» և ուրիշներ: Այդ ժամանակվա առավել հայտնի ֆիդայիներից է Արաբոն՝ Ստեփանոս Մխիթարյանը, ով ուղեկիշ դարձավ հայ ազգային ազատագրական շարժման մասնակից բազում այլ ֆիդայիների: Ծնվել է 1863 թ. Արևմտյան Յայաստանում՝ այդ ժամանակ արդեն Օսմանյան կայսրության Երզրումի վիլայեթի Կուռթեր գյուղում: Մշո Սուրբ Առաքելոց վանքում շատ հայրուկներ են կրթվել: Նրանց շարքում է նաև Արաբոն: Ժամանակներն ստիպում էին, որ դեռևս պատանի հայրենիքի փրկության համար կյանքը նվիրեն շատերը: Արաբոն իր նման նվիրյալներից կազմել է ինքնապաշտպանական զինված խումբ և դիմակայել հայ բնակչությանն սպառնացող թուրքական իշխանություններին, քողերին: Նրա խմբում էին Ալիզանյանի Լևոնը, Գուրգենի Յովիկը, Գալստյի Մանուկը, Բերդակի Ներսուն, Միս Շահենը, Ղարսեցի Յակեն, Գևորգ Չավուշը: Խումբն սկզբնական շրջանում հիմնականում գործել է Սասունում ու Տարոնում:

1882 թ. Արաբոն Բերդակ գյուղում ձեռքբերվել է թուրք իշխանությունների կողմից և դատապարտվել 15 տարվա տաժանակիր աշխատանքի: Սակայն կարողացել է փախչել Բիթլիս քաղաքի բանտից ու շարունակել պայքարը հայ ժողովրդին կեղեքողների դեմ: Մուշում կազմակերպել և գլխավորել է հայկական առաջին հայրուկային խմբերից մեկը: 1889 թվականից սկսած՝ բազմիցս այցելել է Կովկաս: 1892 թվականին Թիֆլիսում մասնակցել է ՅՅԴ կուսակցության 1-ին ընդհանուր ժողովին: 1893-ի գարնանը 16 հոգանոց լավ զինված խմբով Արաբոն, Սասունի ապստամբներին օգնելու նպատակով, Կարսի մարզից անցնում է ռուս-թուրքական սահմանը՝ ուղղություն վերցնելով Խնուս-Մուշ: Ծանապարհին՝ Ղոզլուի սարերի մեջ քրդերի հետ կռվի ժամանակ սպանվում է Արաբոյի զինակից Ալիզանյանի Լևոնը: Արաբոն իր հետ վերցնելով իր ընկերներից հինգ հոգի, քրդի տարագով շարունակում է ճանապարհը դեպի Մուշ, բայց Գյալառաջի ձորում՝ Մուշի և Խնուսի միջև, դարձյալ բախվում է քրդերի հետ: Կռվում սպանվում են Արաբոյի զինակիցներ Բուլղարը, Խնուսցի Մելքոնը, Մշեցի Ավոն և Մարտոն: Արաբոն և Ախալցխացի Վարդանը մեծ քաջություն են դրսևորում, բայց նրանց բոլոր ջանքերը՝ ճեղքելու թշնամու օղակն ու հասնելու հանդիպակաց լեռները՝ անցնում են ապարդյուն: Արաբոն և Վարդանը նույնպես զոհվում են այդ կռվում: Իր սիրելի հերոսին հայ ժողովուրդը երգեր է նվիրել:

ԱՐԱՔՈՆ

Արաբոն ընկել էր կռվում քաջարի, Գնա՛նք հայեր, գնանք ընդդեմ թուրքերի, Մարութա լեռների առյուծն էր ընկել, Վրեժը մեր սրտում գնա՛նք թուրքի դեմ: Արաբո, Արաբո քա՛ջ ֆիդայապետ, Գնա՛նք հայեր գնանք կռվենք թուրքի դեմ: Արցունքոտ աչքերով կռվում են տղերք, Շուն թուրքերի սրտում խրում են սրեր,

Ընկավ ազգի հերոս քաջ ֆիդայայապետ, Կրեժր մեր սրտում գնա՛նք թուրքի դեմ: Մեր Հայոց լեռներում անդորրեր ընկել, Էլ չի հնչում երգը, հայրուկի պարը, Ֆիդայու աչքերում արցունք էր ընկել, Ավա՛ր, Արաբոյի արյուն էր հեղվել:

ՊՈՌՇԱԼՑԻՆԵՐԸ

Արցախյան գոյամարտի տարիներին՝ 1989-94 թվականներին, հազարավոր հայորդիներ զինվորագրվեցին հայրենի Արցախի ազատագրման ու պաշտպանության մարտերին, նորանկախ Հայաստանի Հանրապետության սահմանների պաշտպանությանը: Այս պատերազմում հաղթեցինք, ու աշխարհը ճանաչեց հային: Ինչ խոսք՝ պատերազմներում շատ են լինում նաև մարդկային կորուստներ: Հազարավոր քաջորդիներ բռնեցին Անմահության ճանապարհը ու դարձան ազգի պարծանքը: Նրանցից է Պռոշյանցի Պետոն՝ Պետրոս Ղևոնդյանը, ով անցավ ռազմական մեծ ճանապարհ ու մարտիրոսվեց 30 տարի առաջ՝ 1994 թ. փետրվարի 14-ին Զարվաճառում: Ծնվել է 1964 թ. հունվարի 30-ին ՀԽՍՀ Աշտարակի շրջանի Տեղեր գյուղում: 1981-ին ավարտել է Պռոշյանի միջնակարգ դպրոցը, որն ավարտելուց հետո ուսումը շարունակել է Երևանի թիվ 18 պրոֆտեխնուսումնարանում: 1982-84 թթ. ծառայել է խորհրդային բանակում (Բլազովեչենսկ քաղաքում): Չորացրվելուց հետո ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի ռադիոֆիզիկայի ֆակուլտետը: 1988 թ. սկզբված Արցախյան շարժումը նաև շատ ուսանողների ոտքի հանեց: Երբ պարզ դարձավ՝ միայն զենքով է լինելու Արցախի ազատագրումը, նույն ուսանողներից ևս մտան կազմավորվող մարտական ջոկատների մեջ ու դարձան զինվոր: Պետոն էլ 1989 թվականից արդեն զինվոր էր և մասնակից ՀՀ սահմանամերձ գյուղերի ինքնապաշտպանությանը, այնուհետև նրա մարտական ուղին անցավ Արցախի Շահումյանի, Մարտակերտի, Մարտունու և Հարրուբի շրջաններում: Մեծ գործ է կատարել հատկապես Զարվաճառի թշնամական հենակետերի ոչնչացման ռազմագործողությաններում: 1992 թ. նոյեմբերի 1-ին կազմավորվեց Շուշիի առանձնակի գումարտակը, որի հրամանատարի տեղակալ նշանակվեց Պետոն: 1993 թ. հունվարին Սրիխավենդում նա ԻԳԼԱ-ով խփեց թշնամու գերծայնային «Միգ-25» ինքնաթիռը, ինչի համար Արցախի բանակից ստացած գումարը փոխանցեց զոհված ընկերների ընտանիքներին: 1994 թ. փետրվարի 14-ին Պետոն ընկերների հետ իջել էր Օմարի լեռներից: Այդ օրը Զարվաճառի շրջանի Եղեգնուտ գյուղի մոտ մարտի դաշտում վիրավոր զինվոր էր միայնակ մնացել: Շտապօգնության մեքենան առաջ չէր շարժվել. թշնամին ակնասպառել էր ճանապարհը: Պետոն, գիտակցելով՝ հնարավոր է լինի պայթյուն, այնուամենայնիվ չէր կարող երիտասարդ զինվորին թողնել անօգնական և ինքն է նստում շտապօգնության մեքենայի դեկին, դուրս բերում վիրավոր զինվորին: Սակայն տեղի է ունենում սպասված պայթյունը, և զոհվում է հրամանատար Պետոն՝ դառնալով հերոսացման մարմնացում: Կիրավոր զինվորը ստեփանակերտցի Արմեն Մարտիրոսյանն էր, ով երկար տարիներ, մինչև 2023 թ. աշխատում էր զինվել Ստեփանակերտի դպրոցներում: Նա իր որդուն անվանակոչել է Պետրոս: Պետրոս Ղևոնդյանի անունն էին կրում Արցախի նոր Շահումյանի (Զարվաճառի) Եղեգնուտ գյուղի և հարազատ Պռոշյանի դպրոցները: 2010 թվականի ապրիլի 10-ին Զառաթաղի շրջանի Տիգրանավան գյուղի միջնակարգ դպրոցում կայացավ մեծ միջոցառում, և կրթօջախն անվանակոչվեց Պետրոս Ղևոնդյանի անվամբ: 2007 թ. ԵՊՀ ռադիոֆիզիկայի ֆակուլտետում, որտեղ սովորել է Պետրոսը, նրա անունը կրող լսարան է բացվել: 1994 թ. լույս է տեսել Համլետ Գևորգյանի «Պետոն» գիրքը: 1996 թ. Պետոյին հետմահու շնորհվել է ԼՂՀ ՊԲ մայրոքի կոչում: 2001 թ. Պետրոս Ղևոնդյանին շնորհվել է Արցախի հերոսի կոչում: Պարգևատրվել է «Մարտական խաչ» 1-ին աստիճանի և «Ոսկե արծիվ» շքանշաններով: Նրա անունով երգ նույնպես կա.

*Ղևոնդ Պետոն. մեծ երամիկ
Մի նոր արծիվ միացավ,
Փա՛ռք քեզ, Պետո, Փա՛ռք երամիկ.
Հայոց սրտերն դառնացան:*

Պռոշյան գյուղի Չորաց զինվորական պանթեոնը, որտեղ հուղարկվորված է Պետոն և գյուղից Արցախյան բոլոր պատերազմներում նահատակված մոտ 30 քաջորդիներ, յուրահատուկ սրբավայր է դարձել:

*Կարոտին կարոտ մնացինք
Մոռվ լեռան լանջին ու անպեր պատեց,
Արցախ գավառ յուր որդիների կանչեց,
Նրանց թվում զնաց կռվի դաշտ արևոտ
Դաշնակցական խենթն էր, անուռը՝ Կարոտ:*

Պետոյի մարտական ընկերներից էր Արցախյան գոյամարտի առաջին շրջանում Ջամբազի արծիվ մարտական անունն ստացած Կարոտ Հովհաննեսի Մկրտչյանը: Պռոշյանի դաշնակցական ջոկատների ընդհանուր հրամանատար, «ԼՂՀ մարտական խաչ 1 աստիճանի շքանշան, ՀՀ Մարտական խաչ երկրորդ» աստիճանի շքանշանի ասպետ Կարոտի հուշարձանը կանգուն՝ Պռոշյան գյուղի մշակույթի պալատի մոտ: 1992 թվականից մինչ օրս անհայտ ճակատագրի արժանացած հերոսը ծնվել է 1964 թ. փետրվարի 19-ին Սիրիայում: 1965 թ. դեկտեմբերի 22-ին նրանց 4 զավակ ունեցող ընտանիքը տեղափոխվել է Հայաստան: Կարոտը հասակ է առել Պռոշյան գյուղում: Պատանի հասակում զբաղվել է ըմբշամարտով: Պռոշյանի միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո ընդունվել է Երևանի Պոլիտեխնիկական ինստիտուտ: Առաջին կուրսն ավարտելուց հետո, զորակոչվում է խորհրդային միության բանակ:

1985 թ. բանակից վերադարձել է բազմաթիվ շնորհակալագրերով ու պատվոգրերով: 1989 թ. ավարտել է ուսումը՝ ստանալով ինժեներ-մեխանիկի որակավորում: Արցախյան շարժման հենց սկզբից նվիրվել է Հայաստանի սահմանների պաշտպանությանը և Արցախի գոյապայքարին: 1989-ից եղել է Պռոշյանի դաշնակցական ջոկատների ընդհանուր հրամանատարը: 1990 թ. աշնանը Կարոտի խումբը, Նոյեմբերյան-Շամշադին գծից վերադառնալով, մեկնում է Հյուսիսային Արցախ, ուր Շահեն Մեղրյանի հրամանատարությամբ համալրում է Շահումյանի պաշտպանական ուժերը: Չենք-գիտամթերքի հայթայթումից զատ, Կարոտն իր ընկերների՝ Պետոյի և Հրաչի հետ միասին, շրջանի ինքնապաշտպանությունը կազմակերպելու համար կարճ ժամանակում տեղացի ուժերից ստեղծում էր նոր մարտական խմբեր, սովորեցնում նրանց զենքի ու մարտարվեստի ներությունները: 1991 թ. ապրիլի 18-ին Պռոշյանի, Բաղրամյանի, Հրազդանի ջոկատները միանում են Գետաշենի՝ Թաթուլ Կրպեյանի հրամանատարության տակ գտնվող խմբերին: Կարոտի խումբը տեղափոխվում է Մարտունաշենի դիրքեր՝ համալրելու Սիմոն Աչիգոյանի հրամանատարությամբ գործող ջոկատը: Այդ օրերին հատկապես մեծ արձագանք գտավ 1991 թ. ապրիլի 30-ին «Օղակ» 1-ին գործողության ժամանակ Սիմոն Աչիգոյանի և «Արաբ» ջոկատի համագործակցությամբ Կարոտի առաջնորդած ազատամարտիկների մղած կռիվը Մարտունաշենում՝ խորհրդային բանակի զինվորների և ադրբեջանական ՕՍՄԼ-ի դեմ: 1991 թ. Կարոտը նշանակվեց Ստեփանակերտի՝ Աշոտ Ղուլյանի 1-ին վաշտի, գրոհային դասակի հրամանատար: Կարոտի խումբը մասնակցեց Լեւոնոյի և Խոջալուի ազատագրմանը, ինչպես նաև Ումուդլուի, Փարուխի և Մալիբեյլիի մարտերին:

1992 թ. մայիսի սկզբին Շահումյանի շրջանի ինքնապաշտպանական ուժերի հրամանատարության և անձամբ Շահեն Մեղրյանի պահանջով Պռոշյանի ջոկատը ՀՀ պաշտպանության նախարար Վազգեն Սարգսյանից ստանում է զենք ու հրաման և ուղղաթիռով Կարոտի և Պետոյի հրամանատարությամբ մեկնում Շահումյան: Տեղի ինքնապաշտպանական խմբերի համագործակցությամբ ստանձնում են Բուզլուխի պաշտպանությունը: Չնայած Կարոտը շատ էր ցանկանում մասնակցել Շուշիի ազատագրման մարտերին, բայց ասում էր. «Տարբերություն չկա, թող մեր ընկերներն ազատագրեն Շուշին, իսկ մենք՝ Գետաշենն ու Մարտունաշենը: Մինչև Գետաշենն ու Մարտունաշենը չազատագրենք, ես Ղարաբաղից տուն չեմ վերադառնա»: Պռոշյանցի մարտիկները դիրքեր են գրավում Ջամբազի լեռնագագաթի 29-րդ հենակետում, որտեղ էլ Կարոտն ստացավ Արծիվ անունը: Մի քանի օր անց նրանց էլ

103

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՖԵԼԻԵՏՈՆ

ՅԵՔԻԱԹ ԾԱՅԾԻ ՓՈՍՈՒՄ ԸՆԿԱԾ ՀԻՄԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

Յեքիաթը հրապարակվել է Հոլանդահայ նկարիչ Alik Assatrian-ի «ՎԵՐԼԱՏՈՒՆ-22»-ի անձնական նախագծում, որտեղ առաջադրված էր պարտադիր կիրառել՝ Երազ, Ագռավ, Գաթա, Ձիավոր Սուրհանդակ, Փերի, Համբույր, Կամուրջ, Օձ, Հրեշ, Մեր, Աստված, Սիրտ, Երկինք, Ավանակ, Հավատ, Տոտիկ, Գինի, Համարձակություն, Կաղին, Շեփոր և Արահետ բառերը:

Ես երկինքը վկա՝ լինում է չի լինում, մի հեր ու տղա են լինում: Յերը՝ իբր խելոց, բայց տղան հիմար մեռնում էր, իսկը ավանակ որ կար: Հոր մտքով անցնում էր, որ երկի իրեն է քաշել, բայց ոնց քցում բռնում էր, իրեն համոզում էր, որ ախրը ինքը գոնե մազաչափ խելք ունի ու դրանով հսկա երկրի վարչապետ է եղել, տղան ախրը չափից դուս էր հիմար: Մեկ մեկ էլ իրեն հանկուտացնելու համար նույնիսկ բարձր ծայրով հենց իրենից հաշիվ էր պահանջում՝

– Այ քեզ, չար երազ, ես էշ օղի ավանակ գաղեն հենց իմ որդի՞ն պետք է լիներ:

Բայց դե եղածը եղած էր, Աստված բուրդին իրենց սրտով արդեն տվել պրծել էր, դարդ անել պետք չէր, պետք էր համակերպվել ու մի բան մտածել:

Ես խելոց հերը որոշում է, որ իր որդուն էս էշ վիճակից մանրից հանի՝ դե մարաղ մտած էլի: Ու գործի է անցնում: Մուղամով, տոտիկ-տոտիկ սովորեցնում է սովորելը, հետն էլ աշխատեցնել է սովորեցնում: Դա է անում, քանի որ գիտեր՝ մտքով անցնում էր, որ վաղը մյուս օրը ես փուչ աշխարհում մեռնել՝ չթաղվել կա, ու իրեն փոխարինող է պետք: Բացի դա՝ Ես մարդու կարևոր գործը այս երկրում դա էր՝ մտածում է ոչ-խար ժողովրդի հերն էլ անիծած: Կարևորը իր միևնույն օրդին էս հայ Գիբորի օրը չնկնի՝ մարդ դառնա, աշխատանք անի ու վաղը չէ մյուս օրն էլ ինքը Համբույրի օրը չնկնի, այլ համարձակություն ունենա գոնե իր ձեռքով պաշտոնի դիմ նրան: Դե իր անբախտով տանի, տանի ու դարձնի սուլթան էլի: Հիմա կասեք ոնց՝ սուլթան, թան էլ չէ բռթաց մածու՞ն: Հա, հա, հավատացե՛ք, եղ տեսակ

երկրներում նման բաներ լինում են՝ հորից հետո տղան է գալիս ու սուլթան սատում, տղայից հետո՝ սրա տղան ու երպես շարունակ՝ պտուղող կարուսեղը քեզ օրինակ: Ես ամենը հասկանալով հայրը խելք է ուզում սովորեցնել տղային: Քանի որ խելքն էլ հենց եղպես Աստված էր տեսակ ազգերին չի տվել, ուստի Էնքան է ես հիմար տղուն չարչարում, որ էս ավանակ գյաղեն հուսահատվում է, մի օր էլ կանգնում է, թե՛

– Հեր, էլ չեմ ուզում բան սովորեմ ու մտո՞ղ էլ մնամ, պաշտոն ունենալու համար էլ խելք պետք չի, հիմա ժամանակները փոխվել են, խելքս որն է:

Եստեղ մի րոպե ընդհատում է խոսքը ու նորից շարունակում:

– Բաժանվում գնում եմ. կամրջից անցկացրու երկրի մյուս կողմ, որտեղ քո ընկեր Դեմիրել սուլթանն է, գնամ տեսնեմ Էստեղ ինչ են անում, իմ բաժինը տուր, գնամ ջոկ կյանք անեմ, երևի մի բանի հասնեմ:

– Լա՛վ, էլ էշ էշ դուրս մի տուր – ասում է հայրը. – գնա աշխարհի տես, խելքի կգաս, կկանչենք հետ կգաս, չես գա՞ բերման կենթարկենք, հենց մեռա, վախիլ մի, կգաս տեղս կկատես:

Ես հիմար էշ գյաղեն շատ է թրև գալիս, քիչ է թրև գալիս խաղատներում հոր տված փողերը քամուն է տալիս: Բայց դե նրա համար հոգ չէր՝ քամու բերած, քամու տարած, կազիններում կրվելուց հետո էլ մի լավ թրև է գալիս գինի է խմում, օրերով հարբում ու դոդ գլուխն ու մեծ քիթը տմամբացնելով իրենից գոհ երագում: Շամանակը լինում է ձմեռ: Հետո գալիս է գարունը, ամառը, աշունը: Ես հիմար մարդը խաղում է ու հարբում, հարբում է

միանում Նոր Երզնկայի տղերը՝ Սարո Փամբուխյանի գլխավորությամբ: Շուշիի և Լաչինի գործողություններից հետո Բուզուլխ են գալիս նաև բուժականցիներ Մուրադը, Պավլիկը, Ագատն ու Ֆելիքը, բաղրամյանցի Մանվելը: Նույն օրերին նաիրցիների հարևանությամբ Ջամբազի 25-րդ հենակետում է հաստատվում Սասուն Սիմոնյանի գլխավորած ալավերցիների խումբը: Ընդհանուր հրամանատարը Կարոտն էր: Հունիսի 13-ին ազերիների և Գյանջայի (Կիրովաբադ) շրջանում տեղակայված ռուսական հատուկ նշանակության դիվիզիաներից մեկի գերագնացող ուժերի և զրահատեխնիկայի դեմ մղած անհավասար և հերոսական մարտը վերջինը եղավ Կարոտի համար: Կարոտը, գիտենալով, որ բարձունքներում արդեն թշնամու հարյուրավոր զինվորներ են, վճռում է բարձրանալ իրենց նախկին դիրքերը, և մինչ օրս անհայտ է նրա ճակատագիրը: «Կարոտն ու Պետոն իրար լրացնում էին: Նրանք ասես մեկ միասնականություն էին: Նրանց իրարից անջատել հնարավոր չէր. նույն ձև էին մտածում, նույն ձև էին գործում: Դա միայն իմ կարծիքը չէ: Այդպես են մտածում բոլոր նրանք, ովքեր ճանաչել են նրանց», – ասել է նրանց մարտական ու գաղափարական ընկեր Արմեն Գալստյանը: 2020 թ. սեպտեմբերին Նոր պատերազմ եղավ: Ու ՀՀ-ի «Կամավորական շարժում» ՀՀ գումարտակի երկրորդ վաշտի առաջին դասակը համալրված էր հիմնականում պռոշյանցի կամավորականներով: Պարտերագրի առաջին օրերից կամավորականներն արդեն Արցախում էին և մարտնչում էին Մատադիսի հատվածում:

Հոկտեմբերի 6-7-ին տեղի ունեցած ծանր մարտերում Արցախի պաշտպանության բանակի ստորաբաժանումներն և բանակի հրամանատարության ներքո գործող «Կամավորական շարժում» ՀՀ վաշտերի համատեղ գործողություններով կասեցվել է թշնամու առաջխաղացումը հյուսիսային հատվածում և կայունացվել ռազմա-ճակատի գիծը: Հետագայում հակահարձակման արդյունքում վերադարձվել է Կարանգաթաղ բարձունքը: Այն մերն էր հոկտեմբերի 7-ին, սակայն շատ թանկ գնով: Այս Հերոսամարտի ընթացքում հայ կամավորականն իր կյանքի գնով պահեց հայրենի երկրի սահմանը, և թշնամին չկարողացավ մտնել Մարտակերտ, Տոնաշեն: «Կամավորական շարժում» ՀՀ (նախագահ՝ Հրանտ Մարգարյան) գումարտակից այս մարտում նահատակվել են 28 քաջորդի, որից 20-ը՝ 2-րդ վաշտի առաջին դասակից: 17 անմահ քաջեր Պռոշյանից էին ու այսօր ննջում են հայրենի գյուղի Չորաց պանթեոնում: Եվ նրանց անունները պետք է հիշենք. Երվանդ Սահակի Թադևոսյան՝ 08.03.1974թ., Մանուկ Գագիկի Թորոսյան՝ 01.09.1958թ., Կարեն Համբարձումի Բաղայան՝ 20.02.1992թ., Արայիկ Աբրահամի Մկրտչյան՝ 06.07.1967 թ., Արշակ Տիգրանի Մելիքյան՝ 27.01.1987թ., Ալբերտ Արտեմի Խառատյան՝ 03.09.1995թ., Մանուկ Վրեժի Մարգարյան՝ 10.08.1985թ., Սուրեն Վլադիմիրի Հովսեփյան՝ 17.06.1979թ., Վիգեն Իսրայելի Մուրադյան՝ 22.05.1995 թ., Հովհաննես Անդրանիկի Պետրոսյան՝ 25.09.1996թ., Նարեկ Մետրոպի Սահակյան՝ 01.07.1994թ., Արման Արսենի Խաչատրյան՝ 01.01.1993թ., Գոռ Դավթի Մարգարյան՝ 02.02.1985թ., Ալբերտ Յուրիկի Մկրտչյան՝ 22.12.1979 թ., Գևորգ Իսկանդրի Հաղթյան՝ 11.06.1971թ., Դանիել Հակոբի Թովմայան՝ ծնվ. Սիրիա, 14.02.1963թ., Տավրոս Մխիթարի Աբրահամյան՝ 27.03.1994թ.: Նույն դասակից էին նաև անմահ հերոսներ Սուրեն Վլադիմիրի Վանցյանը՝ Երևանից, 19.02.1996թ., Զրիստափոր Անդրանիկի Արթինը՝ ծնվ. Բեյրութում, 16.01.1972թ. (հուղարկվել է Եռաբլուրում) և Աբրահամ Արտաշեսի Բարնշյանը՝ Թալինի տարածաշրջանի Արտեմի գյուղից, 22.05.1993թ.:

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆՎԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր համար ամենակարևոր հասցեն Տիգրան Մեծի 17-ը, դա Երևանի Մանկավարժական համալսարանն է:

Սհեր Ավետիսյան

2024 թվականի հունվարի 21-ին Երևանի Արամ Խաչատրյանի անվան մեծ համերգասրահում էինք հանրապետության բազմաթիվ մանկավարժների հետ:

Երեկոյի կազմակերպիչներն էին Երևանում «Ռուսական գրքի տան» հիմնադիր Սհեր Ավետիսյանը, գործադիր տնօրեն՝ Կիրակոսյանը:

Ես՝ Ասյա Չախալյանս, որպես երկար տարիների վաստակ ունեցող մանկավարժ և Լյուբերցի քաղաքի Մեսրոպ Մաշտոցի անվան կիրակնօրյա դպրոցի հիմնադիր ուսուցչուհի, հրավիրված էի մասնակցելու մրցանակաբաշխություն միջոցառմանը:

2023 թ. հոկտեմբերին՝ ուսուցչի օրվա կապակցությամբ, «Ռուսական գրքի տան» կողմից հանրապետության 500 ուսուցիչների մասնակցությամբ անցկացվել է Մեսրոպ Մաշտոցի անվան մրցույթ:

2024 թվականի հունվարի 21-ը մրցույթի հաղթողների պարգևատրման, ինչպես նաև վաստակավոր ուսուցիչների, վետերանների մեծարման երեկո էր:

Սհեր Ավետիսյանը երիտասարդ գործարար է, Երևանի «Ռուսական գրքի տան» հիմնադիր: Նա մտահոգված է մեր հասարակության կրթական մակարդակի բարելավմամբ, խրախուսում է ուսուցչին, որ-

պեսզի նա ավելի պարտավորված զգա բարձրացնելու կրթության, դաստիարակության որակը: Ուսուցիչը ժամանակ ու աշխատանք քիչ կծախսի, եթե լուծված են նրա ընտանիքի սոցիալական հարցերը, եթե իր երեխաները ապրում են ապահով ու բարեկեցիկ կյանքով, ուրեմն՝ լավ կընթանա նաև ուսուցման պրոցեսը: Նա ասում է դպրոցը սուրբ է, այն դպրատուն է:

Սհեր Ավետիսյանի ողջույնի խոսքը ու կոչը մանկավարժներին

– Սիրելի ուսուցիչներ, ողջունում եմ բոլորիդ և շնորհակալություն այսօրվա միջոցառմանը մասնակցելու համար: Մենք սիրում ենք ձեզ: Ուսուցչի դերը անգնահատելի է հայ ժողովրդի ինքնության և պետականության պահպանման գործում: Ուսուցիչը պետք է պաշտպանված լինի պետության կողմից և ունենա սոցիալական երաշխիք: Այսօր խնդիր պետք է դնել դուրսից վերադարձնել մեր մանկավարժներին, որ գան ու իրենց փորձը ներդնեն և դաստիարակեն քսանմեկերորդ դարի առաջադեմ սերունդ, որ միասնաբար դիմակայեն մարտահրավերներին:

Սիրելի մանկավարժներ ձեր բոլոր դժվարություններին կանգնած եմ ձեր կողքին ու կանգնելու եմ:

Սրանք լույ խոսքեր չեն: Ես և իմ նման մարդիկ, ովքեր իրենց կյանքում ինչ որ բանի են հասել, ուզում են լինել ձեր կողքին, օգնել ինչով կարող են: Ես ինչի որ հասել եմ, ձեր շնորհիվ է, ես միշտ ձեր աշակերտն եմ, իմ ուժերի չափով կլինեմ ձեր կողքին:

ՉԻՅ

110

ու խաղում: Ու սրա վերջը մի կաղնու ծառի տակ շնթռչելն է լինում, ու Եսպես օրեր են մթնում ու անց են կենում՝ մինչև մի օր՝ մի սև ագռավ նկատում է, որ Ես ծալապակասը դեմք է ու ուղեղը պայծառացնելով մի սուրհանդակ է վարձում ու հայդե սրան ուղարկում Յեյ-դար անունով խելոք, բայց խորամանկ սուլթան-հոր մոտ, թե բա՛

– Գիտեցած եղիր, Սուլթան ապրած կենա, քո միևնուճար որդին ձեռքից գնում է: Արի գտի դու տիրություն արա:

– Ուրեմն իմ միևնուճարը, ձեռքից գնումա, հա՛՛ ...

Սար ու ձոր արձագանքում ա՛հա Սուրհանդակը հաստատում ա. – Հա՛՛ ...

Ես որ լսում ա Ես խորամանկ, բայց խելոք խանը, որի անունն արդեն ասացինք՝ Գեյ (կամ Յեյ) դար ու Ես դարի մարդ, կանչում է իր ձիապահին ու ասում.

– Յե՛յ, ձիավոր, Ես իմ ավանակ որդուն, որին պաշտում եմ ու կյանքս էլ նրա համար կտամ, քարի տակից էլ լինի գտիր ու բեր:

Էդպես էլ լինում է. Գաթա տալով, խաբել-մափելով Ես ձիապահ-ձիավորը տղային բերում կանգնեցնում է հոր

դիմաց: Որդին տեսնելով հորը վրա է տալիս.

– Հեր, բա եղավ... էլ չեմ ուզում քեզ տեսնել, ինչու՞ Ես աղմկող գետի կամրջից անցկացրիր ինձ այս կողմ, Ես էլ եղ մի կտոր գաթին, որ իրեն երկնքում ագռավի բերին Ե, խաբվեցի, նստեցի ձիավորիդ ձին: Բա դու մարդ ես ու պիտի ասես, որդի եմ նայում, Հա՞՛ ...

Ես, որ լսում է, հայրը ՆԱՅԵԼ բառի վրա է կենտրոնանում, գլխի է ընկնում որդու ուզածը.

– Բալիկ, հարսիկ ՆԱՅԵՄ քեզ, ուզում ե՛ս, – ասում է հայրը, դրա համար եմ քեզ այստեղ բերել: Կկարգեմ, կկարգվես ընտանիք կկազմես, հարսիկին կտանես, ուզածդ կանես... – Ես... – Բա հո ես չե, շաշս, – տղային ոգևորվում է հայրը: Դու անուն ասա:

– Դե, որ եղպես է, – ծոր է տալիս ողան, – Մեղդի պես մի բան եմ ուզում: Խելոք հերը խառնվում է իրար, ասում է, որդու բերնով ինչ անուն դուրս է եկել, գնացեք այդ անունին մոտ հարսիկ ճարեք: Փչում են շփոթները ու լուրը տարածում երկրով մեկ: Դու մի ասի Ես երկրում մի փերի Մեհրի բան է լինում: Սրան երկրի ծայրամասից

գտնում բերում կանգնացնում են տղայի դիմաց: Բա՛՛

– Առ քեզ, Մեհրի բան: – Սա է որ կա իմ ուզած սերն ու կնիկը, – ասում է հիմարը ու համբուրում Մեհրի բանին:

Սա էլ հալումաշ է լինում համբուրից, դուրը գալիս է, ամուսնության առաջարկն ընդունում է ու հետն էլ պատվիրում, որ իրեն սրանից հետո Մեհրիբան խանում ասեն:

Սա, որ հայրը տեսնում է՝ ուրախությունից սրտին մի թեզ եղ է նստում, բայց չգիտես ինչի ճաք է տալիս ու սա տեղնուտեղը մեռնում է: Էլ Բաքու, Ապարան ու Լոնդոն, չի հաջողվում Ես մարդուն փրկել: Դու մի ասի, մինչ սրա սիրտը ճաքելը, սրա երկիրն ա քսան տոկոսով փող եկել գլխին ու հետո է խաբար եղել: Որպեսզի երկիրը ժառանգի Ես խակ ու ԽԱՄ տղան, մահվան մասին լուրը մի վեց ամիս ժողովրդիցը թաքցնում են:

Եսպիտվ է 20% ճաք տված երկրի դեկն անցնում է Ես խակ ու համը հանած գյադի ձեռքը, որն առիթ անառիթ՝ նայելով հարևան երկրի լեռնոտ բաղերին, երազում է իրենը դարձնել ու երկրի հարստությունը ծծելով գեղքեր է առնում, Ենքան, որ հաշիվն էլ չի իմանում...

Ասում են, որ իր քոռ ու փուլջ եղած կյանքի ամեն արևամուտին նայում է երկու կողմ, մեկ Մեհրիբան խանումին, մեկ էլ հարևանի լեռնային բաղի կողմերը ու անընդհատ նույն բանն է բարբաջում.

– Ես սարն իմն է, Ես ծառը իմն է... Կացինս հըրեն սըրած, գըռնամ բերեմ, Ծառը կըտրեմ... լեռն ինձանով անեմ:

Դե հո բոլորդ գիտեք ինչ է լինում կացինը ձեռք պահած չարի վերջը՝ սա դեռ հայտնի կլինի:

Ես օձից վերան զիլ խամ հրեջը էլ չի իմանում, որ այդպես իրենից առաջ ասել են իր խաշնարած պապերը, սրանց քոչվոր հայրերն ու ողջ ազգացեղը, բայց բախվել են Դավթի սրին ու Հայկի նետին ու սուս արած շարունակել են իրենց անասունները հարևանի պարզևած վայրերում արածացնել: Գոնե սրանով գոհանային...

Երկնքից մի հոտած խնձոր ընկավ Ես ճահճի մեջ, Ես էլ բաժին հասավ հիմարին, որ սա ուտի, հորը հիշի, Մեհրիբանի ծոցում մնա, կացինը մոռանա՝ մինչև տեսնեսք էլ ինչ նոր օյին կբերի գլխին:

Hay AZIAN

120

Կոչ եմ անում մասնակցել մրցույթներին, մրցույթները նրա համար են, որ մենք մտերմանանք, նաև հայ անհատները համախմբվեն կրթության շուրջը, միասնաբար օգնենք մասնավարժներին, լինենք նրանց կողքին:

Հարգարժան մասնավարժների հետ այսօր ամփոփեցինք Մեսրոպ Մաշտոցի անունը կրող մրցանակաբաշխությունը, պատիվ ունեցա շփվելու մրցույթի հաղթողների հետ, «Ռուսական գրքի տան» կողմից մրցանակների շնորհմանը: Մըրցանակաբաշխության արդյունքում բազմաթիվ վետերաններ, վաստակավոր ուսուցիչներ ստացան պատվոգրեր, հավաստագրեր, շնորհակալագրեր: Մըրցույթի հաղթող 16 մասնավարժ արժանացան դրամական պարգևի: Ժյուրիի հավանությանն արժանացած երկու անձ ուղեգիր ստացան «Ռուսական գրքի տան» հովանավորությամբ այցելելու Ռուսաստանի արվեստի մայրաքաղաք Սանկտ-Պետերբուրգ (մշակույթի կենտրոններ, թանգարաններ, տեսարժան վայրեր և այլն): Լիլիթ Ավետիսյանն արժանացավ «Գրան-Պրի» մրցանակին: Բոլորին շնորհավորում եմ:

Պետությունն էլ պետք է ունենա գաղափարախոսություն, տեսլական, որպեսզի ուսուցիչն այն կարողանա ներարկել այսօրվա սերնդի մեջ, կրթի մրցունակ սերունդ: Եթե չունենք կրթության մակարդակն ապահովող դպրոց, չունենք ապագա: Կկործանվի այն ազգը, որը չի գիտակցում ուսուցչի ու ուսման դերը: Ազգի հաղթանակի գաղտնիքը կրթության մեջ է: Պահեք, պահպանեք և հզորացնեք մեզ ավանդված արժեքներն ու Յայրենիքը»:

Դեղինի կողմից շատ ջերմ ընդունվեց Միեր Ավետիսյանի ելույթը, ավարտվեց երկարատև ծափահարություններով:

Բացի կազմակերպվող մրցույթներից Ավետիսյանը, և. Աբովյանի անվան մասնավարժական համալսարանի ռեկտոր Սրբուհի Պետրոսյանի հետ կնքել է հուշագիր, որի համաձայն համալսարանի 100 լավագույն ուսանող այսուհետ կստանա Գրիբոեդովի անվան կրթաթոշակ՝ «Ռուսական գրքի տան» կողմից: Սա ևս մեկ քայլ է որով Ավետիսյան գործարարը ցանկանում է խրախուսել ապագա ուսուցչին՝ որպես հասարակության կողմից գնահատանք՝ նրանց առաքելությանը:

Օգտվելով ընձեռված հնարավորությունից ես նույնպես, ողջունելով հանդիսատեսին, խորին երախտագիտությունս հայտնեցի Միեր Ավետիսյանին, նրա խիստ զբաղվածության պայմաններում այս շնորհակալ ու հայրենանվեր գործը հանձնառելու, մասնավարժի աշխատանքը գնահատելու, նաև՝ ինձ մասնակից դարձնելու համար: Շնորհավորելով բոլոր մրցանակակիրներին, մաղթեցի նրանք որ ձեռքբերումներ մասնավարժի դժվարին, պատասխանատու, բայց հայրենանվեր գործում:

– Ուսուցիչ են դառնում ոչ նյութական շահագրգռվածության միտումով, այլ մտադր սերնդին կրթելու, լուսավորելու նպատակով: Ուսուցիչը դա կոչում է, եթե կուզեք, մեր խաչն է, հայ ժողովրդին ծառայելու սուրբ գործը: Պատվով ու

արժանապատիվ կրենք այս խաչը: Մասնավարժի կոչմանը զինվորագրվել նշանակում է պատասխանատվության հավերժ գիտակցումով կրել այդ բեռը:

Սիրելի ուսուցիչներ, դաստիարակներ, դուք հրաշագործ եք, դուք երեխայի հոգում միշտ վառ եք պահել հայրենասիրության կանթերը: Հանճարներ չեն դառնում, հանճարները ծնվում են: Ինչպես մեծն Շիրազն է ասել. «գտեք այն մարգարտյա հատիկը, որը գտնվում է ծովի հատակում»: Միայն ուսուցչի կողմից նրանց հայտնաբերելով կարելի է կառուցել հանճարի տաճարը:

Կրթության առաջին դարբնոցը մասնավարտեզն է, որտեղ երեխան ծանոթանում է շրջապատող աշխարհին, սովորում է խոսել մայրենի լեզվով, հոգին կրթվում է երաժշտության նուրբ հնչյունների շնորհիվ, սովորում է ինչ է Յայրենիքը: Պետական մտածելակերպ ունեցող, նվիրյալ մասնավարժների մեծ բանակ կա մասնակարտեզներում, նրանք երեխայի մեջ բարու հիմնաքարը դնողներն են, հպրոցը նախահիմքի վրա մարդ շենքն է կառուցում: Ես դասեր չեմ տալիս, քավ լիցի, ես էլ ձեզանից մեկն եմ:

Ուսուցիչ՝ արժանապատիվ մարդ, դու կերտում ես մարդու անձը:

Ուսուցիչ՝ իմաստուն խոսք, երեխայի հոգու ճարտարապետ:

Ուսուցիչ՝ երեխայի հոգու թարգմանիչ: Հարգելի մասնավարժներ, այսօր աշխարհը փոփոխվում է, փոխվում են նաև մարդկանց գործունեությունը, մտածելակերպը, մենք էլ չենք կարող մնալ՝ դուրիս նույն տեղում: Գնահատենք կյանքի յուրաքանչյուր օրը՝ որպես ճակատագրի նվեր, առանց հուսահատության գործենք համարձակ, կատարենք ճիշտ քայլեր, ապրենք, աշխատենք, կրթենք ու կրթվենք: Ես ուզում եմ մարդկանց տեսնել կենսուրախ ու ժպտոտ, դժվարությունները ժամանակավոր են: Մեր ժողովուրդը ունեցել է շատ ավելի օրհասական, ողբերգական պահեր, ունեցել է կորուստներ, լուսավոր դեմքեր, անձնուրաց առաջնորդներ ու զորավարներ, ովքեր իրենց հոգացությունը ապավինել են երիցս բզկտված մեր ժողովրդին: Ունեցել ենք վերելքներ ու վայրէջքներ, հաղթանակներ, կգան ավելի հաղթական լուսավոր օրեր: Դեռ կունենանք Կարուժաններ ու Միամակնոններ, Կոմիտասներ ու Թումանյաններ, հերոս Անդրանիկներ ու Նժդեհներ:

Մութ ու ցուրտ տարիները շատ բան խլեցին մեր ժողովրդից: Կիսագրագետ ուսուցումը, հասարակազրոյա հացի խնդիրը, փակվող կրթական օջախներն ու այլ հարցեր հասցրեցին այսօրվա ընտանեկան, դպրոցական, բուհական դաստիարակական աշխատանքների բացթողումներին:

Փողոցային հաշվեհարդարները դաստիարակության թերացումն է: Բանակում կատարվող վատ դեպքերն ու երևույթները նույնպես դաստիարակության պակասի հետևանք են:

Մարդուն չսիրելը քո գործն է, բայց հարգանքով վերաբերվելը, չվիրավորելը՝ քո դաստիարակությունն է: Եթե մարդը արժեք է, պետք է գնահատել որպես արժեք, զերծ մնալ վիրավորանքներից, ինչը տարածված է այժմեան սոցցանցերում: Սա ևս

խոսում է մեր կրթական ցածր մակարդակի մասին: Շատերի մոտ ամրագրված է «ես-ը», «իմ-ը» հասկացությունները: Դարձնենք «մերը», «մենքը», ուրիշի երեխան նույնպես մերն է, ուրիշի դժվարություններն ու հաջողությունները նույնպես մերն են, լինենք միասնական, օգնենք միմյանց, սա մեր ազգային հատկություններից է, չկորցնենք այն:

Մեջբերեմ Յուլիոս Կեսարի խոսքերը. «Իմ պալատի սյուները ավելի շուտ հող կդառնան, քան որևէ մեկը կկարողանա հաղթել համախմբված հայերին»:

Եկեք բոլորս համախմբվենք, որ դիմակայենք այսօրվա մարտահրավերներին, գերազանցենք իրար սիրո ու բարիության մեջ: Ես հավատում եմ մեր ժողովրդի իմաստությանը:

Մեր հայրենակիցներից շատերը, ինչ-ինչ պատճառներով լքել են Յայրենիքը՝ ցրվելով ամբողջ աշխարհով մեկ: Արտերկրում ունենք շատ լավ մասնագետներ, բոլորին վերադարձնել է պետք: Հզորացնենք մեր դրախտային երկիրը, սա ժամանակի հրամայականն է: Արտերկրում ունենք կիրակնօրյա դպրոցներ, ուր մատուցվում է հայ մշակույթը, հայոց լեզուն, հայապահպանությունը: Հայ համայնքներում օրօրի խմբակներ են բացվում, կիրակնօրյա դպրոցներ, երգի-պարի համույթներ, դուդուկի, դաշնամուրի, ասմունքի և այլ խմբակներ: Իհարկե՝ շնորհակալություն համայնքներին հայապահպանության համար, նաև ստեղծված կրթական օջախները պահպանելու և նյութական պահանջներն ապահովելու համար: Հարց. ինչու, ինչու դրսում, պետք է վերադառնալ, համախմբվել, կրթել, խմբակներ բացել մեր երկրում: Մարդ ամեն ինչից կարող է խռովել, բայց Յայրենիքից՝ ոչ: Տարագիր ու խռովյալ զավակներ, վերադարձեք Յայրենիքի գիրկը, նա մոր նման ներդր է: Վերադառնալ, ունենալ ազգային ինքնություն, հաղթահարել միջակությունը, սովորեցնել խոսել անաղարտ հայերենով:

Ինչ է այսօր իրենից ներկայացնում մեր անապշտական հայոց լեզուն: Հեռուստահաղորդումների (բացառություններ կան) ոչ գրագետ խոսքը, կենցաղային բացասական իմաստ արտահայտող սերիալները, դերասանների առօրեական խոսելաճոճ, սոցցանցերի անզրագետ գրառումները՝ ցավ են ապրում: Ինչ եք կարծում, ուր է կորել մեր աստվածային հայոց լեզուն: Հիշենք Նառա Շլեպյանին, Արդա Ներսիսյանին և մյուսներին՝ հղկված, զըտված, իմաստուն ու գրագետ խոսքը, դաստիարակական հայրենասիրական կինոնկարների ցուցադրումը և այլն: Հարգարժան հեռուստաաշխատակիցներ, վերադարձեք գրագետ, անաղարտ լեզվի արմատներին՝ շատ բան կգտնեք, ոչինչ չկորցնելով: Բոլորիդ է հայտնի Վիկտոր Համբարձումյանի կտակը հայոց լեզվի մասին: Նա, լինելով աշխարհահռչակ աստղագետ գիտնական, ասում է. «Իմ ամենամեծ ձեռքբերումն ու երջանկությունը հայոց լեզվին տիրապետելն է: Պահպանեք հայերենը, այն աղոթքի լեզու է»:

Եթե մեծն Կոմիտասը երգ ու երաժշտություն պարգևեց, ապա Մեսրոպ Մաշտոցը՝ գիր ու գրականություն: Երաժշտությունը,

«Հովհաննես Թումանյան-150» հուշամեդալ՝ վաստակաշատ մանկավարժ Արշակ Թումանյանին

Դսեղում, Մեծն Լոռեցու տուն-թանգարանում, տեղի ունեցավ ևս մեկ Թումանյանաշունչ միջոցառում: Հեղինակը արվեստագետների կողմից ճանաչված և ըստ արժանվույս գնահատված «Արվեստագետ» կրթամշակութային ՀԿ-ի խորհուրդն էր: Մասնակցեցին խորհրդի անդամներ, արվեստագետներ, հյուրեր երկրի տարբեր քաղաքներից: Նույն օրը թանգարան էր այցելել Երևանի Եղիշե Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանի տնօրեն Սյուզաննա Խոջամիրյանը /և հանդիսանում է երկրի թանգարանային համակարգի, այդ թվում՝ նաև Դսեղի տուն-թանգարանի ղեկավար/ ով սիրով միացավ մասնակիցներին, ողջունեց և արժևորեց ՀԿ-ի հերթական նախաձեռնությունը:

Պարույր Սևակի «Անլուծելի գանգակատուն» պոեմից Թումանյանի մասին մի

հատվածի ամունքից հետո ՀԿ-ի նախագահ, «Արվեստագետ» հանդեսի գլխավոր խմբագիր Իվան Անտոնյանը ներկայացրեց Վանաձորի Ս. Թևոսյանի անվան պետական պոլիտեխնիկական քոլեջի երկարամյա տնօրեն, այժմ՝ փոխտնօրեն, վաստակաշատ մանկավարժ, ծնունդով դսեղցի Արշակ Թումանյանին, ով մեծ ավանդ ունի քոլեջի կայացման գործում: Հենց նա էլ արժանացավ «Արվեստագետ» կրթամշակութային ՀԿ-ի խորհրդի միաձայն որոշմամբ հաստատված «Հովհ. Թումանյան-150» հուշամեդալի: Այն Արշակ Թումանյանին հանձնեց «Արվեստագետ» հանդեսի խմբագրական խորհրդի անդամ, ֆիզմաթ գիտությունների թեկնածու, դոցենտ, Պատվավոր պրոֆեսոր, Արշակ Թումանյանի նախկին դասախոս Ռոբերտ Սահակյանը: Ընդհանուր կարգով

ասացին Թումանյան խոշորացված համայնքի ղեկավար Սուրեն Թումանյանը, ՀՀ ժողովրդական արտիստ, Վանաձորի Պատվավոր քաղաքացի, պրոֆեսոր Հակոբ Ազիզյանը, Ի.գ.դ., պրոֆեսոր, գեներալ-գնդապետ Էդուարդ Մանևիկյանը, տողերիս հեղինակը, «Մաշտոց» հանդեսի գլխավոր խմբագիր Գագիկ Աթաբեկյանը, ՀՀ վաստակավոր արտիստ, Վահագնաձորի Պատվավոր քաղաքացի Ստեփան Դալաքյանը, ով կատարեց Գուսան Չաքարյանի «Ամսահ Թումանյան» երգը: Արշակ Թումանյանը շնորհակալություն հայտնեց խորհրդի կազմից, իր հերթական պարգևը համարեց ստացած պարգևների մեջ անչափ կարևոր:

Գագիկ ԱՆՏՈՆՅԱՆ

130

Նոտան պահպանում է աշխարհը, իսկ տառերն ու լեզուն՝ ԱՉԳԸ:

Լեզուն մեր պետականության հիմնաքարն է, պետական արժեքներից գլխավորը, փայլախյուղն ու պահպանենք հայոց լեզուն:

Դասախոսներ, դպրոցի ուսուցիչներ, դաստիարակներ, դուք՝ որպես գիտելիքների և արժեհամակարգի հարուստ պաշար ունեցողների խորհրդանիշ, անթաքույց նվիրվեք դաստիարակությանն ու կրթությանը, անաղարտ պահելով հայոց լեզուն, բարձրացրեք ուսման որակը, ամրագրեք անցիակի կրթության և ժամանակակից տեխնոլոգիաների համադրման դրական սկզբունքները:

Կոչ եմ անում՝ վերադառնանք հայրենիք, հզորացնենք մեր երկիր Հայաստանը:

Մեզ բոլորիս մաղթում եմ սթափ մտածողություն, համբերություն, համոզվույթ, որ Հայաստանը կարող է դառնալ նորարարական գաղափարների կիրառման կենտրոնակ երկիր՝ գիտության, մշակույթի, տնտեսության և այլ բնագավառներում: Թող ամենակարող Աստծո ձեռքը պահպանի լինի համայն հայությանն ու հայատարածքին, ժայռին բազմած այն բերդին, որին ՀԱՅՐԵՆԻԻԷ ենք անվանում:

Այսպե՛ս ԱՆՏՈՆՅԱՆ

ՆԱՄՈՒՆ ՈՒ ԹԱՍԻԲԸ ԼՐԻՎ ԵՆ ՄԵՌԵԼ ՄԵՐ ՄԵՋ ...

Ես չգիտեմ որևէ կենդանու, որ իր ներկայությամբ փորձեն վնասել, առավել ևս՝ փորձեն սպանել նրա ձագին և նա անտարբեր նայի դրան ու չփորձի ամեն կերպ փրկել, առավելագույնս պաշտպանել նրան, էլ չեն խոսում մարդ արարածի մասին:

Բացի 2020 թ. 44-օրյա պատերազմում և դրանից հետո Արցախի և Հայաստանի տված բազում մարդկային ու այլ կորուստներից, մինչ այսօր Հայաստանը տալիս է մեկ այլ գերկարևոր կորուստ. նա վախից՝ հոգեբանորեն համարյա դարձել է Արդրեսանի գերին ու ծառան, քանզի նա ինչ թելադրում է, Հայաստանն ամբողջությամբ համաձայնվում է, համարյա դա ընդունելով որպես հրաման: Իսկ բոլորին է հասկանալի, որ Արդրեսանն արդեն այնքան է հղիացել, որ իրեն թվում է, կարելի է միանգամից Հայաստանին ամբողջությամբ տիրել, քանզի կարծում է, որ սրանից ավելի համար պահ չի լինելու և ընձեռնած ինտրոդուկցիայից պետք է լիարժեք օգտվել: Նա ուղիղ այդպես չի արտահայտվում, առաջարկում է մեր տարածքները հերթով՝ մաս-մաս հանձնել, բայց հոգու խորքում ուզում է ամբողջապես, վերջնականապես ավարտել այդ հարցի լուծումը:

Հայաստանի համար ստեղծված այս որբերգական վիճակն ամենայն մանրամասնությամբ բազմիցս է ներկայացվել հայ ժողովրդին, սակայն չափազանց զարմանալիորեն ժողովրդի կողմից համարյա արձագանք չկա, կարծես խորը քնի մեջ է կամ մեռած է: Սրա մասին բարձրաձայնեցի լոկ այն պատճառով, որ ոչ միայն մեկ հայ մարդ, այլ մի ամբողջ ժողովուրդ՝ հայ ժողովուրդն այժև է փակվում և բացարձակ քայլ չի անում իր զավակին՝ Հայաստանը և նաև իրեն՝ ոճրագործ թուրքից փրկելու համար և դա այն դեպքում, երբ Հայաստան երկիրը լիովին միայնակ է՝

215

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴԵՐՔԻ ՏԵՐԸ ՆՐԱ ԺՈՂՈՎՈՒՐՆ Է

Հայաստանի առջև ծառայած իսկապես ճակատագրական խնդիրների հուսալի, երկարաժամկետ լուծման համար առաջին քայլը մեր ժողովրդի, նրա բոլոր քաղաքական, մտավոր, պաշտպանական, տնտեսական ուժերի ու ռեսուրսների համախմբումն է հատկապես երկրի ներսում: Այս բարդ խնդրի անհապաղ լուծումը հնարավոր է երկրի տնտեսական, գիտական, մշակութային զարգացման մակարդակի խելացի, կտրուկ բարձրացման, հասարակության մեջ ժողովրդավարության, ազատության և ներդաշնակության մակարդակի, կրթության և բժշկական օգնության որակի զգալի բարելավման հաշվին: Այս բոլոր առաջնահերթ խնդիրների լուծումը (ինչպես նաև մեկ այլ հրատապ խնդրի՝ հզոր ռազմարդյունաբերական համալիրի և ուժեղ բանակի ստեղծումը), անհնար է առանց մեկ այլ ակնհայտ պայմանի՝ երկրի ազգային տնտեսական արդյունաբերության մեխանիզմի քանակական և որակական ցուցանիշների արդյունավետության արագ և կտրուկ բարձրացման:

Բազմաթիվ ի սկզբանե հետամնաց, աղքատ երկրների փորձը, նրանց արագացված անցումը բարեկեցիկ երկրների կատեգորիա, ապահովվեց նրանց ընդերքի հարստության գրագետ, արդյունավետ օգտագործմամբ՝ որպես զարգացման ակնհայտ պոտենցիալ սկզբնական կապիտալ:

Մինչդեռ հայ ժողովուրդը, ըստ էության, կուրորեն կամ անտարբեր անցնում է նման բացառիկ և միաժամանակ բնական և մատչելի հնարավորության կողքով: Համեմատելիս, այդ մասին են վկայում Հայաստանի օրենսդրության մեջ ստորև նշված էական հակասություններն ու միջադեպերը, որոնք թույլ չեն տալիս ընդերքի տիրոջը՝ ժողովրդին, իրավամբ տնօրինել իրենց հարստությունը և սկսել (առաջին հերթին այդ հիմքով) երկրի առջև ծառայած գոյության խնդիրների արագացված լուծումը:

1990 թվականի օգոստոսի 23-ի Հայաստանի Անկախության հռչակագրում (7-րդ կետում) գրված է. «Հայաստանի Հանրապետության ազգային հարստությունը՝ հողը, ընդերքը, օդային տարածությունը, ջրային և այլ բնական պաշարները, տնտեսական, մտավոր, մշակութային կարողությունները, նրա ժողովրդի սեփականությունն է»: Բայց Հայաստանի 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ի Սահմանադրությունը այլ բան է սահմանում (10-րդ հոդվածի 2-րդ կետում). «Ընդերքը և ջրային ռեսուրսները հանդիսանում են պետության բացառիկ սեփականությունը»:

Նույնը բխում է ընդերքի մասին Հայաստանի Հանրապետության 2011 թվականի նոյեմբերի 28-ի օրենսգրքից. (11-րդ հոդվածի 1-ին կետ). «Հայաստանի Հանրապետության ընդերքը հանդիսանում է պետության բացառիկ սեփականությունը, այն կարող է փոխանցվել օգտագործելու միայն երկրաբանական ուսումնասիրությունների և օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակներով»: Սակայն սույն օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 1-ին կետում ասվում է.

«Ընդերքի օգտագործման և պահպանության, ինչպես նաև ընդերքի օգտագործման հետ կապված բնության և շրջակա

միջավայրի պահպանության պետական կառավարումն իրականացնում է կառավարությունը՝ իր իրավասության սահմաններում»:

Իսկ «Ընդերքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2002 թվականի նոյեմբերի 6-ի օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 1.2 կետում ասվում է. «Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի տիրապետումը Հայաստանի Հանրապետության կառավարության իրավասությունն է»: Անկախության հռչակագրի և Հայաստանի Սահմանադրության նորմերի օրենսդրական նման այլասերումը «անբարեխիղճ» պաշտոնյայի համար հսկայական կոռուպցիայի մեծ հնարավորություններ է բացում:

Պաշտոնյան, լինելով վերադասի կամը կատարող վարձու աշխատող, առանձնահատուկ պատասխանատվություն չի կրում ժողովրդի և պետության առջև:

Այսպիսով, փաստացի Հայաստանի ներկայիս գործող օրենսդրությունը ոչ միայն անընդունելիորեն հակասական է, այլև անհաղթահարելի արգելք չի դնում ժողովրդի բնական ռեսուրսների թալանին և անխուսափելի պատիժ չի սահմանում այդ թալանի համար:

Ահա թե ինչու այսօր Հայաստան պետության կարևոր, առաջնահերթ խնդիրներից մեկն է Հանրապետության Սահմանադրության և Ընդերքի մասին օրենսգրքում որպես պարտադիր սկզբունք ամրագրել՝ ընդերքի և դրանից դիփիդենտներ ստանալու ժողովրդի իրավունքը:

Հայաստանի Անկախության հռչակագրի 3-րդ կետում ասվում է. «Հանրապետության ժողովրդի անունից ներկայանալու իրավունքը պատկանում է բացառապես Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն խորհրդին», այլ ոչ թե վարձու աշխատողին՝ պաշտոնատար անձին:

Գեորգի ԱՆՏՈՆՈՎ-ՄԻՐՉԱԿԱՆՅԱՆ, Կուղբասի հայերի միության նախագահ, տնտեսագետ, իրավաբան

140

ուրիշ ոչ մի այլ պաշտպանող չունի: Չեմ կարծում, որ իրականությունը սա է, սակայն հայ ժողովուրդն այս ողբերգական իրավիճակում իրեն այնպես է պահում, կարծես ամեն ինչ նորմալ է, մեզ ոչ մի վտանգ չի սպառնում և նա զբաղված է զուտ ընթացիկ առօրեական գործերով, անհասկանալի «ֆեստիվալներով»:

Արցախը հանձնվեց, Հայաստանից 200 և ավելի քառ.կմ տարածք է բռնագրավված, թշնամին ինչ ուզում է, իշխանությունները հոժարակամ համաձայնվում են. Տավուշի մարզի գյուղերն աստիճանաբար վերցնում են, անթաքույց բարձրաձայնում են «Սյունիքի միջանցքի», «անկավանդի», մյուս մարզերի գյուղերի, մշտապես հոխորտում ու փորձում են նոր պատերազմով ու բազում այլ ճնշումներով վախեցնել ու ահաբեկել մեզ և նման շատ այլ բաներ ու այսբանից հետո ժողովուրդը տեղից չի շարժվում՝ քայլ չի անում, բա էլ ուրիշ ի՞նչ պետք է անեն, որ ժողովուրդը գիտակցի վիճակի լրջությունը, չչարունակի քնած մալ ու փորձի տեղից շարժ անել: Լավ, ուրիշ էլ ի՞նչ պետք է լինի, որ այս ժողովուրդը սթափվի և վայրկյան շուտ լծի հայրենիքի փրկության սուրբ գործին, քանզի հայրենիքն արդեն ձեռքից գնում է և առանց այն էլ, արդեն շատ ենք ուշացել:

Կարողալով ու վերլուծելով մեր պատմությունը, միշտ համոզված եմ եղել, հայ ժողովուրդը միշտ էլ իր հայրենիքի կողքին է եղել, միշտ էլ հերոսաբար պաշտպանել է այն, հայը երբեք չի խնայել անգամ իր կյանքը և այդ գնով փրկել է հայրենիքը: Լիովին անհասկանալի է, թե ի՞նչ է կատարվում հայ ժողովրդի հետ, որ անտարբեր նստել ու ոչ մի քայլ չի անում հայրենիքի պաշպանության ու փրկության համար: Ի՞նչ է, ստացվում է, որ նամուսն ու թախիբը լրիվ են սեռել մեր մեջ ... Լավ, ի՞նչ պետք է անել նրան շարժելու համար ...

Անահիա ՄԱՂԱԶՅԱՆ
Ճարտարագիտական ակադեմիայի թղթակից անդամ

Հովհաննես ԾԻՐԱԶ

Մեսրոպ Մաշտոցն ասաց՝ որդիս, Էլ ինչո՞վ ես հույսը բերդիս, – Էլ հայրենիք ինչո՞ւ եկար, Թե պիտ խոսես օտար լեզվով, Խմես հայոց գինին նեկտար, Կենաց կանչես օտար լեզվով, Զարդես հայոց վարդերն ու հեզ Աղջիկ կանչես օտար լեզվով:

Իրավ քանի լեզու գիտես՝ Այնքան մարդ ես՝ իրավն ասին, Բայց, որ քո հայ լեզուն չունես, Էլ ի՞նչ հույս ես քո Մասիսին, Որ թողել ես քո մայրենին՝ Հարամ է քեզ հայոց գինին, Հարամ է քեզ աղջիկն հայոց, Հայոց սիրտը, Մասիսն հայոց: Մայր հայրենիքն էլ ի՞նչ սրտով

Քո ոտքերն էլ գրե՛ վարդով... ... Ա՛խ, չէ, Մասիսն հալալ է քեզ, Հայոց վշտում դու մեղք չունես, Հալալ է քեզ հողն հայրենի, Թող քեզ ջուրն էլ դառնա գինի: Զանգի հայոց վայ սփյուռքում Պանդխտությունն է դեռ պոկում:

Հայի բերանից հայոց լեզուն, Օտարն հայոց մահն է ուզում... Բայց նա է հայ, ով հովազի Արևախում երախումն էլ Իր մայրենի լեզվով խոսի, Սոր կաթի հետ ծծած լեզվով, Որ հայ գետը ծով ծնի, ծով, – Ժխորում էլ Բաբելոնի Խոսի լեզվով իր մայրենի Հայոց լեզվով, որ միշտ ջահել, Մեզ բյուր դարեր հայ է պահել:

1886թ. ռուսական մարդահամարի խոսուն թվերը

1893 թ. Կովկասի կառավարչապետության քաղաքացիական մասի Անդրկովկասյան վիճակագրական կոմիտեի հրամանով հրատարակվել են 1886 թ. ընտանեկան ցուցակների հիման վրա կազմված Անդրկովկասի բնակչության վիճակագրական տվյալները^[1]:

Պետական խորհրդի եզրակացության հիման վրա 1886 թ. փետրվարի 24-ին, ռուսական կայսեր հաստատմամբ, սկսվեց ամբողջ Անդրկովկասի և Հյուսիսային Կովկասի քաղաքների դասի, գյուղացիական և օտարազգի բնակչության ընտանեկան ցուցակների կազմումը: Դրանց ձևը պետք է հաստատվեր Կովկասի կառավարչապետության քաղաքացիական մասի ղեկավարի կողմից՝ Ներքին գործերի և Ֆինանսների նախարարների համաձայնությամբ: Կովկասի կառավարչապետության քաղաքացիական մասի ղեկավար գեներալ-ադյուտանտ իշխան Ալեքսանդր Դոնդուկով-Կորսակովը ընտանեկան ցուցակների ձևի և կարգի կանոնների մշակումը հանձնարարեց Կովկասյան (հետագայում՝ Անդրկովկասյան) վիճակագրական կոմիտեին: Վերջինիս աշխատանքներին պետք է մասնակցեին Գերագույն խորհրդի անդամները, նահանգապետներն ու մարզերի կառավարիչներն, իրավասու այլ անձինք:

Կոմիտեի կողմից ընտանեկան ցուցակների վերամշակված ձևը կառավարչապետի կողմից հաստատվեց 1886 թ. ապրիլի 21-ին:

Անդրկովկասի բնակչության ընտանեկան ցուցակների կազմումն սկսվեց 1886 թ. մայիսին և ավարտվեց նույն տարվա վերջին: Կառավարչապետի հանձնարարությամբ Անդրկովկասի նահանգային վիճակագրական կոմիտեի ներկայացրած նյութերի մշակումը հանձնարարվեց Կոմիտեի գլխավոր քարտուղար, գլխավոր խմբագիր, պետական խորհրդական Նիկոլայ Չեյդիցին: Ծանոթանալով ընտանեկան ցուցակներից ստացված արդյունքներին և նույն տարում երկրամասի գլխավոր իշխանությանը ներկայացնելով Անդրկովկասի բնակչության թվաքանակի ու նրա՝ դավանաբանական պատկանելիության մասին աղյուսակները՝ գլխավոր քարտուղարը 1886 թ. դեկտեմբերի 17-ին կոմիտեին և ներկայացնում ցուցակների կազմման նախագիծը: Ըստ դրա՝ յուրաքանչյուր քաղաքի և գյուղի համար կարևորվում էին ներառել հետևյալ տվյալները՝ ծների թիվը, բնակիչների արական և իգական սեռերի թիվը, յուրաքանչյուր սեռի բաշխվածությունը՝ ըստ ազգությունների, դավանանքի և իսկության, արական սեռը՝ ըստ տարիքի, ընտանեկան լեզվի, գրագիտության և կրթության, բաշխվածությունը՝ ըստ ծների զբաղվածության, և տեղեկություններ քաղաքների ու գյուղերի ունեցվածքի մասին:

1887 թ. մայիսի 19-ին վերոնշյալ նախագիծը հաստատվեց կառավարչապետի կողմից: Կոմիտեն անցավ ընտանեկան ցուցակների նյութերի մշակմանը: Անհրաժեշտ տեղեկությունները պարտադիր ներկայացվել են նահանգների և մարզերի ղեկավարների կողմից:

Ըստ 1886 թ. ընտանեկան ցուցակների՝ Երևանի նահանգն ուներ 670.405 բնակիչ:

Երևանի նահանգի քաղաքների (Երևան, Ալեքսանդրապոլ, Նախիջևան, Օրդուբադ, Նոր Բայազետ) արական և իգական բնակչության ընդհանուր թիվը 57.594 մարդ էր: Այն, ըստ ազգային պատկանելության, ուներ հետևյալ պատկերը՝ ռուսներ՝ 403, հույներ՝ 321, քրդեր՝ 38, հայեր՝ 39.941, թաթարներ՝ 16.732, այլ ազգություններ (վրացիներ, իմերեթցիներ, լեհեր, գերմանացիներ, հրեաներ, գեյուրներ)՝ 159 մարդ:

Երևանի նահանգի գավառների (Երևան, Ալեքսանդրապոլ, Նախիջևան, Նոր Բայազետ, Սուրմալու, Շարուր-Ղարաբաղյազ, Էջմիածին) արական և իգական բնակչության ընդհանուր թիվը 612.811 մարդ էր: Այն, ըստ ազգային պատկանելության, ուներ հետևյալ պատկերը՝ ռուսներ՝ 3.749, լեհեր՝ 4, հույներ՝ 705, քրդեր՝ 36.440, հայեր՝ 335.759, ասորիներ՝ 1.682, վրացիներ՝ 4, իմերեթցիներ՝ 143, թաթարներ՝ 234.325 մարդ:

Քաղաքները և գավառները	ռուսներ	լեհեր	գեյուրացիներ	հայեր	քրդեր	հայեր	գեյուրներ	հրեաներ	ասորիներ	վրացիներ	իմերեթցիներ	նոսթալներ	թաթարներ
Երևան (նահանգային քաղաք)	313	14	7	-	-	-	-	16	-	18	-	-	7.228
Երևանի գավառ	60	-	-	-	8.129	36.426	-	-	1.381	-	-	-	52.880
Ալեքսանդրապոլ (գավառային քաղաք)	65	22	-	321	-	22.921	-	4	-	11	5	-	881
Ալեքսանդրապոլի գավառ	957	4	-	587	3.739	101.634	-	-	-	-	-	-	4.580
Նախիջևան (գավառային քաղաք)	24	-	-	-	-	2.041	38	-	-	-	-	-	4.836
Օրդուբադ քաղաք	1	-	-	-	-	411	-	-	-	-	-	-	3.787
Նախիջևանի գավառ	165	-	-	-	473	33.018	-	-	4	-	-	-	39.222
Նոր Բայազետ (գավառային քաղաք)	-	-	-	-	38	7.426	-	24	-	-	-	-	-
Նոր Բայազետի գավառ	2.567	-	-	118	2.405	61.367	-	-	-	-	-	143	29.523
Մուրմալուի գավառ	-	-	-	-	14.619	22.096	-	-	-	-	-	-	34.351
Շարուր-Ղարաբաղյազի գավառ	-	-	-	-	880	17.094	-	-	232	-	-	-	43.566
Էջմիածնի գավառ	-	-	-	-	6.195	64.124	-	-	69	-	-	-	30.203
Ընդամենը	4.152	40	7	1.026	36.478	375.700	38	44	1.682	33	5	143	251.057

1886 թ. ընտանեկան ցուցակներում թյուրքական ազգությունների շարքում նշված են օսմանլի թուրքեր, ադրբեջանցի թաթարներ, հյուսիսային թաթարներ (նոգայցիներ, կումիկներ) և կազանյան թաթարներ: Ադրբեջանցի թաթարներ ասելով՝ նկատի են ունեցել Իրանի հյուսիսարևմտյան Ատրպատական նահանգի տարածքից Այսրկովկասում բնակություն հաստատած թյուրքական ծագում ունեցող բնակիչներին: Հետաքրքիր է՝ կոմիտեն ինչ սկզբունքով է առաջնորդվել աղյուսակներում ազգությունների հերթականությունը նշելիս:

Վերոհիշյալ վիճակագրական տվյալները ցույց են տալիս, որ հայ ազգաբնակչությունը գերակշռում էր թե՛ Երևանի նահանգի քաղաքներում, թե՛ գավառներում:

[1] Անդրկովկասյան տարածաշրջանի բնակչության վիճակագրական տվյալների մի շարք՝ քաղված 1886 թվականի ընտանեկան ցուցակներից:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Սփյուռքի գործերի գլխավոր հանձնակատարի գրասենյակի կողմից սեպտեմբերի 17-20-ը Երևանում կազմակերպված Համաշխարհային հայկական երկրորդ գագաթնաժողովի

Օրակարգի մշակումն իրականացրել էր շուրջ 100 սփյուռքահայ փորձագետների և համայնքային ներկայացուցիչներից կազմված խորհրդատվական մարմինը:

Հիմնական ուղղություններն էին՝ անվտանգության, կայուն զարգացան, համայնքների հզորացման և հայրենադարձության հարցերը, որոնք ներկայացվեցին 6 պանելային քննարկումների, 22 համաժամանակյա նիստերի, կլոր-սեղան քննարկումների, Ted գրույցների, 3 թեմատիկ ցուցահանդեսների և մշակութային միջոցառումների ձևաչափերով 180 բանախոսների և 25 երկրից մոդերատորների կողմից: Ընդհանուր առմամբ մասնակցում էր 1000 հրավիրյալ 60 երկրներից: Գագաթնաժողովի կազմակերպիչներն ակնկալում են, որ սփյուռքի ընդգրկումը գագաթնաժողովին ծառայելու է որպես ռազմավարական քննարկումների, համերաշխության, փոխըմբռնման և լուծումների կամուրջ, որի շնորհիվ հետագա համագործակցությունը տարբեր բնագավառներում կապահովի կայուն արդյունքներ:

Մեզ հաջողվեց գրուցել տարբեր երկրներից ժամանած նաև Հայաստանը ներկայացնող բազմաթիվ մասնակիցների հետ: Նշենք, որ ոմանք սկզբում դեռ հստակ չէին պատկերացրել, թե որքանով է օգտակար լինելու միջոցառումների շարքը կայուն համագործակցության համար, բայց շփումների և գրույցների, գործնական առաջարկների արդյունքում որոշակի դրական տեղաշարժերի ակնկալիք ունեն: Նշենք, որ բոլոր պանելային քննարկումները անցել են բանախոսների և մոդերատորների ակտիվ մասնակիցությամբ, ովքեր ելույթներից հետո

պատասխանել են գագաթնաժողովի մասնակիցների հարցերին: Գագաթնաժողովն արժևորելով որպես հաջողված և խոստումնալից՝ հատուկ անդրադարձ կատարվեց տարբեր բնագավառներում ինտեգրմանը: Բոլոր խնդիրների գերխնդիրն ինտեգրման հարցում մտնում է հայության տարբեր մասերի իրարից տարանջատումը, որտեղացի լինելն՝ անկախ հանգամանքներից: Սփյուռքում հայկական ինքնության պահպանման հրամայականը Եական խնդիր է, քանի որ, ինչպես նշվեց, հայ իրականության մեջ ինտեգրումը խաթարվում է հենց նրանով, որ, երբ ԱՄՆ ում բնակվող հայերը Հայաստան են գալիս այստեղ նրանք ընկալվում են իբրև ամերիկացի, իսկ Նահանգներ մեկնողներին այստեղ ընդունում են՝ հայ կոչելով: Եվ հենց այս բաժանարար մոտեցումն է, որ խանգարում է ինքնության լիարժեք դրսևորմանը:

Պանելային գրույցներն ու շփումներն ընդգծեցին հայրենադարձությանն առնչվող հարցերի լուծումը՝ կարևորելով փաստը, որ Հայաստանում ապրելով ավելի հեշտ տեղի կունենա ինտեգրումը երկրի սոցիալ-քաղաքական կյանքին: Երիտասարդական խընդիրների քննարկման ընթացքում մեծ տեղ հատկացվեց ինտեգրմանը, շեշտադրվեց Արմաթ լաբորատորիաների ցանցի ընդլայնումը և արհեստական բանականության դերի մեծացումը հետագա զարգացումների ընթացքում: Միևնույն ժամանակ, խնդրի նկատմամբ հստակ էր մոտեցումը՝ Հայաստանն ու սփյուռքը ինքնուրույն միավորներ են և գործընթացները պիտի տեղի ունենան այս սկզբունքին համահունչ: Արդյունավետ համագործակցության և բիզնես շփումների ու գործունեության որոշակի քայլեր արդեն նկատելի էին հենց գագաթնաժողովի օրերին: Մասնակիցներից շատերը վստահ էին, որ նման հանդիպումները օգտակար կլինեն Սփյուռք-Հայաստան հետագա զարգացումների առումով թե սկսակ բիզնեսների և թե արդեն կայացած բիզնեսների համար՝ հիմք դնելով նոր համագործակցությունների:

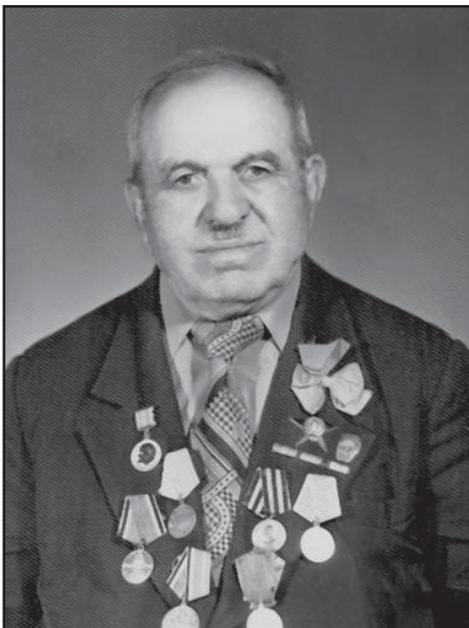
ЛЮДИ, ГОДЫ, СУДЬБЫ**Подвиг на всю жизнь**

Человек, в головном мозге которого

44 года «жила» вражеская пуля

Одним из освободителей Родины от немецко-фашистских захватчиков был Мкртыч Артемович Макарян, сделавший славный боевой путь в легендарной 409-й армянской дивизии.

В годы Великой Отечественной войны, проходя службу в 409-й дивизии, Мкртыч Макарян был командиром взвода 684-го полка этой дивизии и пользовался большим уважением среди соратников. Он принял участие в страшных боях за Моздок, форсировании реки Днепр, Яско-Кишиневской военной операции, где отличился своими подвигами и удостоился ордена Красной Звезды и различных медалей. Весной 1944 года в одном из ожесточенных боев, недалеко от Кишинева, он получил тяжелое пулевое ранение в голову и был госпитализирован. Первую медицинскую помощь ему оказал уроженец города Кировакана Грант Ованесович Булгадарян, бывший санитарный инструктор того же полка. Грант Ованесович вытащил соотечественника из-под яростного огня противника и довез до санитарного полка. После нескольких

Мкртыч Артемович Макарян

месяцев лечения в госпитале в августе 1944 г. М. Макарян как инвалид второй группы демобилизуется и возвращается в родной город Кировакан, работает в

различных отраслях народного хозяйства города.

У Мкртыча Макаряна, коммуниста, ветерана Великой Отечественной войны и труда, было 10 детей. Памятным событием в его семье стал 1978 год, когда он и его жена Шармах отпраздновали пятидесятилетнюю годовщину свадьбы – золотую свадьбу. Участники этого уникального торжества с восторгом смотрели на пожилых «жениха и невесту», жизненный пример которых достоин похвалы.

Мкртыч Макарян умер 22 марта 1988 года в возрасте 86 лет. Даже после окончания войны пуля врага, «обитавшая» в головном мозге М. Макаряна, продолжала «гулять» вместе с ним, не смогла лишиться его желания жить. О существовании пули напоминали только его усилившиеся время от времени головные боли. Это само по себе было уникальным подвигом: удерживать пулю в голове на протяжении 44 лет. В ходе вскрытия был зафиксирован необычный факт. На глубине 7 см от поверхности правого полушария головного мозга погибшего, пройдя через теневой слой мозговой ткани, пуля оказалась в полости правого

219

Макарян Мкртыч и Шармах Казарян и их дети: Владимир, Кима, Эмма, Лена, Светлана, Рафаел, Лаура, Анаит, Давид, Камо

Династия Макарян

180

полушария головного мозга. Она имела длину около 4 см, диаметр – 1 см и весила почти 14 граммов.

Врач-аутопсолог, патологоанатом А. Н. Паравян с удивлением отметил: «Этот случай удивительный, уникальный. Разрез был полностью покрыт шрамами. В медицинской практике редко случается, когда при наличии инородных тел в жизненно важных органах (мозг, сердце, легкие и др.) человек продолжает вести активный образ жизни, работать на радость родственникам и друзьям».

Как вспоминал и рассказывал свидетель происшествия Грант Булгадарян, при оказании первой медицинской помощи и по дороге в больницу М. Макарян не терял сознания, его мысленная ориентация и подвижность не были нарушены, свободно общался с окружающими...

В центре – жених и невеста

Дочь М. Макаряна Лаура с большой любовью и трепетом отзывается о Гранте Булгадаряне, оказавшем первую помощь ее отцу, ставшем после войны самым близким и желанным другом семьи Макарян.

Пуля, «гулявшая» с Мкртычем Макаряном 44 года, которая после извлечения

Свадебное приглашение

из его головы до сих пор хранится в Музее военной истории «Мать Армения», экспонируется в выставочном зале, посвященном 409-й стрелковой дивизии.

Наринэ ХАЧАТРЯН,
научный сотрудник Музея военной истории «Мать Армения» Министерства обороны РА.

Փարիզի Օլիմպիական խաղերում

Փարիզի Օլիմպիական խաղերում Հայաստանի պատվիրակությունն արժանացավ 4 մեդալի՝ 3-ն արծաթ, 1-ը բրոնզ: Օգոստոսի 4-ին Հայաստանի առաջին մեդալը նվաճեց մարմնամարզիկ Արթուր Դավթյանը՝ դառնալով արծաթե մեդալակիր:

Օգոստոսի 7-ին հունահռոմեական ոճի ըմբիշ Ալեքսանյանը Օլիմպիական խաղերի մրցապայքարի եզրափակչում պարտվեց իրանցի մարզիկին և դարձավ արծաթե մեդալակիր:

Օգոստոսի 7-ին 77 կգ քաշային հունահռոմեական ոճի ըմբիշ Մալխաս Ամոյանը 6:5 հաշվով հաղթեց Ուզբեկստանը ներկայացնող Արամ Վարդանյանին և նվաճեց բրոնզե մեդալ:

Օգոստոսի 10-ին պայքարի մեջ մտած գերծանր քաշային ծանրորդ Վարազդատ Լալայանն արժանացավ արծաթե մեդալի:

ВЕЧНО ЖИВАЯ ПОЭЗИЯ

К 110-летию Амо САГИЯНА

Невозможно без волнения и большой человеческой любви вспоминать имя Амо Сагияна, поскольку он был не только прекрасным тончайшим поэтом, но и обаятельным человеком, личное общение с которым всегда доставляло огромную радость. И даже сейчас, хотя с момента его ухода прошло уже столько лет. Как-то не ощущаешь его среди мертвых. Недаром ведь сказано: «Поэты молодеют, умирая».

14 апреля – день рождения поэта, личности выдающейся, неоднозначной. В этом году ему исполнилось бы 110 лет. Но он не из тех, кого вспоминают лишь в юбилейные дни. Он поэт удивительный, редкостный, любимый всеми. Амо Сагиян и при жизни стоял особняком среди личностей в высшей степени духовных, а уж ныне, когда поэтическим званием удостаивают графоманов, он и вовсе похож на неразделанную комету в армянской поэзии.

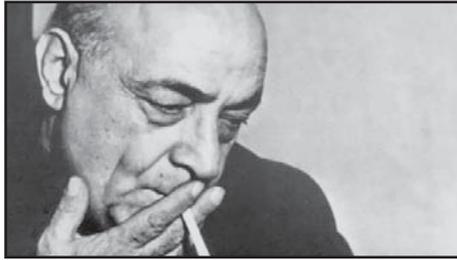
Во всяком случае, ни словаря такого самоцветного, ни свободной и сильной, истинно поэтической речи, глубокой, как августовское небо, и печальной, как осенняя морозящая даль, ни у кого другого ныне не найдешь. Как и такой размашистой, самобытной палитры, захватившей в свою орбиту, кажется, все века армянской доли, – от седой древности до взбаламученной злободневности.

Он живой, жив его дух, всегда взволнованный, всегда устремленный вперед. Казался он всегда спокойным, словно внешние приметы жизни его не беспокоили. Но то, что он писал, выдавало в нем человека взволнованного, непримиримого. В поэзии он являлся величайшим представителем страстного, глубокого неравнодушия, даже пристрастного к жизни.

Стоило только посмотреть на его вдохновенное лицо, только раз присутствовать на взрыве энтузиазма этого зангезурца, которого можно приравнять только к какому-то самоцветному камню, чтобы понять, что это поэт, который может отражать только боль и радость человеческого сердца. Это выходило у него само собой. У него внутри созревала глубокая прекрасная мысль, мечта, горевшая огнями, звучащая музыкой и богатая красками. Он был мечтатель, фантаст, влюбленный в стихию природы.

Трудно представить поэта, так пламенно влюбленного в жизнь, так чувствующего ее полноту, как Амо Сагиян. Частное, личное в его поэзии органично переходило в более высокий метафизический регистр. Лирический герой Сагияна говорит, словно с птичьего полета, с почти телесной радостью этой высоты, этого широкого обзора. Сильнее ощутить себя ему помогает постоянное ощущение других.

Амо Сагиян снискал любовь пространства в самом музыкальном роде слова – лирике. Это – высокое и очень трудное искусство. Лирический поэт имеет дело с особым

материалом. Это то, что рождено, согласно Пушкину, единством «волшебных звуков, чувств и дум». Лирика – словесный вид искусства, но вместе с тем органически связана с музыкой. Ведь музыка живет слова человеческого, которое есть не только смысл, но и «звук».

**В природу, как в воду ночную, вхожу,
В ночь ухожу.
А речная волна
Плеском и блеском моим полна,
Бродит, тоскуя в бденье ночном –
Горной тропой,
Млечным Путем.**

(Перевод А. Марченко)

Не однажды, наверное, многих посещал вопрос, кто дал поэту такую пристальность взгляда, такую чистоту слога, такой уникальный слух, способный различать звуки, которых не слышит никто? Кем вложено в него это неистребимое и недремлющее чувство сострадания и участия ко всему живому на земле?

Природный дар, помноженный на истовое зангезурское упорство, помог ему подняться на самую вершину поэтического олимпа. Но и не только это. Есть нечто более высокое, более существенное, каковая тайна, разгадать которую нам не дано.

Почему думаешь о вечном, читая стихи Сагияна? Видимо, он, не терпящий суетности и мельтешения, далеко смотрел, глубоко чувствовал и высоко думал. Мысль его всегда была крупна и исторична, хотя и не высказывалась прямо, она растворена в самой ткани стиха, естественно развивалась в нем. У поэта действительно была «умная» душа. Переполюнявшее его чувство любви и нежности к родной земле способствовало раннему созреванию сердца. Наверное, именно это придало его поэзии ту степень серьезности и подлинности, которая позволяет ей и сегодня оставаться камертоном, по которому «настраивается» литературная жизнь Армении.

Всем своим творчеством Амо Сагиян доказал, что настоящая поэзия – это поэзия эмоциональной мысли, поэзия, в которой, как говорил Геворг Эмин, «эмоция обогащается мыслью, а мысль – эмоцией». В трудную минуту жизни мы всегда чувствуем его локоть наставника, мудреца. В его творениях, в высоте его духа мы ищем и находим для себя ответы на трудные вопросы бытия. Он ведь постиг и предвидел все – от глубинных изгибов души человеческой до судеб народа.

Творчество Амо Сагияна – это поэзия подлинно крупного национального поэта, поэта больших мыслей – философских, глубинных, и в этом смысле он поднимался все выше и выше. Мудрый, обаятельный, с хорошо развитым чувством юмора, общительный, в котором сердце горело, а не дремало в успокоенности и самодовольстве, Амо Сагиян был вроде бы открыт всем, кого встречал на своем пути, но не до конца. Всегда в нем оставалось что-то потаенное, некое жизненное вещество, которое он расходовал по собственному усмотрению. Это была не житейская расчетливость, а высокая и самоотверженная бережливость дара.

Редко можно встретить человека такой необыкновенной верности, как Сагиян, верности настоящей, кровной, бездонной. Он был верен своей матери, памяти отца, своему призванию, своей земле, Карабаху, своему Зангезуру – всему, что любил и не мог предать даже под самым страшным судом. А сколько проникновенных стихов посвятил Сагиян своему деду, который «умел разговаривать с землей, лесом, облаком и травой, с каждой птахой, и зверем всяким, течь с ручьями, с облаком плакать» (перевод А. Марченко). Как верно отмечает переводчица этих стихов, «это умение – течь с ручьями, с облаком плакать, этот неистребимый пантеизм унаследовал от деда Хачипапа и его внук, Амо Сагиян».

Он был убежден, что только предельная искренность и правда чувств рождают в сердце поэта стихи, без которых люди не могут жить, как без воздуха и света.

Сагиян был из породы редких людей. Другим не мог быть человек, создавший такую тончайшую, драгоценную лирику. Создатель самобытной и неповторимой системы поэтического языка Амо Сагиян самозабвенно воспел армянскую землю, ее колосья и скалы, ее камни и деревья, небо и реки, траву и виноград.

Мой Айастан!

**Произношу и рдею,
Колени подгибаются, немею,
И что со мной творится, не пойму.
Прости: кровоточат тобою губы,
А возраст мой, он не идет на убыль,
И что со мной творится, не пойму.
Слезятся, Айастан, тобою очи,
Размахом крыл твоих мой дух упрочен,
И что со мной творится, не пойму.
Я с именем твоим повсюду дома,
И смерть не скажет, что со мной знакома...
И здравствую досель не потому ль?!**

А как он разговаривал с мощью гор Зангезура и с задумчивыми облаками над ними! Как подлинный живописец, с большой щедростью и завидной свободой он сумел ввести в свою многоцветную поэзию краски родной земли, ее бессмертный облик. Стихам поэта присущи особая интонация, глубина образной мысли, изящество слога, обостренная чуткость к звукам и краскам.

Амо Сагиян был прямым и совестливым человеком. Лживость и фальшь, неискренность, лицемерие чуял за версту, в какие

203

бы нарядные одежды они ни рядились.

Товарищи по играм и забавам
Ведут меня на дальний берег свой:
Как Иисус, стою в тряпье кровавом,
Ислестанный крапивой и лозой.

Я вам не лгал, я был у птиц в неволе,
Я никогда не забывал друзей...
Оправдываюсь и кричу от боли
И просыпаюсь в комнате моей...
(Перевод Арсения Тарковского...)

Наконец, Сагян – ярчайший пример настоящего поэта-гражданина, поэта со-вести, который высшим смыслом своей жизни считал не ту или иную поэтическую находку, а нечто более безусловное и общезначимое.

Поэт живет в стихах. И несравненный Амо Сагян, неотъемлемая часть своей эпохи и сам эпоха, всегда с нами. Мы слышим его необыкновенный голос. Сагиановские стихи остаются для нас всегда свежими, сколько бы мы их ни читали. И никогда не перестанут удивлять сагиановская простота, высшая естественность, идущие от душевной щедрости и полноты, от богатства природы и мысли. Это высший урок для нынешних молодых поэтов. И, может быть, больше всего и пугает поэт кажущейся легкостью, доступностью и простотой, ведь глубины в нем необычайные, высоты – поразительные. Вспомним только его короткие, но глубокие стихи:

Печаль ко мне все льнет и льнет,
Во мне пристанище находит,
И отдыхает от забот.
Она придет и не уходит
И сотни доводов приводит,
Оправдывая свой приход!

Нельзя не быть благодарными поэту за такие стихи. Ощущение, что они отчеканены душевной сутью не только самого поэта, но и всего его поколения. Амо Сагян в полной мере узнал счастье быть истинно народным поэтом, быть нужным людям.

Главное в поэзии Амо Сагиана – это ее сердцевина, выношенный философский взгляд, сопряженный гениальной отточенной метафорикой с умением создать образы не буквальные, а самодостаточные в своей чисто художественной ткани.

Время открывает нам истинную цену всего, что создано Амо Сагианом. В его поэзии мы находим все больше глубины и прозрения, испытывая на себе ее неотразимое очарование. И его звезда – чистая звезда его поэзии – разгорается с каждым днем все ярче!

Наталья ГОМЦЯН.

Растём вместе
с Вами!
ГорцАраp

ГАРЕГИН НҖДЕ

17 фактов, которые объясняют, почему имя и биографию великого Гарегина Нжде хотят оклеветать пособники бакинских и турецких фашистов.

Неоспоримые факты, которые разобьют в пух и прах пропаганду «Азербайджана», купленных им в России политиков, журналистов, общественных деятелей и одурманенных этой пропагандой, ничего не подозревающих широких масс. Факты, которые дадут ответы на все вопросы:

1. Власти Российской империи вручили Гарегину Нжде орден Святого Владимира. Орден Святого Владимира – орден Российской империи за военные отличия и гражданские заслуги.

2. Власти Российской империи вручили Гарегину Нжде Императорский орден Святой Анны второй степени. Императорский орден Святой Анны второй степени вручался за особые отличия перед Россией «любящим правду, благочестие и верность».

3. Власти Российской империи вручили Гарегину Нжде Георгиевский крест. Георгиевский крест вручался за «особые подвиги и личную храбрость». По своему значению этот царский орден сопоставим с медалью «Золотая Звезда» Героя Советского Союза, которая вручалась в более позднюю эпоху СССР.

4. Власти Болгарии вручили Гарегину Нжде орден «За храбрость». Этот государственный орден Болгарии вручался воинам, особо отличившимся в боях своей отвагой и храбростью.

5. В годы Гражданской войны, когда в Российской империи общество разделилось на красных и белых, Гарегин Нжде был на стороне белого движения (сторонников царя) и против красного движения. А с установлением в Армении советской власти он, не признав власти большевиков, ушел в эмиграцию (сначала в Персию, а затем в Болгарию). И ни единого дня не был гражданином СССР.

Таким образом, термин «коллорабационист», которым в России называют разных советских граждан, сотрудничавших с нацистской Германией, к Гарегину Нжде неприемлем априори, так как этот человек никогда не был гражданином СССР. Таким образом, все те, кто называет Гарегина Нжде коллаборационистом, умышленно либо по незнанию, искажают само значение этого термина.

6. В годы Второй мировой войны, с 1939-го по 1941-й включительно (до 22 июня 1941 года), все руководство СССР не только сотрудничало с нацистской Германией, а более того, было ее союзницей. Этот факт в России не любят вспоминать. Но это факт.

Иосиф Сталин вплоть до 22 июня 1941 года называл Адольфа Гитлера своим «другом». А 1 мая 1941 года, когда Вторая мировая война шла уже три года, в Москве на Красной площади генералы Третьего рейха совместно с советскими войсками проводили военный марш. Поэтому когда в России Гарегина Нжде обвиняют в «сотрудничестве с нацистской Германией в годы Второй мировой войны», то это чистой воды манипуляция, так как эти люди должны так же вспомнить, что с нацистской Германией сотрудничал не только Гарегин Нжде, но и Сталин, Жуков и другие «борцы против фашизма». Но в российских школьных учебниках сотрудничество Сталина с Гитлером объясняется тем, что, дескать, «Сталин просто был не готов к войне против Германии и поэтому тянул время». Тогда почему в случае со Сталиным вы ищете «объяснения», а в случае с Гарегин Нжде никаких объяснений слушать не хотите? Что за двойные стандарты?

7. В годы Второй мировой войны Турция была союзницей нацистской Германии. Более того, после нападения Германии на СССР турецкие власти вели переговоры с немецкими властями о том, что с падени-

210

ем Сталинграда турки должны будут вторгнуться в СССР со стороны Кавказа. Узнав об этом, турки Азербайджанской ССР (азербайджанцы), которые были призваны в Советскую армию, начали массово переходить на сторону Германии. По оценкам, около 30% азербайджанцев перешло на сторону нацистской Германии, а большинство остальных отказывались воевать, уходя в тыл, или дезертировали.

И среди них был один из основателей Советского Азербайджана – Мамед Эмин Расулзаде, которому по указу Ильхама Алиева установили в «Азербайджане» памятники, в его честь назвали улицы и почтовые марки. Поэтому каждый раз, когда представители «Азербайджана» и их агенты в России, поднимают ложный тезис о якобы «героизации нацистских преступников в Армении», они таким образом пытаются скрыть реальных нацистских преступников, которых на самом деле героизируют в Азербайджане, и пытаются скрыть тот факт, что Турция вообще-то была союзницей нацистской Германии.

В результате геноцида армян в Османской империи, в годы Первой мировой войны, сотни тысяч беженцев из Западной Армении оказались в Европе (Франция, Польша, Болгария и т. д.). Они хотели возвращения на свою Родину.

Власти Турции, зная об этом, мечтали использовать свою союзницу – Германию, чтобы руками немцев убить всех армянских беженцев в оккупированных Германией странах Европы. Для этой цели турецкие «ученые» по заказу турецких властей написали ряд якобы «научных статей», в которых пытались «доказать», что будто бы армяне – это ближайшие родственники евреев. А раз в Третьем рейхе евреи подвергались поголовному и тотальному истреблению, то, значит, и армян тоже, наравне с евреями, нужно загнать в концлагерь и истребить.

Именно эта информация побудила Гарегина Нжде уехать на время из Болгарии в Германию, встретиться там с высшим руководством Третьего рейха и убедить его не истреблять армянское население во Франции, Польше, Болгарии и других оккупированных Германией странах Европы. В этом и заключалось пресловутое «сотрудничество Гарегина Нжде с нацистской Германией».

Гарегин Нжде сумел убедить германское руководство в том, что армяне – это не евреи, а арийцы. Гарегин Нжде разработал теорию «армянских арийцев» и представил ее немцам не потому, что был фашистом, расистом или нацистом, а потому, что это был единственный метод противостоять турецкой пропаганде об «армянах-семитах», и спасти тем самым жизнь всей огромной армянской диаспоры Европы. И об этом написано в его мемуарах. Гарегин Нжде сам пишет, что благодаря своей хитрости дипломата он фактически спас жизнь всем армянам Франции и других оккупированных Германией стран Европы.

9. Гарегин Нжде не только никогда не воевал на стороне нацистской Германии, но более того, в 1944 году Гарегин Нжде сам

написал письмо Иосифу Сталину, в котором предлагал ему собрать армянское ополчение для войны против союзницы Третьего рейха – Турции и свою персону в качестве руководителя этой военной операции.

10. Азербайджанские пропагандисты и их приспешники говорят, что якобы советский суд арестовал Гарегина Нжде по обвинению в сотрудничестве с Германией. Это абсолютная ложь. Гарегин Нжде вообще не был осужден советским судом ни по какой статье. Он был осужден внутренним решением НКВД (внутреннее решение НКВД и советский суд — это разные органы власти) по статье «Контрреволюционная деятельность» в 1920 году! О «пособничестве с фашистами» в решении НКВД нет ни единого слова! Его посадили в тюрьму за то, что он в 1920 году воевал на стороне белых против красных! Это четко написано в его деле!

11. Во времена Сталина нацистских преступников вешали. А вот Гарегин Нжде не был повешен. Не был расстрелян. Не был убит каким-либо иным способом. Его просто посадили в тюрьму так же, как посадили в тюрьму миллионы невинных советских граждан по статье «Контрреволюционная деятельность».

12. Во времена Сталина, Хрущева, Брежнева и Андропова нацистских преступников не хоронили. Их сжигали (кремировали), а прах развеивали, чтобы у них не было могил. А вот Гарегина Нжде похоронили на кладбище города Владимира, да еще и на могиле его поставили памятник, на котором написали «Гарегин Тер-Арутюнян». Странный «пособник нацизма», которому во времена правления Хрущева могильную плиту ставят на кладбище?

13. В годы правления Андропова по просьбе КГБ Армянской ССР останки Гарегина Нжде были перевезены из Владимира в Армянскую ССР и торжественно захоронены в Армении, а на месте захоронения поставили памятник Герою. Странный «пособник нацизма», которого в СССР в годы правления Андропова торжественно перезахороняют в Армянской ССР с установлением ему памятника?

14. Несмотря на то что Гарегин Нжде по решению НКВД (а не советского суда, как лгут) был посажен в тюрьму за контрреволюционную деятельность (а не за сотрудничество с Германией, как лгут) на 25 лет, уже через 8 лет по решению администрации тюрьмы он был амнистирован и освобожден условно-досрочно. Однако умер от болезней. Странный «нацистский преступник», которого советская власть условно-досрочно освобождает из тюрьмы.

15. Пока он сидел в тюрьме, его несколько раз возили из Владимира в Армению, где в сопровождении почетного караула проводили экскурсии по Советской Армении, показывая ему Ереван, чтобы объяснить, что советская власть принесла для Армении пользу. Странный «нацистский преступник», которого в годы правления Сталина не только не повесили, не расстреляли, не осудили за «сотрудничество», так еще и экскурсии для него проводили по Советскому Союзу?

16. Те, кто живет в России, знают, что тюрьма и колония (зона) – это разные учреждения. Тюрьма – это то место, где содержатся подозреваемые до вынесения приговора суда. А «зона» – это то место, куда отправляют заключенных уже после того, как суд принял свой обвинительный вердикт. Так вот, Гарегин Нжде никогда не сидел «на зоне», он сидел именно в тюрьме. Потому что никакого судебного вердикта по его делу никогда не было.

17. В годы Гражданской войны, а именно – в 1919–1920 годах, когда Турция ввела свои войска в Армению и пыталась оккупировать Сюник (Зангезур), именно Гарегин Нжде разбил в Сюнике многократно превосходившие силы турецкой армии. Затем, когда турки заключили союз с большевиками, и, надев форму большевиков, со стороны «Азербайджана» напали на армянский Сюник, отряды Гарегина Нжде разбили и их тоже, взяв в плен 700 переодетых в большевистскую форму турецких солдат.

Три одетые в паранджу турецкие женщины вместе с несколькими одетыми в женскую паранджу турецкими солдатами, зная, что в отличие от них Гарегин Нжде никогда не поднимает руки на детей и женщин, после этого боя подошли к нему и начали молить о пощаде, встав на колени. Гарегин подошел к ним, попросил их встать и идти с миром, так как женщин он не трогает. И когда он подошел к ним близко, турецкие солдаты вероломно из-под женской паранджи достали пистолеты и произвели несколько выстрелов в упор и убежали.

Гарегин Нжде чудом выжил, но впал в кому на несколько месяцев. Его перевезли в Ереван, где он лежал в госпитале.

Пока он в Ереванском госпитале был в коме, 700 пленных турецких солдат подняли бунт. Жители Сюника, увидев это, собрались с вилами в руках и сбросили их всех в Татевское ущелье. Именно этот эпизод стал причиной, по которой Гарегина Нжде обвинили в «массовом убийстве пленных коммунистов в 1920 году». Однако в итоге оправдали, так как его вины в этом событии не было.

Итог:

- 1) Гарегин Нжде – герой Российской империи;
- 2) Гарегин Нжде – герой Болгарии;
- 3) Гарегин Нжде – герой Армении;
- 4) Гарегин Нжде спас жизни армян, живших во Франции и других странах Европы, благодаря дипломатии;
- 5) Гарегин Нжде написал свой труд об «арийских армянах» не потому, что был фашистом, а потому, что преследовал цель бороться с турецкой пропагандой, в которой говорилось, что «армяне – это евреи», цель которой была уничтожить вслед за евреями армянское население в Европе и СССР;
- 6) имя Гарегина Нжде нет в списке нацистских преступников Нюрнбергского трибунала;
- 7) имя Гарегина Нжде нет в списке нацистских преступников в СССР.

Ни советский суд, ни какой-либо иной суд никогда не принимали вердикта, в котором называли бы Гарегина Нжде «пособником нацистской Германии».

24 ОКТЯБРЯ – 100 ЛЕТ НАЗАД В ДЕРЕВНЕ ВЯЖИЧКИ БАРЯТИНСКОГО РАЙОНА РОДИЛСЯ ИВАН МИХАЙЛОВИЧ КАЛИНИН

СЛОВО ОБ ОТЦЕ

Говорить об отце одновременно и просто, и сложно. Просто потому, что это самый родной человек, которого знаешь всю свою жизнь, которого понимаешь, принимаешь и любишь таким, какой он есть. Сложно опять-таки по причине родственной связи: хвалить, превозносить, удивляться, восторгаться вроде как-то неприлично. Родителей не выбирают, но если бы это было возможно, я бы выбрала и маму, и отца.

Мой отец – Калинин Иван Михайлович, крестьянский сын, родился и вырос на Калужской земле. Село Вяжички Барятинского района – его малая родина. Иван Михайлович – человек необычной судьбы, выросший в бедной семье, претерпевший неотвратимые тяготы войны, затем сталинских застенков, по-разному талантливый во многих областях, успевший проявить себя в разных ипостасях и накопить огромный опыт, человек, проживший долгую, насыщенную событиями жизнь, не потерявший силы духа и веры в светлое и святое и оставивший после себя богатое наследие – книги и картины, воспоминания...

Как все мальчишки 30–40-х годов, Ваня Калинин мечтал стать летчиком – как Валерий Чкалов. Строил самолеты, заполняя дом моделями, усовершенствовал их, видел себя во сне покоряющим небесное пространство. Но здоровье не позволило Ване воплотить мечты в реальность. Поэтому при выборе будущего дела жизни он остановился на профессии художника. Поступил учиться в Елецкое художественное училище.

Жили в одной общежитской комнате трое студентов, один из них – из очень бедной семьи, вынужден был думать о своих родителях и многочисленных братьях и сестрах. Два его товарища, в том числе мой отец, по договору складывали часть своих стипендий и отдавали бедолаге, чтобы тот посылал их вместе со всей его стипендией в деревню, а на оставшиеся деньги покупали еду на всех. У друзей были одни парадные брюки на троих, которые они держали чистыми и отутюженными – в них по очереди ходили на свидания или особые торжества.

Война пришла, когда Иван Калинин закончил 1-й курс училища. В армию он был призван в августе 1942 года,

17-летним. После короткого учебного курса под Людиновом солдат Иван Калинин сразу же попал в пекло войны – под Сталинград. «Сталинград! Даже более чем через семидесятилетнюю даль времени тяжелой болью в душе вспоминаются события, эпизоды обороны этого города, те месяцы и дни, когда наши советские полки, дивизии, бригады встретились в смертельном единоборстве с выхолощенными, выдрессированными, до зубов вооруженными фашистскими полчищами – с 6-й армией Паулюса [1]... Время невыносимо трудных, смертельных сражений – это конец августа, затем кровавый сентябрь, октябрь такой же, ноябрь нестихающий – самые страшные, неизмеримо изнуряющие бои без сна и отдыха, на голодном пайке, а то и просто без сухаря во рту да на героическом патриотизме, на последнем издыхании [2]... Как пружина сжималась и разжималась передовая, отступая и наступая попеременно – на 100 метров отступили и в тот же час продвинулись на 50 метров вперед [3]... Когда волей-неволей попадал под бомбовые удары, артиллерийские обстрелы, когда подо мной земля ходила ходуном и не было видно неба от дыма, копоти и пыли, стоял нескончаемый стонущий рев и гул, когда тело деревенело и черная смерть витала над головой, а я, согнувшись, лежал на дне воронки только что разорвавшегося снаряда, губы сами по себе шептали: «Боже, спаси!» – единственную молитву, которую помнил. А кругом громыхало, рвалось, трещало... От взрывов бомб, снарядов сверху сыпались комья земли, щебня... Я открывал рот, как нас учили, чтоб не лопнули ушные перепонки. Потом целыми днями и часами отплывывался – земля и песок скрипели на зубах, глаза зудели и болели от попавшей в них пыли» [4]... Лишь когда стихли бои и город был освобожден, отец вдруг вспомнил, что в октябре ему стукнуло 18. «Какой я уже старый!» – подумал он, 18-летний мальчик, в одно мгновение ставший взрослым.

В 1943 году сержант Иван Калинин был ранен в ногу, лежал в госпитале. За бои в Заднепровье он был награжден орденом Славы 3-й степени. В наградном листе написано: «В боях с немецкими захватчиками на правом

берегу реки Днестр проявил образцы отваги и мужества... Из личного оружия уничтожил 20 гитлеровцев и взял в плен 30 солдат противника» [5]. Победу встретил в Болгарии, а после войны еще два года служил в рядах Красной – Советской армии.

Голодные, бедные, счастливые годы студенчества выпали на послевоенное время. Отец покупал кринку молока на два дня, еще кроха хлеба – вот и незамысловатый рацион студента. Иногда на сэкономленные деньги Калинин заходил в маленький рестораник, чтобы съесть котлету, кроме того, после шести здесь была живая музыка – небольшой оркестр играл, а солист пел популярные песни. Молоко студент покупал на местном рынке у бабушек, здесь же, кроме овощей, круп и хлеба, торговали подержанными вещами – продавали свое, чтобы купить съестное. Прямо на земле на газетах были разложены книги – самое лакомое, самое соблазнительное на всем рынке! Мой отец всегда останавливался в этом месте, осматривал книги, трогал их, листал. Особенно привлекала классика: Пушкин, Толстой, Лермонтов, Чехов. Были очень старые книги – антикварные, они чудесно пахли стариной, были потертыми и манили в мир литературы и прекрасного русского языка. Мой отец в те далекие годы уже был ценителем русской словесности. Однажды он, как всегда, шел по рынку за молоком, как всегда, перешагивал через разложенные под ногами книжки, вдруг споткнулся – увидел запыленный фолиант, нагнулся, взял его в руки. Толстый том с пожелтевшими страницами, великолепным шрифтом и затейливыми буквицами, картинками, искусно выполненные в стиле гравюры, его как художника не могли оставить равнодушным. Это был том из собрания сочинений Шиллера в переводе русских писателей 1901 года издания – настоящий раритет. Не смог студент пройти мимо и потратил деньги, отложенные на молоко – двухдневный пансион, на антикварную книгу немецкого писателя. Ее в дар я получила от отца, когда он еще жил. Для меня это не просто папин подарок, это еще и символ – символ книжной души, символ любви к книгам и чтению, любви, которой была заражена вся наша семья.

ИЗ КОСТРОМЫ С НАГРАДАМИ

В старинном городе Костроме в начале июля прошел 30-й, юбилейный, шахматный фестиваль «Кубок Волги». Соревнование по классике включало опен-турнир, этап детского Кубка России по трем возрастам и собрало 524 участника. Также состоялись состязания по рапиду и блицу.

Калужскую область представляли четыре шахматиста. Все они удостоились наград в различных номинациях. Наибольший успех выпал на долю Артура Авагяна. В соревновании по классике среди мальчиков до 13 лет он набрал 8,5 очка из 9, опередив 80 сверстников. Также в

его активе – 3-е место по блицу. Спортивный успех юного калужанина совпал с прогрессом в теоретической и творческой составляющих. В трех видах соревнования он лишь один раз испытал горечь поражения.

Так же надежно действовал Матвей Денисов. В опен-турнире по классике он набрал «плюс три», заняв 14-е место из 103 участников. А в соревновании по рапиду стал первым, снова без поражений.

Василий Мурашко действовал в привычной боевой манере. В опен-турнире по классике на два поражения он ответил тремя победами и был номинирован третьим местом среди юношей 2010 года рождения и моложе.

Играющий тренер Александр Провоторов занял 7-е место в опен-турнире и стал победителем среди ветеранов.

<https://chess40.ru/?p=957>

230

Да, отец очень любил читать, любил стихи, познакомился с поэтическим творчеством Есенина – запрещенного в те времена «кулацкого поэта», учил стихи наизусть. А еще он любил писать. Писал дневник. В далекие сталинские годы свободомыслие не поощрялось, но в студенческой среде нередко забывали о конспирации, полемизируя на тему искусства, частенько переходили к личностям отдельных художников, их мировоззрению. О положении народа в своей советской стране говорить и вовсе было нельзя. Дневнику отец доверял все свои мысли. А мысли его одолевали непростые, крамольные. «Что-то у нас не так!» – думал молодой человек, узнавая новости из деревни: колхозникам запрещено уезжать в город, работают в колхозе бесплатно – за трудовни, обложили налогами за плодовые деревья – так легче вырубить яблони и вишни, государство обдирает до нитки, работающему до седьмого пота крестьянину нечего есть!

**Жить так больше невозможно,
Все так подло, так ничтожно.
Грубо! Гнило! Гадко! Ложно!**

Жить так больше невозможно! [6] – писал в дневнике отец в послевоенном 1946 году.

Перед защитой диплома Иван Калинин попал в заключение по навету, а точнее, по доносу стукача из студенческой среды – присудили 10 лет и 5 лет высылки по 58-й статье за контрреволюционную пропаганду. Были изъяты его дневники – на его основе и построили обвинение. Четыре долгих года пришлось отбывать в тюрьме. После смерти Сталина по апелляции отец вышел на свободу, но реабилитирован был лишь в 1976 году. А до этого жил с отметкой в паспорте – «враг народа».

Несмотря на изгибы и удары судьбы, мой отец стал художником, оформлял спектакли в Калужском драма-

тическом театре, в Театре юного зрителя, затем работал в бюро эстетики на турбинном заводе, писал этюды для себя – оставил всего 700 работ. Снова стал писать – сначала в местные газеты статьи, воспоминания, рассказы. Некоторые его печатные работы вошли в сборники местных издательств. В 2004 году написал первую книгу мемуаров под названием «Настоящий контрреволюционер?», в 2005-м принят в члены Союза российских писателей. Продолжал писать, издавать книги, участвовал в литературных сборниках.

К своему 90-летию юбилею издал четвертую книгу – «Происки судьбы». Это сборник воспоминаний, рассказов и притч. К рассказам о войне прибавились воспоминания о Сталинградской битве, разведке. Как всегда пронзительные, до последней буквы правдивые, эти рассказы могут стать прекрасным пособием по истории нашей страны, ведь все описанные эпизоды – это война глазами очевидца. Следующая часть книги – тоже мемуарная – относится к годам заточения в сталинских застенках. Тема сталинизма никогда не оставалась в сердце бывшего «врага народа», как и война, сталинская тюрьма оставила глубокий след в памяти моего отца. В

третьей части – чрезвычайно интересной и важной – сказки, были и небывлицы. Несколько таких передавались от наших предков по отцовской линии, как говорится, из уст в уста. Небывлицу о солдатской смекалке, помнится, рассказывал мой дед, рассказ о французских курганах в Козельском районе слышала от нашей бабушки. Отец просто облек в художественную форму и записал эти полубыли, полусказки. Написаны эти вещи прямо-таки былинным языком, с хорошо отобранной лексикой и получились яркими и запоминающимися. В последней части помещены так называемые «Искринки» – мысли разных лет в афористической форме. Мысли о человеке, о жизни, о политике, о Правде и о Лжи. «Кто чем дышит, тот о том и пишет!» [7], «У каждого из нас много хорошего, но плохого еще больше» [8], «Умные люди стоят на опасном пути: их близко не подпускают к управлению «локомотивом» [9].

«В «Искринках» весь я!» – говорил мой отец. Да, это он – жесткий, но не грубый, интеллигентный и выдержанный, яростный и энергичный, ироничный и прямой, бесхитрый и правдивый. Он весь в этой последней книге, которая мне, его дочери, особенно дорога.

Примечания

1. Калинин Иван. «Происки судьбы», Калуга, 2014, стр. 48.
2. Калинин Иван. «Происки судьбы», Калуга, 2014, стр. 53.
3. Калинин Иван. «Происки судьбы», Калуга, 2014, стр. 53.
4. Калинин Иван. «Происки судьбы», Калуга, 2014, стр. 54.
5. Наградной лист, <http://podvignaroda.mil.ru/?#id=41173265&ta=b=navDetailManAward>.
6. Калинин Иван. «Настоящий контрреволюционер?», Калуга, 2004, стр. 148.
7. Калинин Иван. «Происки судьбы», Калуга, 2014, стр. 359.
8. Калинин Иван. «Происки судьбы», Калуга, 2014, стр. 377.
9. Калинин Иван. «Происки судьбы», Калуга, 2014, стр. 376.

Надежда ВАСИНА.

При содействии министерства внутренней политики Калужской области, Калужского регионального отделения Союза журналистов России и при поддержке администрации губернатора Калужской

области 6–7 июля 2024 г. в Калуге проводилось торжественное мероприятие в связи с 25-летием международного двуязычного русско-армянского журнала «Горцарар».

Мемориальные соревнования по любительским шахматам, посвящённые памяти Алексея Петровича Золотина

Посещение могилы Алексея Петровича ЗОЛОТИНА 6 июля 2024 г., 11:00, д. Корекозеве

Боевые схватки...

Шестого июля в 14:00 в Доме печати состоялся массовый шахматный турнир – мемориальные соревнования по любительским шахматам, посвященные памяти Алексея Петровича Золотина.

Инициатором проведения этого мероприятия были издательский дом «Шаганэ», редакция международного двуязычного русско-армянского журнала «Горцарар» и приложение к журналу «Горцарар» – редакция газеты «Доброе утро!», которые на своих страницах в течение месяца информировали о соревнованиях.

Состязания проводились для шахматистов массовых разрядов и любителей. Велико же было удивление организаторов и судейской коллегии, когда среди желающих участвовать оказалось очень много молодых шахматистов.

На соревнование пришли умудренные опытом ветераны, а также дети – воспитанники детско-юношеской спортивной школы и шахматного отделения областного культурно-спортивного центра. Играли все: рабочие, служащие, ветераны, студенты, некогда активно принимавшие участие в шахматной жизни города и области, но вот

последние годы в связи с пандемией были отлучены от любимого занятия.

Соревнование посвящалось памяти Алексея Петровича Золотина, калужского поэта, основателя и первого главного редактора газеты «Весть», и проводилось по швейцарской системе в восемь туров по программе быстрых шахмат.

Открыл шахматный турнир Валерий Иванович Завьялкин, начальник отдела по работе с политическими партиями и национальными объединениями управления внутренней политики министерства внутренней политики Калужской области. Он рассказал очень интересные эпизоды из биографии Алексея Петровича Золотина (25 лет назад по воле Божией честь крестного отца «Горцарара» была отдана Алексею Петровичу Золотину, который, приняв на себя эту миссию, взял на себя задачу обеспечения счастливого детства и зеленого пути новорожденного «Горцарара». – В. Б.).

Потом главный судья соревнования Юрий Викторович и ответственный секретарь Ирина Сергеевна проводили жеребьевку.

Состязания начались в остром соперничестве. Возмутителями спокойствия вы-

ступили Тигран Мовсесян (2006 г.р.), Сергей Широков (1986 г.р.), Арман Сукиасян (2010 г.р.), Эльвира Коган (1971 г.р.). Они после шести туров имели шесть побед! В предпоследнем на пути Тиграна встал 14-летний Арман Сукиасян, который в остром поединке выиграл партию (на флажках), вынудив того сдаться. В дальнейшем Т. Мовсесян не пал духом и обыграл на финише калужскую амазонку Эльвиру Коган и с результатом 7 очков из 8 возможных стал победителем турнира.

В номинации 2013 г.р. и ниже:

1. Пафнучев Серафим, 2. Купцов Владимир, 3. Юрданов Герман

В номинации 1990 г.р. и старше:

1. Макаров Антон, 2. Дичев Василий, 3. Шумовский Николай

В номинации «Девушки и женщины»:

1. Эльвира Коган, 2. Пафнучева Полина, 3. Ваганова Яна

Победители турнира: 1. Тигран Мовсесян,
2. Сергей Широков, 3. Арман Сукиасян

Призеры мемориального соревнования по любительским шахматам, посвященного памяти Алексея Петровича Золотина

Участники массового шахматного турнира — мемориального соревнования по любительским шахматам, посвященного памяти Алексея Петровича Золотина

250

С. Широков тоже набрал 7 очков из 8 возможных и занял второе место. А на третье вышел А. Сукиасян – 6,5 очка, а Э. Коган с результатом 6 очков заняла четвертое место.

Среди девушек и женщин второе после Э. Коган место заняла Полина Пафнучева – 5 очков. Следом расположилась школьница Яна Ваганова – 4 очка.

В номинации 2013 г.р. и ниже: 1. Пафнучев Серафим (2013 г.р.) – 4,5 очка; 2. Купцов Владимир (2014 г.р.) – 4 очка; 3. Юрданов Герман (2013 г.р.) – 3 очка.

В номинации 1990 г.р. и старше: 1. Макаров Антон (1990 г.р.) – 5 очков; 2. Дичев Василий (1945 г.р.) – 5 очков; 3. Шумовский Николай (1943 г.р.) – 5 очков.

Следует отметить, что организаторы сделали все, чтобы участникам было комфортно играть: каждый из них получил па-

мятные сувениры, во время соревнований шахматисты имели возможность подкрепиться (чай, кофе, соки, бутерброды ...).

На торжественном закрытии медали, печатные призы от редакции журнала «Горцарар» вручены победителям основателем и главным редактором журнала Ваграмом Бекчяном.

Соревнования показали, что Калуга сильна своими шахматными традициями. Такой массовый турнир (для любителей) желательнее проводить каждый год.

Хочется отметить и хорошую работу оргкомитета по проведению мемориального соревнования (Валерий Иванович Завьялкин, главный судья – Юрий Викторович Желнин, ответственный секретарь – Ирина Сергеевна Пафнучева и Вардуи Симоновна Инджигулян), члены которого не пожалели сил для проведения состязания на высшем уровне.

Ваграм БЕКЧЯН.
ФОТО Владимира ПОСТОЛА.

Возложение цветов к памятнику—хачкару «НАДЕЖДА*ВЕРА*ЛЮБОВЬ» в честь дружбы армянского и русского народов в саду горнолыжного центра «КВАНЬ» – в парке армянско-русской дружбы

7 июля в Калужском доме музыки на улице Кирова, дом 6, в 13:00 началось торжественное мероприятие, посвящённое 25-летию журнала «ГОРЦАРАР»

Была организована выставка, посвященная 25-летию журнала «ГОРЦАРАР», «25 лет вместе с вами».

Затем кавалер, награжденный медалью ордена «За заслуги перед Отечеством» II степени, артист-иллюзионист Мануэль Казарян гостям торжества представил очень интересную маленькую программу.

Звучит торжественная праздничная мелодия Каро Айрапетяна «ТОНАКАН», означающая, что началась торжественная часть официальной программы.

На сцене появляется ведущий – артист, режиссер, поэт Сергей Нилов со своими соведущими – Алиной Папикян, Лусинэ Хачатрян и Ангелиной Багдасарян.

Юбилей – это всегда праздник. Почти как Новый год, с разницей только в его повторении. Новогодний – через каждые 365 дней (или 366), а юбилей? О-о! Это не раньше, чем через каждые пять лет.

Сегодня нашему юбиляру – 25 лет. Его имя – «ГОРЦАРАР», место рождения – Калуга, место обитания: Армения, Россия и там, где живут армяне, где интересуются нами, нашей историей, вчерашней, поза-

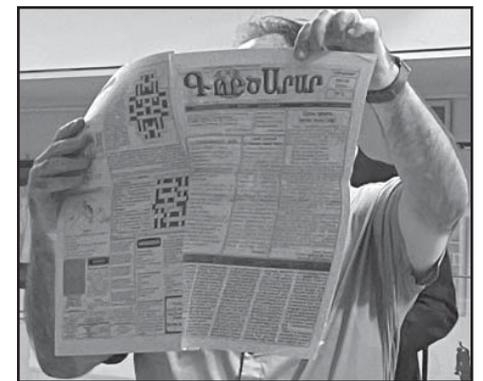
вчера и до рождения Христова тоже. Язык общения? Он двуязычный: армянский, русский. Это – ЖУРНАЛ.

Русско-армянский журнал «ГОРЦАРАР» – издание по-своему уникальное. Редкий российский регион может похвалиться чем-либо подобным.

Несмотря на столь молодой возраст – всего 25 лет, – «ГОРЦАРАР» является журналом, обладающим мудростью и всегда имеющим что сказать своим постоянным читателям.

Теперь уже очевидно, что журнал подтвердил свое право на существование, нашел своего постоянного читателя.

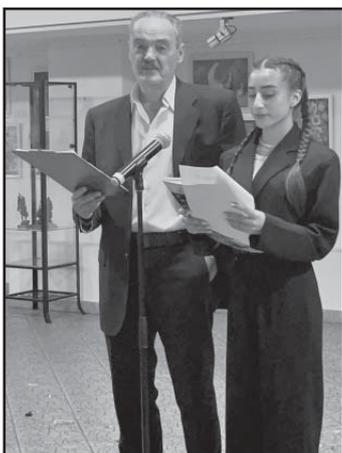
25 лет назад 7 июля 1999 г. в Калуге вышел в свет первый номер первой в России газеты на армянском языке. Редколлегия обратилась к читателям:

«Насколько она будет приятным гостем в Вашем доме, покажет будущее. Пока данные о новорожденном:

место рождения – город Калуга;
год и месяц – 1999-й, июль;
имя – «Горцарар»;
«рост» – 1 печатный лист;
«вес» – 750 экземпляров.

Будет расти «малыш», если Вы того пожелаете. И не просто пожелаете, а будете способствовать этому. Те цели, которые

270

мы будем осуществлять с помощью газеты, испытывают потребность в Вашей поддержке – читать, пропагандировать, распространять, участвовать в создании газеты.

А это нетрудно: звоните или посещайте редакцию с советом, вопросом, предложением. И газета будет выходить в свет. Как говорят, лиха беда начало».

Кстати, первый адрес редакции «ГОРЦАРАРА» был на улице Марата, 10, – в Доме печати, 2-й этаж, комната 6, тел: 56-24-79...

У газеты красивое название – «Горцарар». Слышится в нем голос горцев, гор и конкретно – Арарата. И хочется надеяться, что жизнь у нее будет долгой и интересной.

Объединить всех калужских армян и тех, кто близок им по духу, кто любит эту древнюю и богатую историей страну, кому дороги ее язык, культура, традиции, ее прошлое и настоящее, – вот в чем мне видится задача новой газеты. Бабушка всей калужской прессы – газета «Знамя» – желает новорожденной кавказского здоровья, жизнерадостности, удач на нелегком жизненном пути. «Горцарар» всегда может рассчитывать на нашу помощь».

Президент страны назвал обеспечение межнационального согласия одним из ключевых приоритетов в России. В нашей стране на протяжении веков в мире и дружбе живут представители разных национальностей. Традиции добрососедства и взаимоуважения, исторический опыт межкультурного взаимодействия – гордость и общее достояние народа России. И потому вопросы обеспечения межнационального и межрелигиозного согласия, упрочения единства, сохранения многообразия обычаев, языков и самобытных культур – в

За многолетний добросовестный труд, профессионализм и в связи с 25-летием международного двуязычного русско-армянского журнала «ГОРЦАРАРА» сотрудникам журнала Валерий Иванович вручил Почетную грамоту министерства внутренней политики Калужской области

С юбилеем пришли поздравить: слева на право – Татьяна Иванова (Калуга), Анатолий Каплаух (Таруса), Овик Овакимян и Карине Гукасян (Обнинск, культурно-образовательный центр «Аракс»)

Главный редактор калужской областной газеты «Знамя» Алексей Золотин писал в первом номере «ГОРЦАРАРА»:

«Всегда с величайшим удовольствием вспоминаю свою поездку в Армению в 1972 году. Результатом ее стала страница большого формата в газете «Знамя» об этой замечательной республике, а потом – стихи. В одном из стихотворений я писал:

**Озера, река, горы – это здорово.
Но есть еще другая красота –
Да, красота народа, у которого
Гостеприимство – главная черта.**

Больше, увы, не довелось мне побывать в Армении, но по газетам, телепередачам, рассказам знакомых следил за всем происходившим там. Вместе со всеми переживал спитакскую трагедию, о чем тоже написал стихи. На восстановлении Спитака работал мой родной брат Виктор.

В общем, Армения для меня давно уже стала близкой и дорогой сердцу страной, а ее многие жители – моими друзьями. И я рад, что в Калуге, где, я знаю, живет и работает немало армян, появилась газета на их родном языке.

С приветственным словом выступил **Завьялкин Валерий Иванович** – начальник отдела по работе с политическими партиями и национальными объединениями министерства внутренней политики Калужской области.

– Сегодня в этот день мы с вами празднуем юбилей, юбилей нашего международного двуязычного русско-армянского журнала «ГОРЦАРАРА». С чем вас и поздравляю. Все эти годы на страницах журнала читатели армяне, русские могли почерпнуть, могли вспомнить какие-то важные исторические события в истории двух наших народов. Узнать что-то новое из жизни Армении, России, из жизни знаковых людей, которые делали ее историю.

числе неизменных, значимых, ключевых приоритетов. Это приоритет нашей страны и сейчас, и в будущем.

Для огромной многонациональной России принципиальное, решающее, можно сказать, значение имеют солидарность людей, чувство сопричастности к судьбе Отечества, ответственности за его настоящее и будущее.

Поэтому журнал идет в тренде, в тренде поручения президента. Правительство области, органы исполнительной власти, органы местного самоуправления, национально-культурное объединение делают много для сохранения и укрепления мира в Калужской области...

Хотелось бы, подводя итог моего выступления, еще раз поздравить прежде всего редакцию, главного редактора за большую, нужную и важную работу, проводимую в этом направлении, пожелать новых творческих успехов и еще не раз отпраздновать такой же юбилей в будущем.

За многолетний добросовестный труд и профессиональное мастерство Роза Гулян (заместитель главного редактора) награждена Почетной грамотой Губернатора Калужской области, а Михаил Вдовин (дизайнер) и Ромен Испирян (веб-дизайнер) – Благодарностями Губернатора Калужской области.

280

Вадим Терёхин – поэт, член Координационного совета и континентальный координатор международного поэтического движения (WPM) в странах Азии, генеральный координатор движения (WPM) в России.

– Прежде всего, позвольте мне поздравить с этим замечательным праздником, с 25-летием со дня рождения, и хоть сказали, что это возраст молодой, но надо понимать, что это возраст труда, это возраст становления журнала, и он настолько важен для его дальнейшей жизни, что повлияет на будущее, но и, конечно же, у нас любое хорошее дело делают подвижники. Это люди бескорыстные, люди, влюбленные в свой труд, литературу, журналистику, и такой человек у этого журнала есть – это всеми уважаемый Ваграм.

Я хочу вручить вот этот замечательный ДИПЛОМ, хочу пару слов сказать, что это за движение.

Оно было организовано 2011 году на территории Колумбии. На тот момент у нас было 3 – 4 страны. Основатели этого движения – самые крупные поэты мира, такие как Джек Хиршман, Адонис, Рати Саксена (Индия).

Мировое поэтическое движение – (WPM) – международная организация, миссия которой заключается в продвижении поэзии, разнообразия и диалога между культурами во всем мире.

Она стремится способствовать творчеству и художественному самовыражению поэтов со всего мира, а также связывать их с мировой аудиторией посредством различных мероприятий, связанных с поэзией.

Фернандо Рендон, президент Всемирного поэтического движения (WPM), президент Боливарианской Республики Венесуэла Николас Мадуро, министр культуры, искусства и знаний Колумбии Хуан Давид Корреа и другие.

Фернандо Рендон – генеральный координатор движения, один из его основателей, лауреат альтернативной Нобелевской премии, основатель самого крупного в Ла-

Генеральный координатор мирового поэтического движения в России и странах Азии Вадим Федорович Терёхин вручает диплом (WPM) в связи с 25-летием международного двуязычного русско-армянского журнала «Горцарар» Ваграму Бекчяну за бескорыстное служение литературе и укрепление дружбы между народами

тинской Америке Поэтического фестиваля в Медельине (Колумбия).

Я надеюсь, что журнал «ГОРЦАРАР» станет надежной частью нашего движения и будет публиковать не только армянских и российских поэтов и писателей, но и поэтов со всего мира.

После официальной части программы начался вечер, посвященный журналу «ГОРЦАРАР», дружбе армянского и русского народов.

В течение тысячи лет, пройдя через многие испытания, росла и крепла нерушимая дружба между русским и армянским народами, между Арменией и Россией, связанными между собой культурными, духовными, политическими и экономическими отношениями. Исторический путь русского и армянского народов был нелегким. Но наши народы всегда жили в

мире и согласии, помогали друг другу в сложностях, испытаниях и трудностях, которые нас постигали.

В лихие годы много армян нашли свою вторую родину в России. Здесь мы, верно оберегая свободу и независимость России, помним заветы предков и решаем трудные задачи по защите мира, безопасности и согласия в нашем общем доме. И то, что большая армянская община живет в Калуге, и то, что никогда между православными и армянами не возникает противостояния, но всегда отмечается доброе сотрудничество и взаимопонимание, – это свидетельство того, что наши народы – братья, нас объединяют общее прошлое, общие интересы в настоящем и вера в общность судьбы в будущем.

В своей богатой истории Россия прошла долгий путь становления и развития многонационального государственного устройства, в котором армяне всегда выступали частью единого целого, всегда были востребованы и вносили свой достойный вклад в укрепление государственности, в развитие образования, науки, культуры и экономики. Наши народы считают своей основой христианские ценности. Во Владимире и Суздале армянские зодчие помогали братьям во Христе ставить храмы, бились бок о бок против общего врага, лучшие представители армян укрепляли Российское государство, служа ему верой и правдой.

Волею исторической судьбы армянский народ имеет обширную диаспору во многих странах мира, и каждая из ее составляющих обладает как общими для всей диаспоры, так и только ей присущими чертами. Армянская диаспора Калужской области благодаря своему большому интеллектуальному и экономическому потенциалу является одной из своеобразнейших и значительных частей Спюрка.

Деятельность российских армян во благо Родины, гармонично сочетаясь с

Национальная литература и национальная психология

«Государство таково, каковы люди, в нем живущие».
(Платон – древнегреческий философ)

То, что национальная литература является одним из главных факторов, не только отражающих, но и формирующих национальную идеологию и психологию, вряд ли подлежит сомнению. Каждая эпоха в жизни любого народа естественным образом выдвигает своего героя, который непременно становится объектом культа и почитания в произведениях литературы и искусства. Так было и в старые времена от Гомера и Хоренаци до Пушкина и Туманяна.

Ввиду отсутствия стабильных и развитых средств коммуникации народные мифы, легенды и сказки распространялись путем передачи «из уст в уста» и доходили почти до каждой семьи, в которой в основном происходило формирование личности.

В большинстве случаев героями этих народных преданий являлись крупные государственные мужи, полководцы... Но встречаются и такие герои этих произведений, судьбы которых поневоле становятся примером для подражания. Речь идет, конечно, о героях народных сказок, которые, как правило, являют собой образ и натуру среднестатистического представителя данного общества. В этих сказках в аллегорической форме выражены и сама народная мудрость, и национальная идея... Весьма интересно о значении сказки как литературного жанра

высказывается знаменитый русский историк и литературовед А. Н. Афанасьев: «...Пушкин в одном из своих писем говорит о себе: «Вечером слушаю сказки и вознаграждаю тем недостатки своего воспитания. Что за прелесть эти сказки! Каждая есть поэма!»

Действительно, сказки, тесно связанные по своему складу и содержанию со всеми другими памятниками народного слова и исполненные древних преданий, представляют много любопытного и в художественном, и в этнографическом отношении.

Давайте попробуем порассуждать, кроме основного духовно-культурного наследия, на каких народных сказках вырос и укреплялся народ Китая – государства, обладающего самым многочисленным населением и самой мощной экономикой в мире? Как оно развивалось за последние 100 лет.

Параллельно оглянемся на исторический путь и судьбу армянского народа в этот же период с позиций формирования национального характера.

Китайская народная сказка «Упорный Юн Сун» входит в учебную программу школьного образования страны как пример несгибаемого духа и упорства для достижения поставленной цели любым ребенком в Поднебесной. Суть сказки

заключается в том, что, когда в детстве умер отец Юн Суна, остался он один с матерью, а в доме у них было бедно и пусто. Но он своим упорством и трудом смог преодолеть все трудности и, как говорят китайцы, нашел, «как обмануть нужду». Благодаря своей находчивости, упорству и трудоспособности он без денег смог получить очень нужные знания и в последующем стал великим ученым. Упорство Юн Суна является ориентиром для жизненного пути каждого китайца.

В то же время в школе Советской Армении в обязательном порядке учили сказки Ованеса Туманяна «Гигор» и «Конец зла» (Չարի վերջը). Мы специально рассматриваем именно советский период истории Армении, поскольку сегодняшняя Армения ментально является ее продолжением (как, впрочем, и все государства постсоветского пространства – новые «демократические» законы имеют лишь номинально). Из числа замечательных, поучительных сказок великого армянского поэта большевики выбрали трагические истории бедного мальчика Гигора и несчастной кукушки, чтобы показать народу беспощадное и алчное лицо буржуазии в огромной «тюрьме народов», именуемой Российской империей. В соответствии с сюжетом сказки «Гигор» мальчика из бедной деревенской семьи (Гигора) отец привозит в город и отдает в слуги в магазине богатому купцу (Базаз-Артему), который обещает из него «сделать человека». Однако по истечении нескольких месяцев от невыносимых условий труда, содержания и голода мальчик заболевает и умирает. Родителям остается только горевать и принимать соболезнования от окружающих и этим

331

290

их заслугами перед Россией, во многом способствовала формированию и укреплению дружеских связей между нашими государствами и народами. И ныне Россия и Армения благодаря накопленному в течение веков потенциалу взаимопонимания полны решимости оберегать и развивать сложившиеся добрые традиции. В это дело существенный вклад внесет и журнал «ГОРЦАРАР».

В этот знаменательный день от всей души приветствую участников нашего торжественного вечера, который призван сыграть интегрирующую роль в жизни армян г. Калуги и Калужской области.

Пожелаю успехов и удачи участникам нашего вечера.

В мероприятиях, посвященных 25-летию журнала «ГОРЦАРАР», приняли активное участие ученики армянского класса (педагог МУРАДЯН Арmine Борикивна), ВОКАЛ (педагог Нона Юрьевна АКОПЯН), танцевальный ансамбль «ТАШИР» (художественный руководитель, хореограф МУРАДЯН Давид Сержикивич).

Поздравляем всех с юбилеем, юбилеем журнала «ГОРЦАРАР», который издается у нас в Калуге, и читают его в самых разных странах мира!
СПАСИБО!!! ШНОРНАКАЛУТЮН...

303

утешаться... Такой же горькой участи удостоивается «многодетная» кукушка в сказке «Конец зла». Целью преподавания таких сказок в школе являлось моральное оправдание большевистской революции, якобы освободившей народ от бесчеловечного эксплуататорского класса буржуазии. Но при этом в сознание народа укореняли мысль о своей абсолютной беспомощности и чувство благодарности большевикам за все, что удалось спасти и сохранить.

Обратите внимание, армянский мальчик представлен как беспомощный агнец для заклятия, которого могла бы спасти только революция (приходящая извне). А народ в лице Гигора и его родителей (и кукушки) может рассчитывать только на жалость и сострадание со стороны других. Не остается даже маленького просвета для борьбы, для упорного сопротивления, для надежды и спасения.

Как говорится, почувствуйте разницу! У китайцев бедный сирота находит в себе силы преодолеть все жизненные трудности и добиться своего. А армянский мальчик из бедной семьи (при живых родителях) становится жертвой «неблагоприятных» жизненных обстоятельств и «добивается» всеобщего сочувствия и жалости... Таким образом, большевикам удалось с помощью образа Гигора и кукушки через школьную программу воспитать несколько поколений беспомощных и «стенающих» граждан («лучшие» представители которых правят страной и сегодня), не верующих в возможность самостоятельного существования армянской государственности. К сожалению, эта скорбная тема красной нитью проходит в произведениях почти всех армянских писателей, изучаемых в школах. Например, роман Хачатура Абовяна «Раны Армении», посвященный самоотверженной поддержке армянского народа российской армии в Русско-персидской войне, одним только своим названием уже настраивает читателя на жалость. Хотя в романе рассказывается и о героизме русских воинов и армянских ополченцев, и об их братских отношениях и заветной победе над общим врагом. Нет необходимости перечислять произведения других известных писателей, изучаемых в армянских школах, в которых много пессимизма и неприятного из быта армян (например, Александра Ширванзаде и т.д.). Было бы наивным с нашей стороны исключать возможность идеологического влияния пресловутых западных спецслужб (особенно англо-турецких) на армянскую интеллигенцию, которая была вынуждена творить в условиях чужеземного ига. Этот вопрос мы оставляем специалистам в соответствующей сфере, ограничиваясь лишь его упоминанием. О «жалком историческом прошлом» армян мира сегодня неустанно твердят и ведущие кремлевские пропагандисты армянской национальности, готовые любой ценой понаравиться своим «влиятельным спонсорам», чтобы продолжать «успешную» общественно-политическую карьеру. Справедливости

ради должны признаться, что для таких заявлений благодатную почву уже несколько десятков лет создают правящие режимы «суверенной» Армении, которые по принуждению «союзников» и партнеров «добровольно» уничтожают систему патристического воспитания и образования. Анализ этого вопроса оставим специалистам, напоминая лишь известную стратегическую, но жестокую мудрость (которую приписывают Алену Даллесу): «Хочешь уничтожить государство, начни с образования!»

Над армянским народом сегодня нависла экзистенциальная угроза, которую надо снять здесь и сейчас любыми путями.

Перед аналогичной проблемой стояли когда-либо в своей истории практически все народы планеты. Кто не находил своевременное и правильное решение, неизбежно исчезал или растворялся в среде победителей, потеряв все признаки национальной идентичности. Мы же всегда останавливались на полпути «благодаря» стараниям предателей. Хотя всегда в народе находились мудрые и храбрые лидеры, призывавшие доводить дело до конца. В этой связи нельзя обходить вниманием таких великих армянских полководцев, как Гарегин Нжде и Андраник Озanian, – генералов Русской армии, сражавшихся на Кавказе и Балканах. Но они не находили понимания у той элиты, кто принимал решение, – то ли от неадекватности, то ли от ревности и зависти...

Должны заметить, что подбор руководящих кадров в «независимой» Республике Армении – это отдельная трагедия сама по себе! Тут уместны слова философа Павла Флоренского: «Представительное правление ведет к господству случайных групп и всеобщей продажности...» Хотя возможно исключение! Но, видимо, только в таком духовно-монолитном государстве, как Израиль. В связи с этим считаем весьма актуальными слова первого премьер-министра этого государства Давида Бен-Гуриона в ответ на вопрос журналистов, почему он не построил большой дом для самого себя, чтобы не ютиться в малогабаритной квартире: «Народ меня избрал для того, чтобы я построил государство, а не дворец для себя!»

Интересно, сегодня среди политиков и общественных деятелей Армении сколько человек готовы жить (именно жить, а не заявлять) согласно с этим принципом знаменитого еврейского государственного деятеля? Настоящий политик и гражданин главной своей целью считает обеспечение благополучия государства, служение его интересам и только после их достижения (и через них) заботиться о своем личном и семейном, причем исключительно в рамках своего государства. А в нашем любимом Отечестве деятельность чиновников люди оценивают исходя из того, насколько они полезны тебе лично (а не стране в целом), независимо от их профессионализма и моральных качеств.

Армяне без удовольствия, но научились терпеть над собою власть инородцев, в то время как превосходство и привилегии своих соплеменников «на дух не переносят».

Об этом свидетельствуют и новая, и новейшая история: настоящий расцвет культуры, литературы, искусства и науки нашего народа приходится на периоды нахождения Армении в составе крупных империй – от Римской (Византийской) до Российской (включая СССР). А какой огромный вклад в течение многих веков внесли армяне в экономику, культуру и искусство Османской империи до периода систематического «натравливания» (со стороны сионистов и англосаксов) на них турок и курдов! Странно получается – армяне среди «чужих» (под чужой властью) чувствуют себя лучше, чем среди «своих»? С психологической точки зрения это понятно: люди больше всего в других замечают и презирают те пороки, которыми сами страдают. Да и спрос с «чужих» не такой строгий, как с «себе подобных»! Закрадывается крамольная мысль – если народ так меркантильно относится к государственной власти, то такому народу своя государственность и вовсе не нужна? Получается, что люди воспринимают власть как узаконенную ОПГ (возможно, потому, что она себя именно таковой и зарекомендовала). Они не знают и не стараются узнать законы и конституцию страны. Отсутствие элементарного правосознания делает народ легкодоступным для стороннего влияния...

Чрезвычайно важным аспектом армянского характера является трепетное отношение к русским. Об этом красноречиво свидетельствует вышеназванный роман Х. Абовяна. Это совершенно естественно, так как в могучей Православной Империи и его народе армяне видели «всемирную опору Христианства», с чем они отождествляют всю свою духовную и национальную сущность. И посему никакие «стратегические» договоренности политиков-временщиков (лидеров) наших стран и их невыполнение сегодня (равно как и истеричные крики официальных пропагандистов) не могут нарушить данное Божественное устройство. Но главная угроза армянским интересам, как всегда бывало в истории, исходит от продажных и скудоумных армян, занимающих важные посты как в самой Армении, так и в диаспоре!

Наши современники сегодня поневоле оказываются свидетелями и действующими лицами «последних времен», когда с каждым днем сторонники «антхриста» набирают силу и приближают его воцарение. Тем более в этих условиях единственно правильным решением каждого человека и гражданина должно стать соблюдение Божьих заповедей целиком и полностью, при этом рассчитывая на собственные силы. И детей воспитывать в том же духе, а не на примерах сказок типа «Гигора»! Дети должны научиться ставить себе великие цели и достигать их, невзирая на обстоятельства... Народ должен уметь бороться за свои права и интересы, стремиться стать подлинным хозяином богатств своей страны, в первую очередь природных ресурсов.

Георгий АНТОНОВ, экономист, юрист (г. Кемерово).

Георгий ЯЗЕРЯН, к.т.н., радиофизик (г. Москва).

Гипертонический криз

Одна старушка, божий одуванчик, лет семидесяти пяти от роду решила поправить здоровье. А тут как раз на остановке объявление, что в санатории неподалеку молодой практикант за символическую плату проводит сеансы массажа.

– Это как раз то, что мне нужно, – подумала старушка, – пенсия у меня не ахти, а массаж в наше время удовольствие не из дешевых. А тут и мне хорошо, и ему неплохо – какая-никакая, а практика...

С этими мыслями наша старушка и отправилась на прием. Первые дни все шло прекрасно. Массажист с энтузиазмом и знанием дела так разминал старческое тело, что, казалось, к бабушке вернулась вторая молодость. Она как-то расправилась, стала прямее и шустрее на ногу. Даже клюку оставила – до того ей полегло-ло.

А в одно утро со стонами еле вползла в кабинет и говорит:

– Может, конечно, и не ты виноват, сынок. Но вчера после массажа я чуть Богу душу не отдала. Давление подскочило, аж на причиндале насечки кончились.

– На причиндале? – удивился массажист.

– Ну да, все забываю, как его зовут, на манометре.

Было жарко, дверь в кабинет была приоткрыта, и в это время по коридору проходил врач-терапевт. Всерьез обеспокоенный массажист быстренько пригласил коллегу для консультации.

Доктор старушку вспомнил практически сразу, ведь несколько лет тому назад она приходила и у него лечение.

– Акулина Антоновна, сколько лет, сколько зим! – радостно поприветствовал старушку доктор. – Жалуйтесь, что у вас произошло?

– А я все уже сынку рассказала, думаю, сильно он меня продалил, еле-еле добрела сюда, никакой мочи нет, дышу на честном слове.

– Ну, а теперь мне расскажите, чем занимались накануне, а лучше с самого утра.

– Чем-чем? Странное дело. Проснувшись, выпила сто грамм коньяка...

Доктор расплылся в улыбке.

– Потом сырком закусила и пошла на массаж. По совету Русланушки, – взглядом указывая на массажиста, продолжала Акулина Антоновна, – пошла я к морю. А что, думаю, сразу к морю-то идти, пойду я для пуцего эффекту на Майнакское озеро, вымажусь в грязи.

– Ну и как, вымазались? – спросил доктор.

– Вымазалась, да так основательно, стала прямо как негр, одни глаза и видны.

– А долго стояли-то? Минут пятнадцать? – продолжал спрашивать доктор.

– Какой там пятнадцать-то. Полчаса стояла, ждала, когда грязь коркой возьмется, потом смыла и еще намазалась.

– И сколько так мазались?

– Разов шесть, для эффекту, а потом к морю пошла, поплавать.

Иду, а меня даже жара не берет. Плюс сорок в тени – разве ж это жара? Молодежь идет, воду пьет, веерами машет. А я про себя думаю: хиленькие какие-то люди пошли. Вот посмотрите на меня, на старуху,

восьмой десяток разменяла, а слову нет.

– После моря домой? – уже с ноткой иронии в голосе спросил доктор.

– Домой, а как же. Минут сорок на остановке пришлось автобус ждать. На лавочке ребяшня уши заткнула, все глаза – в телефонах. Что я, старуха, подошла, хоть бы один увидел да встал. Дескать, садитесь, бабушка... Какой там! Они все как будто и не тут. Меня не видят. А я стою, ворчу. А что ворчу-то – разве слышит кто? А тут автобус, ну и доехала до дома.

– И дома легли отдыхать, – продолжал свои расспросы доктор.

– Легла только. Подруга позвонила. Позвала на курочку.

– На курочку? – вступил в разговор явно проголодавшийся массажист.

– На курочку. Подруге в магазине люди добрые курочку купили, да еще харчишек разных целый пакет. Она так растрогалась, старая, расплакалась, все благодарила их. Ну а что, с нашей пенсией – это прямо как Манна небесная. Благодарить! Хорошо, что люди такие есть, дай им Бог здоровья.

– Курочку-то эту ей жалко одной кушать, вот меня и позвала,

двоим вроде как и не стыдно.

– Курочка-то вкусная оказалась? – поинтересовался доктор.

– Слов нет, какое объединение! Жареная, да с чесночком, а какая корочка аппетитная!

Ну мы под эту сласть по два бокала красного вина и уговорили.

– Вот это да-да-да! – изумленно протянул терапевт.

– А потом я, как домой возвратилась, сразу спать легла. А у меня собака, Волчок, повадилась вить каждую ночь. Воет и воет, воет и воет – одно беспокойство! Помню, мне еще родители говорили, собака воет к беде – болезнь накликает. А я боюсь. Встану, свет включу и стучу об окно, пальцем погрожу кобелю да скажу пару ласковых.

А он вроде как понимает, морду лапами закроет, глаза сомкнет и спит, лохматый. И я дремать. А тут в ночи опять завыл, да так сильно, аки вурдалак. Я встать – а шевельнуться не могу, тело как не мое, вся левая сторона немая. Закричать, а что толку-то – живу одна. Перепугала-а-ась, мама родная... Стала я всем святым, которых знаю, молитву читать: помогите, родимые, не оставьте бабу. Так до утра и молилась. А поутру чую – руки, ноги шевелятся. Я на радостях взяла клюку – и сюда.

– Ну, Акулина Антоновна, вы и чудачка, – произнес терапевт, – вам-то с вашей гипертонией такие фокусы показывать. Тут дело совсем не в массаже, оказывается. Он вам как раз только на пользу будет, да еще прогулки пешие в нежаркое время суток. И, как вариант, дыхательная гимнастика по методу Стрельниковой. А вот на жареное и спиртное – строгий запрет. Послушаетесь меня – проживете с десяток лет. Волчка-то нужно гонять, чтобы не выл по ночам, людям добрым спать не мешал.

НЕ СМЕЙТЕСЬ В ОДИНОЧКУ!

КАК ГРУСТНО БЫТЬ СТАРЫМ

...Я вышел из супермаркета и поискал ключ от своей машины. В карманах его не оказалось. Вернулся в магазин и внимательно обыскал лотки с помидорами, картофелем и вообще все полки, возле которых останавливался, но так ничего и не нашел.

И тут я сообразил, что, скорее всего, оставил его в замке зажигания, а машину запросто могли украсть. Быстро побежал к автостоянке, но машина исчезла!

Я позвонил в полицию, сообщил им, где нахожусь, описание машины, номерной знак и т. д. и т. п. и признался, что оставил ключ внутри.

Потом сделал самый трудный звонок... жене.

– Дорогая... (мой голос дрожал). Я оставил

ключ в замке зажигания, и нашу машину угнали!

Наступило долгое молчание... потом она закричала:

– Дебил! Я отвезла тебя и высадила возле супермаркета, а потом поехала в парикмахерскую!

Я, понятно, обрадовался и сказал:

– Ну, слава Богу! Так ты приедешь забрать меня?

Она снова закричала:

– Я не могу, идиот! Я в полицейском участке и пытаюсь убедить их, что не угоняла машину!

Сергей СОЧИНСКИЙ.

Алексей ИЛЬИЧЕВ-МОРОЗОВ.
г. Волгоград.

...ДО ВСЕГО ЕСТЬ ДЕЛО, В ТОМ ЧИСЛЕ И ДО МЕНЯ

«НВ (газета «Новое время») периодически публикует материалы, в которых приехавшие в последние годы в Армению россияне рассказывают о стране, в которой они поселились, ее народе, нравах и традициях армян. Многие восторгаются древними архитектурными памятниками, некоторых привлекают наша культура, природа, наша кухня. Не обходится, конечно, и без негативных оценок. Но буквально все в своих заметках отмечают гостеприимство, доброжелательность и готовность наших людей прийти на помощь.

Одну из таких публикаций предлагаем вниманию наших читателей. Написала этот текст блогер Наталья Нечаянная, у которой более десяти тысяч подписчиков. Написала она его, скажем так, «не вчера», но от этого он не потерял свою актуальность. Неслучайно десятки армянских интернет-пользователей с удовольствием поместили его на своих страницах в FB – так им понравились искренность и благодарность россиянки к стране пребывания и ее народу.

У меня топографический кретинизм. Я 10 лет жила в Москве, а сейчас живу в Ереване. При топографическом кретинизме так делать не нужно, если у вас такое расстройство, лучше находиться на одном месте с младенчества и до гроба. Желательно сразу родиться у офиса компании «Эппл», чтобы вырасти, устроиться туда и от безысходности стать Стивом Джобсом.

Так вот, недавно в малознакомом городе Ереване я шла из магазина домой, и у меня разрядился телефон. Время – 10 вечера. На улице темень. Все дома сливаются в одинаковое незнакомое пятно. По-армянски я знаю два слова: «барев дзес».

Холодно, падает снег, в моей сумке остывает еда из кулинарии. Мозг радостно генерирует картинку, как я замерзаю насмерть. И вот в разгар паники где-то вдали я вижу четверых армянских подростков с собакой.

Тут нужен дисклеймер, я ненавижу подростков. Они – мои самые нелюбимые люди во всем мире. Они красивые, они модно одеты, они разговаривают какими-то словами, значение которых я узнаю только через два года. Если сказать подростку «кринж», он скривится и скажет, что говорить «кринж» – это кринж. Короче, на фоне подростков я сразу чувствую себя престарелым лохом, и это ощущение мне не нравится. Но выбора не было. Подхожу

к детям, робко говорю: «Барев дзес! Извините, пожалуйста, вы говорите по-русски? Я заблудилась, телефон выключился, ожидаю смерти. Может быть, у вас есть навигатор?»

Дальше начинается сцена из моих кошмаров. Подростки быстро-быстро говорят на армянском, идет какое-то шевеление. Все достают телефоны, потом выключают их. Собака бежит кругами, подростки смеются. И тут самый красивый из них (все армянские пацаны красивые, но этот был просто сатанински красивым) говорит:

– У нас нет навигаторов, поэтому мы сейчас обойдем с вами все дома в районе, пока не найдем нужный. Идите за нами.

Мысленно много раз называю себя подлым чмом и иду за детьми. Мы бесконечно поднимаемся в гору и спускаемся с горы. Тут мимо проходят две девочки. Мы спрашиваем у них, где нужный дом. Они не знают, но у одной из девочек есть бабушка, которая может знать. Они несутся к ней. Параллельно юный глава поисковой операции останавливает машину, плотно набитую людьми. В машине 8 человек, все оживленно обсуждают, как найти дорогу. То есть расклад такой: стоит потерявшаяся баба, которая приехала в Ереван и выучила только слово «здравствуйте». И ЧЕТЫРНАДЦАТЬ армян помогают ей искать домик. В этот момент я вспомнила историю, которая произошла в моем родном городе, когда мне было 12 лет.

Я села не на ту маршрутку и приехала не туда. Денег еще на один билет не было, и я говорю водителю на родном языке: «Извините, я перепутала маршрутку, можно я позвоню маме с вашего телефона?». И водитель отвечает: «Нет».

Интересно, что в тот момент мне даже не показалось, что что-то не так. Какой-то мутный ребенок просит у водителя сокровище – сотовый телефон. Да, ребенок сказал, что он потерялся, но нет ни одной причины, по которой водителю было бы, извините за выражение, не насрать. Я не осуждаю водителя, ведь мне и самой не раз доводилось оказываться в ситуации, когда у кого-то беда, а мне было «на...ь».

А в тот момент именно в Ереване я внезапно оказалась в ситуации, когда людям не насрать, – и сложно даже объяснить,

насколько это ошеломляющее ощущение. Так вот если бы нужно было создать туристический лозунг Армении, я бы так и сформулировала его: «Страна, где людям не насрать!»

Когда не так давно в Турции случилось ужасное землетрясение, Армения отправила туда спасателей и гуманитарную помощь. Да, тогда многие страны помогли Турции, но тут нужно немного учесть контекст. В прошлом Турция устроила геноцид армян, и само слово «геноцид» появилось после той ужасной резни. Масштаб трагедии был настолько огромным, что для события потребовался отдельный термин. Турция поддерживает Азербайджан в блокаде Арцаха, между Турцией и Арменией нет дипломатических отношений, а граница Турции и Армении закрыта 20 лет. То есть нет буквально ни одной причины, почему Армении могло бы быть не насрать. Но почему-то, вопреки здравому смыслу, они помогают.

... Мы с пацанами еще немного побродили кругами, и они, наконец, нашли мой дом. Меня довели прямо до подъезда, потому что подъездов в доме несколько, и был шанс, что я заблужусь и в них. Я отчаянно пыталась совать какие-то шоколадки, но мои шоколадные благодарности были гневно отвергнуты. И вот я дошла до дома, и мне в голову пришла еще одна мысль. О том, что мир в целом – довольно неприятное говно. Тут и жестокость, и несправедливость, войны, коррупция.

Но есть один народ, который противостоит всему этому. А в качестве благодарности за добродетель он еще и весь поголовно красивый. Так вот, подумалось мне, почему бы нам всем не постараться и срочно не стать армянами? Если достоверно известно, что армяне – лучшие люди в мире, надо бросить все дела и немедленно заняться этим вопросом. Возможно, у кого-то не получится при жизни, тогда надо попробовать при перерождении.

Если я когда-нибудь стану политиком, моя избирательная программа будет простой: «превратим всех людей на свете в армян». И все согласятся, потому что это логично. И мир сразу станет раем, в котором всем не насрать и все едят гату.

Наталья НЕЧАЯННАЯ.

Распём вместе
с Вами!
ГорцАраp

МЕЖДУ НАМИ ГОВОРЯ ЖИЗНЬ И КОРРУПЦИЯ, или ВО ВСЁМ ВИНОВАТ ПЁТР ПЕРВЫЙ

В России вновь развернулась непримиримая борьба с коррупцией. Под прицелом в первую очередь оказалось Министерство обороны.

Новый министр, бывший первый вице-премьер Андрей Белоусов, отдал под суд сразу пять высокопоставленных генералов, и, если верить злым языкам, еще человек десять ждут своей очереди. Да и то сказать, «финансовые нарушения» в оборонном ведомстве достигли гомеорических масштабов. Расследования потянулись и в гражданскую сферу – под ударом оказались множество фирм, организаций и различных структур, так или иначе принимавших участие в распиле аппетитного пирога оборонного бюджета.

Проблема тут в первую очередь не столько юридическая, сколько ментальная. Людям в подавляющем большинстве представить трудно, что коррупция – зло и ее следует искоренить. Да как же так, ведь она веками сопровождала само существование государства! И представить без нее функционирование властной вертикали как-то слишком уж затруднительно. Всегда знали, что «не подмажешь – не поедешь», а тут на тебе!

А ведь когда-то все было по-другому. Великие князья Московские и цари российские вплоть до Петра Великого никаких зарплат провинциальным начальникам не платили. Их направляли в ту или иную тмутаракань, как тогда выражались, «на кормление». То есть налоги собирай, кесарю кесарево отдай и не грехи, да и себя не забывай. Удобная, понятная, совсем не сложная система, исключаящая, кстати, само понятие воровства государственных средств. Правда, тех, кто мало радел о царских интересах, быстро поднимали на дыбу, но ведь это уж совсем отморозенным надо быть, чтобы простых вещей не понимать...

Но взошел на престол Петр Первый, поездил по Европам, понабрался там всякого, вернулся и приказал бороды брить, а кормление отменить. Отныне, сказал, сядут чиновники на государственное довольствие.

Служивые очень быстро смекнули, какие перед ними открываются лучезарные горизонты. Стали брать взятки за исполнение/нарушение законов. Царь вскоре понял,

что он наделал, лупил коррупционеров дубинкой, ссылал куда Макар телят не гонял, да было поздно. Так и повелось...

Кстати, была коррупция и в Советском Союзе, люди старшего поколения не дадут соврать. Причем «наверху» понимали, что есть в этом и кое-что положительное. Вспоминается старая байка: приходит к Сталину нарком здравоохранения Семашко и просит вождя повысить медикам зарплату, мол, бедно живут эскулапы. Вождь пыхнул трубкой и отказал: хороший врач, сказал Сталин, бедным никогда не будет, а плохому зарплату поднимать смысла нет...

Но обратимся к нашим отечественным реалиям. Некоторые граждане и политики недовольны тем, что государственные чиновники всех уровней получают весьма значительные зарплаты и различные премии. Власти отбиваются, утверждая, что высокие зарплаты – это самый лучший рычаг искоренения коррупции. Люди перестанут подвергаться поборам, облегчится жизнь простого человека!

Но все очень неоднозначно.

Ведь высокие зарплаты чиновникам платятся из бюджета, а бюджет складывается из налогов, которые изымаются у граждан. Круг замыкается. Так в чем облегчение?

Может, лучше перевести многочисленную чиновничью рать на кормление? Пусть за свои услуги берут с граждан конкретные суммы, выдают чеки. И платят с этих законных взяток налоги. Представляете, как оживится работа всех и всяческих бюрократических структур и чиновников? Ведь содержание они будут получать не за ленивое пребывание на рабочем месте, а за конкретную работу. И не граждане будут за ними бегать, умоляя, скажем, справку подписать и пропечатать, а сам чиновник, забыв о своем высокомерии, будет бегать за людьми, предлагая свои услуги. И бюджету значительное облегчение выйдет. Сэкономленные деньги можно будет потратить с куда большей, нежели теперь, пользой.

Думается, стоило бы рассмотреть такой вариант. Хуже не будет. А иначе ведь вечный вопрос борьбы с коррупцией, как шутят московские остролисты, может стать вопросом риторическим...

Армен ХАНБАБЯН.

«Горцарар»

Издается с июля 1999 г.

Автор проекта и учредитель –
Ваграм БЕКЧЯН

Главный редактор на общественных началах —

В. В. БЕКЧЯН

Գլխավոր խմբագիր հասարակական հիմունքներով՝

Վ. Վ. ԲԵՎՉՅԱՆ

ИЗДАТЕЛЬ

Издательский Дом

«ШАГАНЭ»

Лицензия серия ИД № 02313

Журнал зарегистрирован
в Министерстве Российской Федерации
по делам печати, телерадиовещания
и средств массовых коммуникаций
Регистрационный номер
ПИ № 77-5015

Авторские материалы
не рецензируются и не возвращаются.
Переписку с читателями редакция
не ведет. Мнение авторов может
не совпадать с мнением редакции.
Материалы со знаком **Ч** публикуются
на правах рекламы.
Редакция не несет ответственности
за содержание рекламных объявлений.

Отпечатано

Типография «Наша Полиграфия»,
248009, Калужская обл., г. Калуга, ул. Грабцевское шоссе, 126.

Тираж 300 экз. Зак. № 156.

Территория распространения:
Российская Федерация, страны СНГ,
зарубежные страны.

ЦЕНА СВОБОДНАЯ.

12+

Выход в свет: 12.12.2024

Адрес издательства и редакции:

248001, Калужская область, г. Калуга,

ул. Суворова, 160.

Тел.: +7 (906) 508-33-50.

E-Mail: gortsarar@list.ru

www.gortsarar.ru

E-Mail: gortsarar@yandex.ru